

บทความวิจัย

เรื่อง ความเปลี่ยนแปลงของสถาบันจักรพรรดิญี่ปุ่น ค.ศ.1868-2019

โดย

นางสาว อรรวรา วณิชกীরติ

รหัสนักศึกษา 05590735

บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาอักษรบัณฑิต

สาขาวิชาเอเชียศึกษา คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

ภาคการศึกษาต้น ปีการศึกษา 2562

ลิขสิทธิ์ของอักษรศาสตร์บัณฑิต มหาวิทยาลัยศิลปากร

ชื่อเรื่องบทความวิจัย	ความเปลี่ยนแปลงของสถาบันจักรพรรดิญี่ปุ่น ค.ศ.1868-2019
ผู้เขียน	นางสาวอรุรธา วณิชกิริติ
อาจารย์ที่ปรึกษาบทความวิจัย	อาจารย์ ดร.เพชรดา ชุนอ่อน
สาขาวิชา	เอเชียศึกษา คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์
ปีการศึกษา	2562

บทคัดย่อ

บทความวิจัยเรื่อง ความเปลี่ยนแปลงของสถาบันจักรพรรดิญี่ปุ่น ค.ศ.1868-2019 มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาความเปลี่ยนแปลงของสถาบันจักรพรรดิญี่ปุ่นและเพื่อศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของสถาบันจักรพรรดิ ตั้งแต่ ค.ศ.1868-2019โดยวิธีการศึกษาจากหลักฐานเอกสาร ประกอบด้วยเอกสาร ภาษาไทย ภาษาอังกฤษ ทั้งรูปแบบงานวิจัยและบทความ

ผลการศึกษาพบว่าสถาบันจักรพรรดิญี่ปุ่นในช่วงค.ศ.1868-2019 มีปัจจัยหลายอย่างที่มีผลอันทำให้ สถาบันจักรพรรดิญี่ปุ่นเปลี่ยนแปลงไปอันได้แก่ ปัจจัยด้านการเสื่อมของระบบศักดินาสวามิภักดิ์ การเกิดภัยพิบัติ การวางระบบการศึกษา ศาสนา ขงจื้อสมัยใหม่ และการเกิดขึ้นของลัทธิทหารนิยม ปัจจัยนี้เหล่านี้มีผลทำให้สถาบันจักรพรรดิญี่ปุ่นเปลี่ยนแปลงไปตามลำดับย้อนกลับไปในช่วงแรกที่สถาบันโชกุนปกครองประเทศญี่ปุ่น จะเห็นได้ว่าจักรพรรดิเป็นเพียงผู้ทำพิธีเป็นเสมือนสื่อกลางที่ติดต่อกับเทพเจ้า โชกุนเป็นเสมือนคนที่ปกครองบ้านเมืองที่แท้จริง แต่ในความเป็นจริงแล้วหากยึดถือตามความเชื่อในศาสนาชินโตจะพบว่า จักรพรรดิดังหากคือผู้ที่มีสิทธิชอบธรรมในการครอบครองบัลลังก์ที่แท้จริง รูปแบบความคิดนี้ทำให้เกิดกลุ่มการต่อต้านสถาบันโชกุน และเรียกร้องให้เกิดการฟื้นฟูสถาบันจักรพรรดิ และทำการรัฐประหาร สร้างชาติใหม่โดยมีจักรพรรดิเป็นศูนย์กลางของรัฐ การสร้างญี่ปุ่นสมัยใหม่ดำเนินไปอย่างอุกอาจตามนโยบายฟูโกกุ เคียวเฮ นำพาประเทศเข้าสู่สงครามสงครามอยู่หลายครั้งโดยมีลัทธิชาตินิยมเป็นตัวกระตุ้นสำคัญ อันมีสงครามที่เป็นบ่อเกิดสำคัญของการเปลี่ยนแปลงของสถาบันจักรพรรดิญี่ปุ่น คือสงครามมหาเอเชียบูรพาที่ทำให้สถานะจักรพรรดิเปลี่ยนแปลงไปอีกครั้งจากการแพ้สงครามให้แก่ฝ่ายสัมพันธมิตร ทำให้สถานะจักรพรรดิเทพ ถูกลดบทบาทลงเป็นจักรพรรดินุชยะเป็นเพียงสัญลักษณ์ของประเทศเท่านั้น

คำสำคัญ: สถาบันจักรพรรดิ, จักรพรรดิญี่ปุ่น, ญี่ปุ่นสมัยใหม่

กิตติกรรมประกาศ

บทความวิจัยเรื่อง “ความเปลี่ยนแปลงของสถาบันจักรพรรดิญี่ปุ่น ค.ศ.1868-2019” เป็นส่วนหนึ่ง 450112 การศึกษาเอกเทศ (INDEPENDENT STUDY)

บทความวิจัยชิ้นนี้สามารถสำเร็จลุล่วงได้ด้วยดี เนื่องจากได้รับการกรุณาอย่างสูงจาก อาจารย์ ดร.เพชรดา ชุนอ่อน อาจารย์ที่ปรึกษางานวิจัย ที่กรุณาให้คำแนะนำและให้คำปรึกษาตลอดจนการปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ด้วยความเอาใจใส่อย่างยิ่ง จนทำให้งานวิจัยในครั้งนี้สมบูรณ์ ข้าพเจ้าขอขอบพระคุณอาจารย์อย่างสูงไว้ ณ ที่นี้

ขอขอบคุณครอบครัว พี่จำ ปริม นัท กระแต ชุน ตุกตา ไอซ์ นาย ถุงทอง ฟิล์ม มาย แพรว และมิตรสหายเอเชียศึกษาทุกคนที่คอยให้ความช่วยเหลือ ให้คำแนะนำ ตลอดจนให้กำลังใจ ขอขอบคุณ คุณวชิรวิชญ์ ชิวอารี ซึ่งเป็นแรงผลักดันให้การศึกษาวิจัยในครั้งนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

ผู้วิจัยหวังว่า งานวิจัยฉบับนี้จะเป็นประโยชน์แก่ผู้สนใจ หากมีข้อบกพร่องหรือข้อผิดพลาดประการใด ข้าพเจ้าก็ขออภัยไว้ ณ ที่นี้

อรรรวรา วณิชกิริติ

สารบัญ

บทคัดย่อ.....	ก
กิตติกรรมประกาศ.....	ข
สารบัญ.....	ค
ความเปลี่ยนแปลงของสถาบันจักรพรรดิญี่ปุ่น ค.ศ.1868-2019.....	1
บรรณานุกรม.....	41
ประวัติย่อผู้วิจัย.....	42

ความเปลี่ยนแปลงของสถาบันจักรพรรดิญี่ปุ่น ค.ศ.1868-2019

บทนำ

สถาบันจักรพรรดิญี่ปุ่นปกครองด้วยราชวงศ์เดียวมาตลอด ซึ่งในรัชกาลปัจจุบันนับเป็นรัชกาลที่ 126 ข้อนี้ถือเป็นความพิเศษของสถาบันจักรพรรดิญี่ปุ่น ในจักรวรรดิอื่น ๆ มีการต่อสู้แย่งชิงบัลลังก์ ผลัดเปลี่ยนพระราชวงศ์หลายต่อหลายครั้งแล้วก็ล่มสลายไป ในขณะที่พระราชวงศ์ญี่ปุ่นยืนยงต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งในช่วงเวลาที่ผ่านมาพันกว่าปีนี้มีเหตุการณ์ที่ถือว่าเป็นจุดเปลี่ยนของสถานะของจักรพรรดิหลายเหตุการณ์ด้วยกัน ได้แก่ เหตุการณ์การโค่นล้มสถาบันโชกุนโทกูงาวะ และฟื้นฟูพระราชอำนาจของจักรพรรดิขึ้นมาอีกครั้ง ตามความเชื่อของลัทธิชินโตที่ว่าจักรพรรดิสืบเชื้อสายจากเทพแห่งดวงอาทิตย์และมีสิทธิโดยชอบธรรมในการครองบัลลังก์ จากความเชื่อนี้ทำให้สถาบันจักรพรรดิกลับมาเป็นที่เคารพศรัทธาของประชาชนอีกครั้ง จากการผลักดันของสมาชิกกลุ่มคณาธิปไตย ญี่ปุ่นสามารถกลับมาเป็นชาติมหาอำนาจได้ในเพียงช่วงเวลาที่ยาวสั้นนักสามารถยึดครองชาติตะวันตกจากการยึดถือนโยบายที่ในการปกครองประเทศ อย่างฟูกุเกะ เคียวเฮ และประกาศการสร้างวงศ์ไพบูลย์แห่งมหาเอเซียบูรพาเพื่อจะจัดระเบียบให้บริเวณอันกว้างใหญ่ดังกล่าวให้มีฐานะเศรษฐกิจที่เลี้ยงตัวเองได้โดยไม่ถูกชาวผิวขาวเอารัดเอาเปรียบ การประกาศเจตจำนงของญี่ปุ่นนี้ ได้นำญี่ปุ่นเข้าสู่การทำสงครามและมีผลทำให้สถาบันจักรพรรดิญี่ปุ่นเปลี่ยนแปลงไปอีกครั้งคือการเปลี่ยนแปลงสถานะและบทบาทของจักรพรรดิจากจักรพรรดิเทพสู่จักรพรรดิมนุษยเป็นเพียงสัญลักษณ์ของชาติ ผลสงครามทำให้จักรพรรดิต้องปรับเปลี่ยนบทบาทและหน้าที่ของตนเอง และสร้างบทบาทใหม่สู่จักรพรรดิมวลชนในที่สุด

จากความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นของสถาบันจักรพรรดิญี่ปุ่นใน ค.ศ.1868-2019 ที่กล่าวมาเกิดจากหลากหลายปัจจัยรอบด้าน ทั้งทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ การเข้ามาของชาติตะวันตก เป็นต้น ทำให้ผู้วิจัยจึงใคร่ศึกษา “ความเปลี่ยนแปลงของสถาบันจักรพรรดิ ค.ศ.1868-2019” โดยวัตถุประสงค์ของการศึกษาคือ เพื่อศึกษาความเปลี่ยนแปลงของสถาบันจักรพรรดิ และเพื่อศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของสถาบันจักรพรรดิ

กำเนิดสถาบันจักรพรรดิ

ประเทศญี่ปุ่นมีสถาบันจักรพรรดิเป็นประมุขสูงสุดปกครองญี่ปุ่นมาหลายพันปี คนญี่ปุ่นมีความเชื่อว่าจักรพรรดิทุกพระองค์ถือว่ามีเชื้อสายมาจากบรรพบุรุษเดียวกันคือ เทพีแห่งดวงอาทิตย์ โดยอ้างอิงจากตำนานเก่าแก่ของญี่ปุ่น 2 เล่มคือ โคะจิกิ ซึ่งแต่งขึ้นในค.ศ.712 และนิฮนโอะกิ ซึ่งแต่งขึ้นในค.ศ.720 ตำนานทั้งสองเล่มนี้ได้กล่าวถึงการกำเนิดของประเทศญี่ปุ่นและจักรพรรดิ

โคะจิกิเป็นบันทึกของข้าราชการในราชสำนักของจักรพรรดินีเก็มเมะอิ (Gemmei) จากคำบอกเล่าของ ฮิเอะดะ โนะ อะระระ (Hieda no Are) (อรรถยา, 2554: 8-9) ผู้มีความจำเป็นเลิศและมีชีวิตอยู่ในสมัยจักรพรรดิจิมมู (Jimm Tenno) จักรพรรดิองค์แรกของญี่ปุ่น (ครองราชย์ระหว่าง 660-585 ปีก่อนคริสตกาล) ในสมัยกลางขณะที่การพิมพ์ยังไม่แพร่หลายโคะจิกิจึงอยู่ในลักษณะตัวเขียนในความครอบครองของพระในศาสนาชินโต โคะจิกิพิมพ์เป็นครั้งแรกในค.ศ.1644 เมื่อญี่ปุ่นมีการปกครองที่มั่นคง บ้านเมืองมีความสงบและมีการอ่านหนังสือกันอย่างแพร่หลาย (Chamberlain, 1981: 10) ซึ่งหนังสือโคะจิกิแบ่งเป็น 3 เล่ม ได้แก่ เล่มต้น เล่มกลาง และเล่มท้าย โคะจิกิเล่มต้นเริ่มต้นด้วยบทนำที่กล่าวถึงที่มาของการจัดบันทึก จากนั้นเป็นการกล่าวถึงเทพนิยายเกี่ยวกับการสร้างโลกสวรรค์และโลกมนุษย์ มาจนถึงสมัยจักรพรรดิจิมมูโดยเนื้อเรื่องจะกล่าวถึงการเกิดของเทพเจ้าและเทพแห่งสวรรค์ เนื้อหาโคะจิกิเล่มกลางกล่าวถึงเรื่องราวตั้งแต่สมัยจักรพรรดิจิมมู จักรพรรดิพระองค์แรกถึงสมัยจักรพรรดิองค์ที่ 15 หรือจักรพรรดิโอะจิน (ครองราชย์ในยุคมะวะโตะ ระหว่าง ค.ศ.270-310 เป็นยุคแรกต่อจากยุคก่อนประวัติศาสตร์) ซึ่งจักรพรรดิองค์แรกตามตำนานเทพญี่ปุ่นคือ จักรพรรดิจิมมู ในโคะจิกิเรียกพระนามว่า “คะมุยะมะโตะอิวะระะบิโกะโนะมิโกะโตะ” ในนิฮนโอะกิเรียกว่า “คะมุยะมะโตะอิวะระะฮิโกะโนะสุเมะระมิโกะโตะ” ความตอนที่จักรพรรดิจิมมูตรัสถึงการสร้างเมืองใหม่และขึ้นครองราชย์มีดังนี้ (ภัทร้อ, 2554: 65)

จักรพรรดิจิมมูเดินทางรอนแรมไปทางทิศตะวันออกระหว่างทางมีการสู้รบกับชนเผ่าต่าง ๆ เทพอะมะเตะระสุจึงส่งนักษะอะตะกะระสุ มาทางจนสามารถปกครองประเทศให้สงบร่มเย็นได้ และแล้วพระองค์ก็ปราบปรามบรรดาเทพผู้หึงการทั้งหลายได้ราบคาบยอมสวามิภักดิ์ผู้ที่ไม่ยอมแพ้ก็กำจัดเสียแล้วสร้างวังขึ้นที่เมืองคะมิวะระะ ครองราชย์ปกครองแผ่นดินได้ฟ้า

(หลังจากสร้างศาลบูชาเทพผู้เป็นบรรพบุรุษบรรพสตรีแล้ว) คงจะดีไม่น้อยที่ข้าจะสร้างเมืองใหม่ที่มีการปกครองดินแดนทั่วสารทิศทำให้ทุกหย่อมหญ้าใต้ฟ้านี้เป็นเสมือนบ้านของข้า”

(นิฮนโอะกิตอนสร้างวังคะมิวะระะ หน้า 231)

ในโคะจิกิภาคที่ 2 นับเป็นช่วงเปลี่ยนผ่านจากยุคแห่งเทพเข้าสู่ยุคแห่งมนุษย์ซึ่งหมายถึงลักษณะของจักรพรรดิจิมมูจึงมีความผสมผสานระหว่างเทพกับจักรพรรดิ นอกจากนี้มีความสำคัญในฐานะที่เป็นองค์ปฐมกษัตริย์แล้ว จากประวัติของพระองค์ที่ทรงถือกำเนิดขึ้นที่เกาะคิวชูและเดินทางมุ่งหน้าสู่ดินแดนทางตะวันออกจนสร้างเมืองหลวงที่นาระ ได้แสดงถึงการแผ่อำนาจการปกครองว่าดินแดนทางตอนใต้และตอนใจกลางของญี่ปุ่นรวมเป็นหนึ่งเดียวอยู่ภายใต้การปกครองของจักรพรรดิ (ภัทรธอร์, 2554: 66) ในนิฮนโฌะกียังมีคำเน้นย้ำเพื่อสื่อถึงความถูกต้องชอบธรรมในการปกครองโดยราชวงศ์จักรพรรดิ “ทำให้ทุกหย่อมหญ้าใต้ฟ้านี้เป็นเสมือนบ้านของข้า” ซึ่งเป็นที่มาของคำว่า “ฮักโกอิชิ” เมื่อค.ศ.1913 ต่อมากลุ่มผู้นิยมแนวคิดรวมชาติเป็นหนึ่งเดียว “โคะกุตะอิ (Kokutai)” นำมาอ้างอิงกลายเป็นคำกล่าวเพื่อสรรเสริญจักรพรรดิและปลุกใจในสมัยสงครามโลกครั้งที่สอง (ภัทรธอร์, 2554: 66)

หนังสือโคะจิกิและหนังสือนิฮนโฌะกิ เป็นหนังสือบันทึกเรื่องราวเกี่ยวกับจักรพรรดิจึงถูกจัดเป็นหนังสือศักดิ์สิทธิ์เล่มหนึ่งตามความเชื่อของเทพนิยายเก่าแก่ของญี่ปุ่นจักรพรรดิคือ เทพซึ่งสืบเชื้อสายมาจากเทพแห่งดวงอาทิตย์ จักรพรรดิทุกพระองค์สืบเชื้อสายมาจากบรรพบุรุษเดียวกันจักรพรรดิของญี่ปุ่นถือว่าเป็น “เทพที่มีชีวิต” เป็นเทพตามศาสนาชินโตมีความศักดิ์สิทธิ์ ชาวญี่ปุ่นจะต้องบวงสรวงและแสดงความจงรักภักดีต่อจักรพรรดิและวิญญาณของพระองค์ (สุรางค์, 2555: 277) จากจุดนี้จะสังเกตได้ว่า การมีอยู่ของหนังสือ 2 เล่มนี้ทำให้ฐานะของจักรพรรดิมั่นคงขึ้น และเพิ่มพูนบารมีของราชวงศ์ญี่ปุ่น

จากที่กล่าวไปข้างต้น ทำให้จักรพรรดิมีฐานะเป็นผู้ปกครองญี่ปุ่นเรื่อยมา ในสมัยโบราณจักรพรรดิทรงปกครองประเทศด้วยพระองค์เอง แต่ในบางสมัยอำนาจการปกครองอยู่ในมือของตระกูลขุนนางตระกูลใดตระกูลหนึ่งหรือของโชกุน ซึ่งอ้างสิทธิจากองค์จักรพรรดิในการปกครองประเทศเช่น โชกุนตระกูลโทะกุงะวะที่ปกครองประเทศถึงกว่า 250 ปี (ค. ศ. 1603-1868) โดยองค์จักรพรรดิทรงประทับที่กรุงเกียวโต ปราศจากอำนาจในการปกครอง แต่แล้วเมื่อผู้นำเมจิยึดอำนาจในการปกครองจากโชกุนตระกูลโทะกุงะวะได้ในค.ศ.1868 รัฐบาลได้ฟื้นฟูอำนาจของจักรพรรดิอีกครั้งหนึ่งและได้เชิญเสด็จองค์จักรพรรดิจากกรุงเกียวโตมายังกรุงโตเกียว ประกาศคำปฏิญญา 5 ประการในนามของพระองค์และปลุกฝังความคิดชาตินิยมที่มีจักรพรรดิเป็นประมุขผ่านทางการเมืองทางการศึกษาและทางศาสนา

การที่ประเทศญี่ปุ่นมีพระราชวงศ์สืบสายอย่างต่อเนื่องมานานกว่าพันปี ตั้งแต่สมัยจักรพรรดิจิมมู ในตำนานโคะจิกิ และในยุคยามาโตะที่เริ่มมีการบันทึกลายลักษณ์อักษรขึ้นในต้นศตวรรษที่ 6 เริ่มต้นจากที่เป็นตระกูลยามาโตะเรื่อยมาจนปัจจุบัน จะเห็นว่าสถาบันจักรพรรดิญี่ปุ่นเกิดการเปลี่ยนแปลงตามยุคสมัยที่เปลี่ยนไป ตามบริบทของสังคม วัฒนธรรมและการเมืองในช่วงนั้นอยู่หลายช่วงด้วยกัน ซึ่งความเปลี่ยนแปลงของสถาบันจักรพรรดิ ในช่วง ค.ศ.1868 ที่มีระบบการปกครอง

เปลี่ยนแปลงไปตามผู้ยึดอำนาจได้เปิดศักราชการการเปลี่ยนแปลงถึงขั้นปฏิวัติขึ้นในญี่ปุ่น การเปลี่ยนแปลงครั้งนั้นคืออะไร หากศึกษาความเปลี่ยนแปลงภายในที่ปรากฏพร้อมกันในทศวรรษที่ 1600 และระเบียบแบบแผนของการเมือง สังคม ศาสนาจะทำให้เข้าใจการเปลี่ยนแปลงในช่วง ค.ศ.1868 ได้ดี นั่นคือประวัติศาสตร์ในยุคสมัยที่ตระกูลโทกูงาวะเป็นใหญ่

การเปลี่ยนแปลงของอำนาจและระบบการปกครองของสถาบันโชกุน

ญี่ปุ่นเผชิญความเปลี่ยนแปลงใหญ่หลวงในท่ามกลาง 200 ปีแห่งสันติสุขและระเบียบแบบแผนสังคมที่ไม่มีปรากฏมาก่อน ยุคสมัยนี้เรียกว่าสมัยโทกูงาวะ (Tokugawa period) ตามนามของตระกูลนักรบผู้ปกครองญี่ปุ่นระหว่างค. ศ.1600-1868 ตระกูลโทกูงาวะได้สถาปนาระเบียบแบบแผนที่มีการบังคับใช้กฎหมายและข้อจำกัดมากมายอย่างเคร่งครัด บรรดาข้าราชการปกครองญี่ปุ่นโดยยึดถือคติประจำใจว่า “เมล็ดงาและชวานาเหมือนกันมากยิ่งขึ้นก็ยิ่งได้มากขึ้น (บิศจันเมล็ดงาเอาน้ำมันเหมือนรืดไถทารุณชวานาเอาภาชีและแรงงาน)” แต่ในขณะที่เดียวกันสมัยโทกูงาวะเป็นสมัยที่ การเกษตรการค้าขายและ ชีวิตชาวเมืองเจริญรุ่งเรืองมากมีชาวยุโรปคนหนึ่งบันทึกในทศวรรษที่ 1690 ว่า “มีคนใช้ทางหลวงของมณฑลทั้งหลายมากอย่างเหลือเชื่อเป็นประจำในเวลาที่น่านอนของปี ผู้คนคับคั่งมากเหมือนถนนหนทางในนครที่มีประชากรหนาแน่นในยุโรป” ข้อจำกัดมหาศาลดำรงคงอยู่โดยสันติคู่กับประชาชนที่ทรงพลังกระตือรือร้น (จันทรฉาย,2539: 91)

ความเปลี่ยนแปลงสำคัญได้เกิดขึ้นทำให้เส้นทางไปสู่ความทันสมัยไม่ได้ราบรื่น เมื่อถึงศตวรรษที่ 19 ระบอบโทกูงาวะเผชิญปัญหาร้ายแรงที่สถาบันไม่สามารถตอบสนองแรงกดดันใหม่ทั้งภายในและภายนอกได้ ซึ่งการศึกษาความเป็นมาของสังคมและปัญหาอาจจะทำให้เข้าใจการเปลี่ยนแปลงรูปโฉมซึ่งเริ่มต้นขึ้นเมื่อระบอบโทกูงาวะใกล้จะพังทลายลงมา

การรวมประเทศญี่ปุ่น

เป็นจุดเริ่มต้นของการทำให้ประเทศญี่ปุ่นที่กระจัดเป็นแว่นแคว้นจากสงคราม รวมกลับมาให้เป็นปึกแผ่น การนำเนื้อหาดังนี้มาจะทำให้เข้าใจกระบวนการ การเปลี่ยนแปลงของสังคม เข้าใจความคิด และเข้าใจว่า กลุ่มคนที่ขึ้นมาใช้อำนาจสมัยโทกูงาวะนั้นขึ้นมาปกครองได้อย่างไรในขณะที่จักรพรรดิก็ยังคงราชย์อยู่ทำไมกลับอนุญาตหรือจำใจยอมให้เกิดการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงประเทศได้กัน การรวมประเทศทำให้ประเทศญี่ปุ่นเริ่มมีการใช้ระบอบการปกครองเป็นรูปเป็นร่าง ซึ่งเป็นรากฐานของความเจริญรุ่งเรืองในสมัยที่นักศึกษาต้องการทำการศึกษาวิจัยคือ ค.ศ 1868

การจะกล่าวถึงการรวมประเทศนั้นต้องย้อนกลับไปในสมัยนครหลวงคามากุรา (ค.ศ.1185-1333) ในสมัยนั้นเป็นยุคศักดินาสวามิภักดิ์ (Feudal) (จันทรฉาย,2539: 59) ซึ่งการ

ที่ระบอบศักดินาสวามิภักดิ์ปรากฏในสังคมญี่ปุ่น มีปัจจัยหนึ่งที่น่าพิจารณาว่า น่าจะเป็นปัจจัยสำคัญ คือ ลักษณะภูมิประเทศเป็นกลุ่มเกาะซึ่งยากแก่การติดต่อควบคุมกันและการที่การเมืองการปกครองของญี่ปุ่นมีลักษณะแตกแยกมีศึกประหัตประหารกันเองตลอดก่อให้เกิดความระส่ำระสายและผู้คนรู้สึกไม่มั่นคงในชีวิตและทรัพย์สินของตน จนต้องขอให้ขุนศึกคุ้มครองตน ทำให้อำนาจรัฐไร้ความหมายในสมัยนั้นและทำให้เหล่าขุนศึกเป็นใหญ่ในดินแดนจึงจำเป็นต้องจัดระเบียบการปกครองขึ้นแทนที่ การปกครองแบบครอบครัวเดิม มีการจัดลำดับชั้นของสังคมและลำดับชั้นทางทหารที่สืบต่อกทอดในวงศ์สกุลและมีเงินเดือนประจำ ซึ่งฐานอำนาจที่สำคัญของเหล่าขุนศึกคือ ขนชั้นชาวนาผู้เป็นกระดุกสันหลังแห่งวิถีชีวิตทางเศรษฐกิจและพ่อค้าที่ส่งกำลังบำรุงในยามศึก

สมัยนั้นยังมีการปกครองเป็นระบอบการปกครองทหารหรือบาคุฟุ โดยมีระบอบโชกุน เป็นระบอบการปกครองแบบรวมอำนาจ โดยเริ่มต้นจากการแต่งตั้งมินาโมโตะ โยริโตโม ให้มีอำนาจสูงสุดใน ค.ศ.1192 ตำแหน่งโชกุนเป็นตำแหน่งทหารสูงสุด เป็นเสมือนผู้แทนจักรพรรดิในการปกครองญี่ปุ่น ภายใต้ระบอบโชกุนนั้นผู้มีอำนาจสูงสุดคือ โชกุนทรงอำนาจสูงสุดทางทหารและพลเรือน แต่ในระบอบนั้นยังคงมีสถาบันพระมหากษัตริย์ตามประเพณี กล่าวคือ การปกครองระบอบโชกุน จักรพรรดิยังคงทรงเป็นเทวราชทรงเป็นที่เคารพบูชาแต่ไร้อำนาจการปกครอง พระราชกรณียกิจสำคัญเกี่ยวข้องกับพิธีกรรมทางศาสนาเป็นส่วนใหญ่ ในขณะที่โชกุนคือ ผู้เป็นใหญ่ในแผ่นดินปกครองแผ่นดินในพระปรมาภิไธยแห่งพระจักรพรรดิ อำนาจโชกุนมีความชอบธรรมเมื่ออ้างว่าเป็นอำนาจการปกครองแทนพระจักรพรรดิ อำนาจโชกุนครอบงำครอบคลุมทั้งแผ่นดินรวมทั้งองค์จักรพรรดิ ด้วยการปกครองแบบใหม่ประชาชนหมายมุ่งพึ่งโชกุนมากกว่าจักรพรรดิ ทำให้นับแต่นั้นมาระบอบจักรพรรดิราชย์สิ้นสุดลงใน ค.ศ.1221 (จันทรฉาย, 2539: 58)

อย่างไรก็ตามระบอบโชกุนยังคงมีลักษณะการปกครองตามคติการปกครองครอบครัวมากกว่าจะเป็นการปกครองรัฐ กล่าวคือ เป็นการปกครองเหล่านักรบชนหลังม้าซึ่งรวมกันโดยสายสัมพันธ์ฉันทเครือญาติฉันทมิตรสหายสนับสนุนต่อกัน แต่ในเมื่อทหารม้าคือ ผู้ปกครองทุกหนแห่งการปกครองโดยตระกูลมินาโมโตะจึงเป็นการปกครองจากส่วนกลางโดยปริยาย ความมั่นคงแห่งอำนาจส่วนกลางขึ้นอยู่กับความจงรักภักดีของคณะบริวารความจงรักภักดีมากน้อยเพียงใดก็ขึ้นอยู่กับตัวบุคคลคือ โชกุนนั้นเป็นผู้ปกครองที่ทรงอำนาจมามีมากน้อยเพียงใดเป็นสำคัญด้วยความมั่นคงแห่งระบอบการปกครองแบบรวมอำนาจ จึงขึ้นอยู่กับตัวบุคคลมากกว่าโครงสร้างและระบบการเมืองการปกครอง (จันทรฉาย, 2539: 58)

ใน ค.ศ.1219 ตระกูลมินาโมโตะสิ้นสุดอำนาจเพราะขาดทายาทที่จะเป็นโชกุนตำแหน่งโชกุนมาจากตระกูลฟูจิوارาและพระราชวงศ์ยามาโตะโฮโจ (Hojo) ผู้เป็นญาติฝ่ายภรรยาของมินาโมโตะ โยริโตโม ได้ตั้งตนเป็นผู้สำเร็จราชการปกครองญี่ปุ่นอยู่เบื้องหลังโชกุนในศตวรรษที่ 13 ตระกูลฟูจิوارาเรื่องอำนาจ โชกุนมีอำนาจครอบงำการปกครองแต่โชกุนเองคือ หุ่นเชิดของผู้สำเร็จ

ราชการโฮโจ การเมืองญี่ปุ่นจึงเป็นการเมืองที่มีการจัดฉากหลายชั้น ผู้มีอำนาจปกครองอยู่เบื้องหลังฉากเป็นชั้น ๆ ไปในสมัยนครหลวงคามากุรา (ค.ศ.1185-1333) บรรดานักรบบนหลังม้าระส่ำระสายที่ไม่ได้ออกศึกจึงขาดผลประโยชน์จากการแบ่งปันทรัพย์สินเชลยบรรดานักรบตกยากบังเกิดความไม่พอใจระบอบการปกครองในค.ศ.1331 จักรพรรดิไดโงะที่ 2 (Daigo) ผู้ทรงสละราชย์ได้ทรงคบคิดกับบรรดานักรบผู้ยากไร้ที่นำโดยอาชิกางา ทากาอูจิ (Ashikaga Takauji) ในการล้มล้างอำนาจการปกครองของนครคามากุราและ อำนาจของตระกูลของโฮโจได้สำเร็จในค.ศ.1333 แต่ไม่นานนักจักรพรรดิต้องทรงต่อสู้ชิงอำนาจกับอาชิกางาผู้เป็นพันธมิตรสงครามกลางเมืองครั้งนั้นยึดเยื้อยาวนานถึง 60 ปี (ค.ศ.1333-1392) จักรพรรดิทรงเป็นฝ่ายปราชัยนับแต่นั้นมาระบอบจักรพรรดิราชย์ก็ถึงกาลอวสานลงแต่ระบอบอาชิกางาเองก็ไม่มีอำนาจทางทหารอย่างแท้จริงในการปกครองญี่ปุ่นเช่นกัน (จันทร์ฉาย,2539: 59)

ญี่ปุ่นตกอยู่ในภาวะกลียุคการเมืองแตกแยกมีแต่ความสับสนวุ่นวายยุคมืดเริ่มต้นตั้งแต่สมัยอาชิกางาเป็นใหญ่ (ค.ศ.1333-1392) เพราะในภาวะกลียุคนั้นยากยิ่งที่จะมีการสร้างสรรค์ความเจริญขึ้นได้ ในยุคมืดเองที่เต็มไปด้วยศึกสงครามนั้น ชนชั้นนักรบมีบทบาทสำคัญในการรบบักรบเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว อาชีพนักรบกลายเป็นอาชีพที่สามารถทำให้นักรบมีอำนาจและความมั่งคั่งรวดเร็วชนชั้นนักรบมีนักรบเพิ่มมากขึ้นตำแหน่งที่มีอยู่จนสุดวิสัย ที่กลไกทางการเมืองในระบบการเมืองเดิมที่อาศัยระบบเครือญาติจะควบคุมได้ ความจงรักภักดีระหว่างเจ้ากับข้าราชบริพารลดน้อยถอยลงญี่ปุ่นจำเป็นต้องคิดจัดตั้งองค์กรทางการเมืองใหม่ (จันทร์ฉาย,2539: 59)

ภาวะสงครามกลางเมืองประเภทศึกชิงเจ้ายุทธจักร ระหว่างศตวรรษที่ 14-15 ได้ทำให้เกิดแคว้นแคว้น (Domain) อิสระมากมายแม้แต่พื้นที่ของจักรพรรดิก็กลายเป็นแคว้นแคว้น นักรบชนชั้นสูง (Aristocratic warriors) สูญสิ้นบทบาทอำนาจอิทธิพลลง ญี่ปุ่นแตกแยกไม่อาจรวมกันอีกต่อไปเจ้าแคว้นแคว้นคือ เจ้าขุนนางผู้เป็นใหญ่ในแคว้นแคว้น (Feudal lords, daimyo) ตามระบบศักดินาสวามิภักดิ์มีนักรบทหารม้า (Knights) เป็นคณะบริวาร (Samurai) รับใช้และจงรักภักดีต่อเจ้าแคว้นแคว้นของตนเท่านั้น ไม่ได้จงรักภักดีต่อผู้อื่นไม่ว่าจะเป็นโชกุนหรือจักรพรรดินักรบบนหลังม้าแบบเก่าหมดบทบาทสำคัญไป นักรบบนหลังม้าใหม่เป็นทหารอาชีพหน่วยรบหลักคือ ทหารราบมิใช่ทหารม้าอีกต่อไปตระกูลนักรบดั้งเดิมกลายเป็นเจ้านครหรือเป็นข้าราชการทหารและพลเรือนของแคว้นแคว้นมีเงินเดือนประจำหรือมีรายได้จากที่ดินที่เจ้าขุนนางมอบหมายให้เพื่อเป็นแหล่งรายได้นี่คือระบบศักดินาสวามิภักดีภายในแคว้นแคว้นความเปลี่ยนแปลงเช่นนี้ปรากฏชัดแจ้งว่าจักรพรรดิและโชกุนคือ หุ่นเชิด ผู้เป็นใหญ่คือเจ้าขุนนาง (จันทร์ฉาย,2539: 62)

อย่างไรก็ตาม ประวัติศาสตร์สมัยโทกูงาวะมีลักษณะสำคัญที่สุดคือ การเป็นประวัติศาสตร์ที่ไม่มีเรื่องการรบทัพจับศึกถือเป็นลักษณะตรงกันข้ามกับยุคสมัยก่อนสมัยโทกูงาวะระหว่าง (ค.ศ.1467-1477) ที่กล่าวไปข้างต้น แม้ยุคสมัยนั้นจะมีสงครามเป็นเอกลักษณ์แต่ไม่ได้เป็น

ยุคสมัยแห่งความทุกข์ยากไม่บรรเทาเบาบางสำหรับประชาชนทั้งหมดมีนครมากมายพัฒนาเป็นเมือง ทำนानาชาติ และปกครองตนเองอย่างกระตือรือร้นยิ่งผู้นับถือศาสนาพุทธบางคนจัดตั้งประชาคมปกครองตนเองมีอำนาจมากเรียกว่านิกายอิกกิ

ระหว่างทศวรรษที่ 1570 ถึงค.ศ.1600 มีผู้นำเด่น 3 คนได้สถาปนาระเบียบแบบแผนทางการเมืองตั้งแต่ทศวรรษที่ 1600 ไปจนถึงกลางทศวรรษที่ 1800 เป็นผู้รวบรวมประเทศหลังจากเกิดภาวะสงครามทางการเมืองประเภทศึกชิงเจ้ายุทธจักร ระหว่างศตวรรษที่ 14-15 ได้ทำให้เกิดแวนแคว้นอิสระมากมาย แม้แต่พื้นที่จักรพรรดิก็กกลายเป็นแวนแคว้น (จันทรฉาย,2539: 59) ในสมัยผู้นำเด่น 3 คนนี้ ได้รวมประเทศญี่ปุ่นให้เป็นปึกแผ่นและยังช่วยให้ประชาชนอยู่อย่างสงบศึกปลอดภัย สงครามเป็นเวลากว่า 250 ปี คณะนักรบผู้ปกครอง ผู้เป็นเจ้าของนางและชามูไรยังคงเป็นผู้ปกครองญี่ปุ่นแต่คุณลักษณะของนักรบเปลี่ยนแปลงมากมีความเปลี่ยนแปลงใหญ่หลวงทางด้านเศรษฐกิจและวัฒนธรรมด้วยเช่นกัน (จันทรฉาย,2539: 93) ผู้นำที่โดดเด่น 3 คนนั้นก็คือ โอดะ โนบุนากะ (ค.ศ.1534-1582) โตโยโตมิ ฮิเดโยชิ (ค.ศ.1836-1858) และโทกูงาวะ อิเอยะสุ (ค.ศ.1542-1616) ต่างก็ช่วยกัน ทำนุบำรุงญี่ปุ่นให้ตั้งอยู่ในสันติสุขหลังจากที่ได้มีการรบราฆ่าฟันกันเองมาเป็นเวลาถึงหนึ่งศตวรรษ กล่าวกันว่าโนบุนากะเป็นเสมือนผู้จุดหินขึ้นมาฮิเดโยชิเป็นผู้เกลาให้ได้รูปร่าง และอิเอยะสุเป็นผู้วางให้เข้าที่

นักรบผู้รวมญี่ปุ่นคนแรกคือ โอดะ โนบุนางะ (Oda Nobunaga) เขาทำลายอำนาจพุทธจักรโดยฆ่าพระหลายพันรูปเผาห้องสมุดและวัดวาอารามเขาได้เอาชนะหมู่บ้านที่ตั้งตนเป็นอิสระและอุปถัมภ์นิกายอิกกิ ความยิ่งใหญ่ของโนบุนางะ ได้ยื่นไปถึงหูของจักรพรรดิ พระองค์จึงทรงส่งราชสาส์นมาถึงเขาอย่างลับ ๆ ขอให้ช่วยกู้ดินแดนมาจากขุนนางนักรบทั้งหลาย (เพ็ญศรี,2538: 5) เขาสามารถควบคุมญี่ปุ่นได้ประมาณ 2/3 ของทั้งประเทศเขาได้สถาปนาสถาบันการเมืองขึ้นมาซึ่งจะเป็นพื้นฐานของการสถาปนาสันติสุขในสมัยโทกูงาวะ โนบุนางะ สู้รบอยู่ตลอดเวลา งานชิ้นแรกของเขาที่มาอยู่โตเกียวแล้วคือ การสร้างพระราชวังขึ้นใหม่ และหารายได้ให้องค์จักรพรรดิอย่างเพียงพอที่จะเป็นหน้าเป็นตาขึ้นมาได้ เขาสนับสนุนโชกุนหุ่นคือ โชกุนโยชิอากิของเขาอยู่พักหนึ่ง แล้วก็เนรเทศเมื่อโชกุนซึกะ แข็งข้อต่อเขา เขายังมีอิทธิพลที่จะสามารถควบคุมองค์จักรพรรดิได้อีกด้วย เขาได้บอกบาทหลวงฟริวว่า ไม่ต้องห่วง ทั้งองค์จักรพรรดิและโชกุน ฉันทสามารถควบคุมทุกสิ่งทุกอย่างได้อย่างเต็มที่เขา (เพ็ญศรี,2538: 8) เขาสนับสนุนให้หมู่บ้านปกครองตนเองโดยต้องเสียภาษีจัดระบบการจัดเก็บภาษีใหม่ให้มีเจ้าหน้าที่จัดเก็บแทนที่จะให้บริวารของเขาจัดเก็บภาษีส่วนหนึ่งเป็นของบริวารอีกส่วนเป็นของโนบุนางะ เขาแยกเจ้าขุนนางระดับต่ำหลายพันคนออกจากพื้นที่การปกครองของตนและเข้าครอบครองพื้นที่เสียเอง โดยให้รายได้แก่เจ้าขุนนางระดับต่ำเป็นการตอบแทน นี่คือการกำหนดสิทธิที่จะมอบพื้นที่ใหม่แก่เจ้าขุนนางผู้เป็นบริวารทั้งนี้ก่อนอื่นต้องมีการสำรวจที่ดินเพื่อศักยภาพของการผลิตขนาดของที่ดินและการครอบครองที่ดินโนบุนางะริเริ่มการใช้วิธีสำรวจที่ดินเพื่อ

สำรวจคุณภาพและปริมาณของพื้นที่เพาะปลูกระบบสำรวจที่ดินเป็นพื้นฐานของระบบการเมืองในต้นยุคใหม่ นอกจากนี้โนบุนางยังริเริ่มการปลดอาวุธชาวหมู่บ้านและกำหนดขีดเส้นแบ่งชั้นชัดเจนระหว่างชนชั้นนักรบกับชนชั้นชาวไร่ชาวนา ซึ่งศตวรรษที่ 16 ที่เจ้าขุนนางเรื่องอำนาจนั้นพระชะตาของจักรพรรดิกลับ ตกอับ เนื่องจากพระราชสำนักยากจนขาดรายได้ที่พึงได้รับจากที่ดินซึ่งกลายเป็นแวนแคว้น บางครั้งญี่ปุ่นไม่มีจักรพรรดิเสวยราชย์นานถึง 21 ปีบ้านเมืองตกอยู่ในภาวะกสียุคหลายครั้งหลายคราด้วยเหตุที่บรรดาเจ้าขุนนางกระทำศึกชิงเจ้ายุทธจักรดังเช่นสมัยของจอมยุทธ์อาซึกางาที่ถือว่าเป็นยุคมืด (ระหว่าง ค.ศ.1332-1392) (จันทร์ฉาย,2539: 62)

เมื่อโนบุนางถึงแก่กรรมผู้นำสืบต่อจากเขาคือ โตโยโตมิ ฮิเดโยชิ (Toyotomi Hideyoshi) ทหารราบต่ำต้อยธรรมดาคนหนึ่งเขาเป็นนักรบและนักยุทธศาสตร์ทางการเมืองผู้ชาญฉลาด เขาสร้างระบบพันธมิตรปราบปรามผู้ที่ต่อต้านแต่ยินยอมให้ผู้สยบยอมศิโรราบต่อเขากล่าวคำสัตย์ปฏิญาณจงรักภักดีต่อเขาเมื่อถึงค.ศ.1591 เขาสามารถรวมญี่ปุ่นได้ตามกุศโลบายนั้น (จันทร์ฉาย,2539: 93) ฮิเดโยชิได้สร้างสถาบันทั้งหลายของโนบุนางให้มีระบบระเบียบบรรดาเจ้าขุนนางต้องมีตัวประกันอยู่กับฮิเดโยชิเพื่อค้ำประกันว่าจะจงรักภักดีต่อเขา

ในค.ศ.1588 เขาสั่งปลดอาวุธชาวนาเขาขาดราทัพบุกเกาหลีในค.ศ.1592 และค.ศ.1597 โดยดูเหมือนจะมีจุดหมายอยู่ที่จักรวรรดิจีนด้วยในขณะเดียวกันเขาก็ปราบปรามการเผยแพร่ศาสนาคริสต์ บรรดามิชชันนารีคาทอลิกสำนักนิกายเยซุวิต (Jesuit) เผยแพร่ศาสนาคริสต์ตั้งแต่ทศวรรษที่ 1550 เขาได้รับการแต่งตั้งจากจักรพรรดิให้ ดำรงตำแหน่ง คัมปาคุ (ผู้มีอำนาจเด็ดขาดฝ่ายพลเรือน) อันเป็นตำแหน่งที่ตระกูลฟูจิوارาดำรงมาก่อน เขาย่อมต้องการเป็นโชกุนแต่ไม่สามารถเป็นได้ เนื่องจากไม่ใช่เชื้อสายตระกูลมินาโมโตะ (คนในสมัยนั้นมีประเพณีว่า พวกคนในตระกูลมินาโมโตะเท่านั้นจึงจะเป็นโชกุนได้) (ริชาร์ด,2520: 41) เว้นเสียแต่เขาจะได้รับการอุปถัมภ์จากพวกตระกูลอาซึกากะ หรือสายสกุลมินาโมโตะเท่านั้น แต่ฮิเดโยชิ พยายามปฏิบัติภารกิจภายในนามของจักรพรรดิ ยึดมั่นในหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายจากพระองค์ ฉะนั้นผู้ที่ขัดขวางเขาจึงเป็นกบฏโดยปริยาย ในญี่ปุ่นเมื่อมีการถือลักษณะภายนอกเป็นสิ่งสำคัญอยู่บ้าง ดังปรากฏจากการแสดงความสนิสนมกับองค์จักรพรรดิ ฮิเดโยชิ ได้ทูลเชิญองค์จักรพรรดิโตโยเซอิให้มาประทับพักแรมที่ปราสาทจูรากุ ท่ามกลางงานพิธีต้อนรับและการเลี้ยงอย่างหรูหราถึง 5 วัน ในวันที่สอง ฮิเดโยชิได้เรียกประชุมไต่เมียวสำคัญ ๆ เข้ามาพร้อมกันและให้ตั้งปฏิญาณแสดงความจงรักภักดีต่อองค์จักรพรรดิ และคัมปาคุของพระองค์ (ริชาร์ด,2520: 44)

ระเบียบแบบแผนการเมืองแบบโทกูงาวะ

รัฐบาลตระกูลโทกูงาวะได้สร้างนวัตกรรมทางการเมืองอย่างรวดเร็ว สังคมระเบียบแบบแผนเก่าพังทลาย และได้นำสิ่งใหม่ เลือดใหม่และผู้นำใหม่ที่ทรงพลังแกร่งกล้าขึ้นปกครองพระราชสำนักตกต่ำบรรดามณฑลเข้าร่วมกิจกรรมระดับประเทศมากขึ้น จุดสุดยอดแห่งสมัยนี้คือการสถาปนาระบบการปกครองทหาร หรือบาคูฟุ ที่นครคามาคุราปิดฉากระบอบจักรพรรดิราชย์ที่เกียวโต (จันทรฉาย,2539: 57)

ผู้ปกครองในยุคสมัยนี้คือ ผู้ปกครองคนแรก โทกูงาวะ อิเอยาสุ (ปกครองระหว่าง ค.ศ.1603-1605) ผู้พิชิตบรรดาผู้สำเร็จราชการคนอื่นในสงครามลือชื่อ ณ เซกิงาฮารา (Sekigahara) ในค.ศ.1603 เขาเป็นคนในตระกูลมินาโมโตะ เขาจึงได้รับสิทธิที่เป็นโชกุน ในค.ศ.1605 จักรพรรดิทรงสถาปนาเขาให้เป็นโชกุน เพื่อให้มีการสืบตำแหน่งโชกุนอย่างราบรื่นต่อเนื่อง อิเอยาสุถือว่าผลประโยชน์ของประเทศญี่ปุ่นเป็นผลประโยชน์ของครอบครัวของตน วัตถุประสงค์ที่แน่นอนของเขา คือการวางฐานซึ่งโนบุ나가ะ และอิเดโยชิ ได้วางไว้แล้วให้มั่นคงเป็นระเบียบและสงบสุขภายใต้รัฐบาลทหาร (ริชาร์ด,2520: 54) อิเอยาสุได้เกษียณตนเองแต่งตั้งอิเดทาดา (Hidetada) บุตรชายของเขาเป็นโชกุน โดยตัวเขาเองปกครองญี่ปุ่นอยู่เบื้องหลังฉากบรรดาโชกุน ต่อมาที่ขึ้นชื่อมากคือ อิเอมิตสึ (ปกครองญี่ปุ่นระหว่างค.ศ.1623-1651) ทั้งอิเอยาสุและอิเอมิตสึคือ ผู้สร้างสถาบันหลักในสังคมที่ดำรงคงอยู่ต่อมาจนถึงทศวรรษที่ 1850 เมื่อบรรดามหาอำนาจตะวันตกคุกคามที่จะครอบครองญี่ปุ่น อิเอยาสุและอิเอมิตสึได้ทำให้บรรดาผู้ที่อาจต่อต้านต้องตั้งตนเป็นกลางไม่ว่าจะเป็นเจ้าขุนนาง พระราชสำนัก ชามูโรซาวานาหรือ พ่อค้า ทั้งสองท่านได้สร้างระเบียบแบบแผนทางการเมืองที่มีความมั่นคงที่สุดในประวัติศาสตร์แม้จะก่อเกิดลักษณะความขัดแย้งเป็นตรงกันข้าม (Contradictions) ที่ท้ายสุดกัดกร่อนระเบียบแบบแผนตระกูลโทกูงาวะก็ตามแต่ลักษณะนั้นปรากฏเป็นกระบวนการดำเนินไปกว่า 200 ปี (จันทรฉาย,2539: 94) โดยการลำดับชั้นตามธรรมชาติของต้นกำเนิดจักรวาลหรือต้นกำเนิดศักดิ์สิทธิ์ เป็นเป็นระบบการปกครองตามสถานภาพของบุคคล ได้แก่ ชนชั้นนักรบ ชาวนา ช่างศิลป์และพ่อค้า โดยทฤษฎีประชาชนทุกหมู่เหล่ามีสถานภาพเฉพาะเป็นแบบของตน และมีกฎระเบียบข้อบังคับเฉพาะของตนเองประชาชนมีสถานภาพแน่นอนและต้องรับผิดชอบในการจัดระเบียบตนเองด้วยผู้ปกครองของตระกูลโทกูงาวะอาจจะปกครองรุนแรงเด็ดขาดเพื่อรักษาระเบียบแบบแผนและอำนาจแต่ระบอบการปกครองของตระกูลโทกูงาวะยังยืนถาวร สามารถปรับระบบให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นตามกาลเวลาได้ ระบอบโทกูงาวะได้สร้างสันติสุขขึ้นในแผ่นดินเศรษฐกิจเติบโตใหญ่วิถีชีวิตของผู้คนทรงพลังและมีความเคลื่อนไหวอย่างสร้างสรรค์เมื่อเทียบกับในอดีต แม้จะยืดหยุ่นและสรรพสิ่งอยู่ภายในเงื้อมมือแต่ก็มีขอบเขตจำกัด เมื่อเทียบกับพลังอำนาจทหารและเศรษฐกิจแบบตะวันตก ในทศวรรษที่ 1850 แล้ว ระบอบโทกูงาวะกลับมีโครงสร้างแบ่งแยกไม่สามารถเก็บภาษีทรัพยากรใน

แผ่นดินได้ทั่วถึง ไม่สามารถระดมสรรพกำลังมนุษย์ทั่วประเทศและไม่สามารถผูกขาดความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ เมื่อถึงต้นศตวรรษที่ 19 ความตึงเครียดทางเศรษฐกิจและทางอุดมการณ์มีพลังมาก ทำให้ระบอบโทกูงาวะไม่มีพลังแข็งแกร่งเพียงพอเหมือนเดิมแล้วที่จะควบคุมการเมืองและสังคม (จันทรฉาย,2539: 109)

สถาบันจักรพรรดิในสมัยการปกครองโชกุน

สมัยการปกครองโชกุน โนบุนางาตั้งตนเป็นผู้นำผู้เป็นเทพ แม้จะออกศึกฆ่าฟันผู้คนนิกายต่าง ๆ ตายหลายหมื่นคน และเขายังตั้งข้อเรียกร้องให้ชามูโรบูซาเขาโดยให้การพิทักษ์คุ้มครองเป็นการตอบแทน โดยยืนยันว่าการอาสาจนตัวตายในชาตินี้จะเป็นประโยชน์แก่บิรวารในชาติหน้า เขาออกกฎว่าผู้ใดต้องการความมั่งคั่งและความสุขจะต้องเคารพบูชาเขา โนบุนางาแสดงตัวตนเป็นตัวแทนได้แหล่งหล้า เขาไม่ถือว่าตำแหน่งโชกุนเป็นตำแหน่งทรงอำนาจเหมือนผู้นำในอดีต เพราะเขาเห็นว่าตำแหน่งโชกุนเป็นสัญลักษณ์ที่สยบต่อจักรพรรดิเขาบงการให้บิรวารใช้วลี “เพื่อได้ฟ้าฟ้าเพื่อท่านโนบุนางา” ไว้วักกล่าวคำสัตย์ปฏิญาณต่อเขา กล่าวคือ เขากลายเป็นได้ฟ้าสุราลัย โดยอ้างการมีอำนาจอธิปไตยรัฐคือตนเอง (จันทรฉาย,2539: 123)

ในสมัยฮิเดโยชิก็อ้างทำนองเดียวกันเขาได้รับเสด็จจักรพรรดิในฐานะเสมอภาคกับจักรพรรดิภรรยาของเขาเทียบเท่าพระราชมารดาของจักรพรรดิบุตรของเขาเทียบเท่าพระราชโอรสเขาถือว่าการรุกรานเกาหลีเป็นการยุทธ์ศักดิ์สิทธิ์ของประเทศชาติต้องมีพิธีมากมายในเทวาลัยของศาสนาชินโต แม้ลัทธิประเพณีชินโตเห็นเลือดเป็นบ่อเกิดแห่งมลภาวะร้ายแรง ฮิเดโยชิอุปถัมภ์เทศกาลเลือดที่สุดดีเกียรติคุณของเขาเมื่อจะถึงแก่พิราลัยเขาสั่งให้สร้างเทวาลัยให้แก่ตนเองในฐานะที่เป็นเทพสูงสุดผู้ยิ่งใหญ่ (Great August Deity) โดยมีเทวาลัยสาขาทั่วทั้งแผ่นดิน (จันทรฉาย,2539: 123)

ตระกูลโทกูงาวะเจริญรอยตามโนบุนางาและฮิเดโยชิในการบำรุงเลี้ยงพระราชสำนักให้มีฐานะมั่นคงกว่าในอดีต ในอดีตตำแหน่งโชกุนคือ ตำแหน่งนักรบนักปกครองผู้มีอำนาจสูงสุด (Supreme military ruler) โดยทฤษฎีแล้วตำแหน่งนั้นเป็นตำแหน่งโปรดเกล้าฯพระราชทานเพื่อให้ระบอบการปกครองถูกต้องชอบธรรม ตระกูลโทกูงาวะจึงยกย่องเชิดชูพระเกียรติยศและควบคุมองค์จักรพรรดิอย่างระมัดระวังยิ่ง ตระกูลโทกูงาวะมีโครงการสร้างความเป็นเทพแข่งกับพระราชสำนักที่อิเอยาสุควบคุมและบงการแม้แต่ความประพบัติเล็ก ๆ น้อย ๆ ของพระราชวงศ์และเจ้านาย เขารับแขกเมืองโดยมีพระจักรพรรดิประทับที่อิมิตสึ ในค.ศ.1634 ได้ไปเข้าเฝ้าจักรพรรดิที่เกียวโตโดยไปเป็นกระบวนพยุหยาตราด้วยกำลังผู้คน 309,000 คน

อิเอยาสุสร้างเทวาลัยใหญ่ที่นิคโก (Nikko) ซึ่งเป็นสถานท่องเที่ยวอันดับหนึ่งในปัจจุบันเขาสร้างเทวาลัยเพื่อแสดงทิพยภาวะของเขาเองและต้องการที่จะให้ฝังศพเขาที่นิคโกเทวาลัยที่นิคโก

ตั้งอยู่ในระยะทางห่างจากเอโดะเหมือนพระเทวาลัยที่อิเซ (Ise) ห่างจากพระราชวังในเกียวโต เขาอ้างตนเป็น “ผู้อาวุศรผู้ยิ่งใหญ่ สว่างเหนือตะวันออก” เขาตั้งตนเป็นพระเทพสากล อิเอมิตสึรับแขกเมืองที่นิกโกโดยมีจุดมุ่งหมายให้เทวาลัย ณ นิกโก แทนที่เทวาลัยที่อิเซโดยเทวาลัยที่นิกโกเป็นสัญลักษณ์ศักดิ์สิทธิ์ทางการเมืองของแผ่นดิน ในค.ศ. 1645 เขายกฐานะเทวาลัยที่นิกโกขึ้นเป็นกู (Gu) คือเทียบเท่าเทวาลัยที่อิเซ ซึ่งผู้จ้ทูลพระราชสาสน์ต้องแสดงความเคารพที่เทวาลัยที่นิกโก ตระกูลโทกูงาวะกำหนดข้อบังคับสำหรับขุนนางในพระราชสำนักมีอำนาจแต่งตั้งข้าราชการสำนักใหญ่น้อยและให้รายได้จากที่ดิน โชกุนกำหนดให้มีพระบรมวงศ์ 1 องค์ประทับเป็นตัวประกันในเทวาลัยของตระกูลที่นิกโก โชกุนมีผู้แทนของตนประจำที่นครเกียวโต ณ ทำเนียบนิโจ ซึ่งของโชกุนไม่ไกลจากพระราชวังของจักรพรรดิเพื่อสอดส่องตรวจตราพระราชกิจภายใน

มาตรการดังกล่าวได้แสดงให้เห็นชัดเจนว่าโชกุนนั้นมีฐานะสูงส่งทัดเทียมองค์จักรพรรดิชาวตะวันตกในกลางศตวรรษที่ 19 จึงมักจะสับสนแยกไม่ออกว่าใครคือผู้ปกครองที่แท้จริงใน ค.ศ. 1857 นายทาวน์เซนต์ฮาร์ริส (Townsend Harris) นักเจรจาการค้าได้มอบสาสน์ของประธานาธิบดีเพียร์ส (Pierce) ซึ่งได้เรียกโชกุนในสาสน์ว่า “พระบาทสมเด็จพระจักรพรรดิแห่งญี่ปุ่น” อย่างไรก็ตามบรรดาซามูไรเองผู้ต่อต้านระบอบโทกูงาวะในทศวรรษที่ 1850 และที่ 1860 เข้าใจดีว่าคตินิยมที่ว่าความชอบธรรมแห่งอำนาจการปกครองย่อมมาจากจักรพรรดินั้นยังเป็นคตินิยมที่ทรงพลังอยู่ (จันทร์ฉาย, 2539: 105)

การเปลี่ยนแปลงและปฏิรูปใหม่สู่การฟื้นฟูพระราชอำนาจจักรพรรดิ

ในการปฏิรูปใหม่ในสมัยเมจิ มีภูมิหลังที่มีหลายปัจจัยอันมีผลสืบเนื่องโดยตรง จากสมัยการปกครองทหารของโชกุนตระกูลโทกูงาวะ ปัจจัยนี้ต่าง ๆ เหล่านี้ ได้สร้างความผูกพันให้สถาบันโชกุนโทกูงาวะจนล่มสลายไปในที่สุด สาเหตุทั้งปวงนั้นเกิดจากการเสื่อมภายในและแรงกดดันจากภายนอกจนทำให้ช่วงระยะเวลาแห่งความเดือดร้อนในสมัยนั้นลุกลามไปเรื่อย ๆ และทำให้การปกครองในรูปแบบทหาร หรือบาคูฟุนั้นหดสั้นลงในทุกขณะ การที่ญี่ปุ่นในสมัยโทกูงาวะสูญเสียการปกครองและล่มสลายลงโดยมีปัจจัยอันดับแรกที่จะกล่าวคือ

ปัจจัยภายในที่นำไปสู่การปฏิรูป

การเสื่อมของระบบศักดินาสวามิภักดิ์

ระบบศักดินาสวามิภักดิ์สมัยโทกูงาวะได้เริ่มตั้งแต่ต้น ๆ คริสต์ศตวรรษที่ 17 เมื่อโทกูงาวะอิเอียสึได้สถาปนาความเป็นผู้นำของตระกูลและญาติข้างเคียงของตนทั่วทั้งภูมิภาคส่วนใหญ่ของ

ญี่ปุ่นและใช้สิทธิการปกครองโดยทางอ้อมทั่วทั้งสามเกาะใหญ่ ได้แก่ ฮอนชู กิวชู และซึโคคุ อีเอยาสุ ได้ก่อตั้งสำนักโชกุนแห่งสุดท้ายหรือความเป็นเผด็จการทางทหารแบบสืบทอดกันโดยเชื้อสายขึ้น ด้วยการที่ตระกูลศักดินาอันยิ่งใหญ่ที่สุดใช้อำนาจทางการเมืองอย่างเต็มที่ และผลักไสจักรพรรดิซึ่งเป็นสถาบันอันเป็นที่เคารพสักการะ และราชสำนักของพระองค์ให้อยู่อย่างมีชีวิตรที่ถูกลักขังไม่เป็นที่เปิดเผย ณ กรุงเกียวโต (อี.แอส นอร์แมน,2526: 15)

ระบบศักดินาสวามิภักดิ์ตอนปลายนี้แสดงให้เห็นถึงความพยายามในการทำให้สังคมหยุดนิ่งในลักษณะการปกครองโดยลำดับชั้นอย่างเคร่งครัดชนชั้นของสังคม ทุกชนชั้นและการแบ่งย่อยออกไปอีกภายในชนชั้นมีกฎเกณฑ์ของตัวเองครอบคลุมถึงรายละเอียดปลีกย่อยต่าง ๆ เกี่ยวกับเครื่องแต่งกายพิธีการและพฤติกรรมซึ่งต้องรักษาไว้อย่างเคร่งครัดโดยให้มีโทษกำกับไว้ประมวลกฎหมายอาญาซึ่งรุนแรงแม้กระทั่งตามมาตราฐานของศักดินาแยกให้เห็น (อี.แอส นอร์แมน,2526: 15)

ความแตกต่างระหว่างทางความแตกต่างระหว่างชาмуไรกับสามัญชนตามวิถีทางที่เป็นไปได้ทุก ๆ ทางการบริหารของโทกูงาวะเน้นเรื่องความแตกต่างซึ่งมีขีดของการมีอำนาจเหนือกว่าหรือการมีอำนาจด้อยกว่าระหว่างชนชั้นหนึ่งกับอีกชนชั้นหนึ่งทั้งทางด้านนโยบายต่างประเทศและนโยบายภายในประเทศผู้บริหารการปกครองในตระกูลโทกูงาวะมองปรัชญาชีวิตในสมัยศักดินาสวามิภักดิ์ของตนอย่างมีเหตุผลที่สุดในทางตรงกันข้ามกับความต้องการและผลประโยชน์ของชนชั้นพ่อค้าในญี่ปุ่นส่วนหนึ่งเพื่อหลีกเลี่ยงอันตรายในการควบคุมทางการเมืองของชาวยุโรปไม่ว่าจะเป็นโดยทางการค้าหรือโดยทางอิทธิพลของคณะสอนศาสนาคาทอลิกและอีกส่วนหนึ่งเป็นเพราะเหตุผลตามทฤษฎีของพวกเขาฟิสิกส์โอเครต (คือพวกที่เชื่อในทฤษฎีเศรษฐกิจที่ว่าที่ดินและผลิตผลเป็นความมั่งคั่งที่แท้จริงดังนั้นแหล่งรายได้และการมีเสรีภาพทางด้านโอกาสการค้าและความมั่นคงของบุคคลกับทรัพย์สินจึงเป็นสิ่งสำคัญต่อความเจริญรุ่งเรือง) (อี.แอส นอร์แมน,2526: 17)

ชาмуไรได้รับเงินเดือนเป็นข้าวตอบแทนการสู้รบตามคำสั่งของเจ้านายตนแต่ระยะเวลาว่างศึกษาอันยาวนานภายหลังการสถาปนาสำนักโชกุนโทกูงาวะทำให้ความกระตือรือร้นในการรบพุ่งของพวกชาмуไรอ่อนเปลี้ยลงและทำให้มีการดำรงชีพอยู่อย่างไร้ประโยชน์ดังนั้นพวกชาмуไรจึงเปรียบเสมือนชนชั้นกาฝากบาคุซึ่งพึ่งพาชาмуไรเพื่อการค้าจุนย่อมจะต้องเชิดชুবทบัญญัติของนักรบให้เพียงพอเท่าที่จะทำได้และยกย่องชาмуไรไว้เหมือนชนชั้นต่าง ๆ ทั้งหมดแต่เมื่อฐานะของชาмуไรเปลี่ยนแปลงไปอย่างเห็นชัดมากขึ้นและถูกไต่เมียวซึ่งยากจนลงตัดเงินเดือนที่เป็นข้าวลง (อี.แอส นอร์แมน,2526: 24) ทำให้บรรดาชาмуไรซึ่งไม่มีใครจะมีวิญญาณของการเป็นชาмуไรมากนักก็คลายความสวามิภักดิ์ของตนและกลายเป็นโรนิน โรนินจำนวนมากตั้งรกรากอยู่ในเมืองใหญ่ ๆ ศึกษาภาษาและวิทยาการแบบตะวันตกดังนั้นจึงได้กลายเป็นปัญญาชนผู้มีความคิดก้าวหน้าในอันที่จะเปิดประเทศญี่ปุ่นให้แก่ชาวโลกขณะเดียวกันบรรดาคนเหล่านี้ก็กลุ่มใหญ่ผู้ซึ่งมีแต่ผู้สนับสนุนการฟื้นฟูสถาบันจักรพรรดิเมจิอย่างแรงกล้า (อี.แอส นอร์แมน,2526: 25)

บากุฟู ซึ่งต้องพึ่งพาชาวนาสำหรับรายได้ของตน และพึ่งชาмуไรเพื่อความคุ้มครอง ดูกฎพวกชนชั้นพ่อค้า เจ้าหน้าที่รัฐบาลจึงกีดกันชนชั้นพ่อค้าไว้ด้วยการออกกฎหมายกำหนดเครื่องแต่งกาย (อี.แอส นอร์แมน, 2526: 25) ไว้ในประมวลกฎหมายการปกครองของโทกูวาระ สิทธินี้ก็คือสิทธิพิเศษของชาмуไรจะกตี่สามัญชนได้โดยปราศจากความผิด แต่ชนชั้นพ่อค้าก็มีฐานะที่สำคัญยิ่งขึ้นในสังคมศักดินา ที่ค่อย ๆ มีเศรษฐกิจการเงินเข้ามาแทนที่เศรษฐกิจตามธรรมชาติ เนื่องจากการผลิตทางการเกษตร และโรงงานมีเพิ่มมากขึ้น ความเจริญอย่างรวดเร็วขึ้นอยู่กับระบบ ชนคิน โคไท ทำให้การหมุนเวียนของสินค้าสะดวกขึ้น (อี.แอส นอร์แมน, 2526: 26) การผลิตสินค้าอุตสาหกรรมและการพาณิชย์ต้องใช้ความรู้ความชำนาญพิเศษ แนวโน้มของบากุฟูในการออกกฎข้อบังคับเกี่ยวกับการบริหารเพื่อควบคุมกิจการของแต่ละกลุ่มในสังคม พวกพ่อค้าจึงก่อตั้งกลุ่มผู้ขายส่งผู้ผูกขาดใหญ่ ๆ ขึ้นสองสามกลุ่ม และมีสิทธิพิเศษ ทำให้ชนชั้นชาмуไรและโตเมียวหันไปพึ่งพาชนชั้นพ่อค้ามากขึ้น เนื่องจากได้รับรายได้เป็นข่าว ซึ่งตามเศรษฐกิจที่พัฒนามา ได้พบว่ามีคามจำเป็นที่จะต้องแลกเปลี่ยนข้าวของของตนให้เป็นเงินตรา (อี.แอส นอร์แมน, 2526: 27) จึงเข้าไปมีความสัมพันธ์ในด้านการค้ากับพวกตัวแทนขายข้าว ความยากจนเป็นตัวขับเคลื่อนให้ชนชั้นโตเมียวหรือชาмуไรก็หันมาประกอบธุรกิจการค้าด้วย จึงไม่คำนึงถึงการรักษาประเพณีนิยมที่แบ่งชนชั้นเอาไว้

อย่างไรก็ดีรัฐบาลโทกูวาระได้สั่งห้ามการค้ากับต่างประเทศทำให้ความเจริญของ ชนชั้นพ่อค้าชาวญี่ปุ่นล่าช้าลง ซึ่งในการผลิตเปลี่ยนรัฐบาลเป็นรัฐบาลในยุคเมจิ มีการให้เสรีภาพในด้านเศรษฐกิจมากขึ้น ชนชั้นนี้จึงได้รับการสนับสนุนการต่อสู้ทางการเมืองอย่างเต็มที่

ผู้แบกภาระค่าจูนสังคมของขุนศึกศักดินาฯ นักรบและพ่อค้า ได้แก่ ชาวนา ความพยายามของขุนศึกศักดินา จึงเป็นไปในทางการส่งเสริม การผลิตทางการเกษตรให้สูงขึ้น ห้ามชาวนาออกจากถิ่น ห้ามโอนกรรมสิทธิ์ที่ดินตลอดไป (อี.แอส นอร์แมน, 2526: 30) และออกกฎหมายต่อต้านการแบ่งที่ดินขึ้น กฎข้อบังคับได้ส่งเสริมผลผลิตทางการเกษตร มีการปรับปรุงเทคนิคทางการเกษตรให้ดีขึ้น การบีบบังคับทั้งด้านเศรษฐกิจ การเมือง กำหนดภาษีของชาวไร่ชาวนา ขนาดที่ว่าพวกเขาเหล่านี้ไม่สามารถดำรงชีวิตได้แต่ก็ไม่ถึงตาย ซึ่งบรรดาระัฐบุรุษต่าง ๆ ยกย่องแต่เรื่องการเกษตร แต่กลับไม่ยกย่องเกษตรกร พิษผลที่เกี่ยวได้ดื้อยอหมายถึงบรรณาการที่สูงขึ้น (อี.แอส นอร์แมน, 2526: 31) สำหรับระบบการเกษตรอย่างเร่งรัด ทำให้ชาวนาต้องหันไปพึ่งนายทุนเงินกู้ เมื่อไม่สามารถปฏิบัติตามเงื่อนไขของนายทุนเงินกู้ พวกชาวนาก็ถูกบังคับให้ยอมสละสิทธิการเช่าที่ดินของตน ดังนั้นการปล่อยให้เศรษฐกิจการเงินแทรกตัวเข้าไปในชนบทจึงทำให้เกิดการรวมที่ดินเข้าไปอยู่ในมือของคนเพียงไม่กี่คน ซึ่งมักเป็นชาวนาที่มั่งคั่งในตระกูลเก่าแก่ และพ่อค้า (อี.แอส นอร์แมน, 2526: 33)

ระบบการเศรษฐกิจ ที่ดำเนินการไปเช่นนี้ ทำให้เกษตรกรเกิดความเดือดร้อน ก่อเกิดเป็นการจลาจลของชาวนาที่ตัดสินใจก่อกำขึ้น เนื่องจากสภาพชีวิตที่ต่ำกว่าระดับการดำรงชีวิตอยู่ได้ เมื่อวิกฤตการณ์ของชาวไร่ชาวนาถึงขั้นเรื้อรัง การจลาจลเหล่านี้เป็นการรวมเอาชาวนาจากหลาย ๆ

ที่ หลาย ๆ ตำบลเข้าด้วยกันตอนปลายสมัยบากุฟ ทำให้การปกครองแบบศักดินาที่เข้มแข็งอ่อนแอลงอย่างน่ากลัว จนสามารถทำให้ขบวนการทางการเมืองซึ่งมุ่งต่อต้านบากุฟ ได้รับชัยชนะอย่างกว้างขวาง (อี.แอส นอร์แมน, 2526: 36)

ขบวนการเดียวกันนี้เองได้ทำให้สมุนต่าง ๆ ของศักดินา กลายมาเป็นโรนิน อันธพาล โจร นักเผชิญโชค และผู้รักชาติอย่างเสียสละต่อต้านบากุฟ ซึ่งเมื่อความแตกแยกระหว่างพวกบริวารอันเป็นชนชั้นต่ำกว่ากับผู้ถือกรรมสิทธิ์ที่ดินหรือเจ้าหน้าที่ของสำนักโชกุนรุนแรงมากขึ้น ในที่สุดก็ต้องใช้รูปแบบของการต่อสู้ทางการเมือง ความไม่แน่นอนทางเศรษฐกิจที่ผู้กร่อนได้ทำลายสายใยแห่งความจงรักภักดีของระบบศักดินา ซามูไรผู้ถูกขับออกจากสถานะภาพอันมีเกียรติมาแต่เก่าก่อน กลุ่มของพวกบริวารชั้นต่ำนี้กระทำตนเสมือนหนึ่งเป็นหัวหอก ในการโจมตีบากุฟ พวกซามูไรชั้นต่ำเหล่านี้และโรนินได้เชื่อมโยงคำขวัญที่ว่า ซอน-โน (ให้ความเคารพบูชาจักรพรรดิ) เข้ากับการเรียกร้อง โจ-อิ (ให้ขับไล่พวกต่างชาติออกไป) (อี.แอส นอร์แมน, 2526: 38) ความรู้สึกไม่ไว้วางใจบากุฟ โจ-อิ ก็ได้กลายเป็นคำขวัญที่มีประสิทธิภาพมากที่สุด ซึ่งในที่สุดการต่อสู้ทางการเมืองกับบากุฟ ได้รวมเอากลุ่มชนชั้นสูง ชั้นขุนนางแห่งราชสำนักพระจักรพรรดิเข้าไว้ด้วยกัน คือ พวกคุเงะ มีอิทธิพลทางการเมืองและทางวัฒนธรรมสูงสุดในสมัยการปกครองฟูจิวาระ

ในสมัยโทกูงาวะ พวกคุเงะ ตกอยู่ในฐานะจนขาดแคลนและไร้สมรรถภาพ คนกลุ่มนี้ได้สร้างสัมพันธภาพ ๆ กับบุคคลที่ต่อต้านบากุฟ โดยที่มีฐานะใกล้ชิดพระยุคลบาทของ พระจักรพรรดิ โดยมีไคเมียว ที่ไม่เห็นด้วย จัดตั้งกลุ่มต่อต้านบากุฟขึ้นมา เป็นครั้งแรกเพื่อต่อต้านสำนักโชกุนก็คือการร่วมมือกันระหว่างราชสำนักและนักรบ เมื่อระบบชั้นคิน-โคไต หย่อนคลายลง และพวกไคเมียวสามารถไปเยือนเกียวโตได้โดยไม่มีข้อจำกัด ซามูไรชั้นต่ำและโรนินจึงถือตัวขึ้นมาเป็นผู้นำในขบวนการสมัยฟื้นฟูพระราชอำนาจเมจิ

ภัยพิบัติ

ใน 150 ปีแรกแห่งเศรษฐกิจและสังคมตั้งแต่ศตวรรษที่ 17 ได้แสดงให้เห็นภาวะชะงักและภาวะมีชีวิตชีวาควักกันไป ระหว่างค.ศ.1700-1850 ประชากรในนครโดยเฉพาะในภาคตะวันตกเฉียงใต้ลดลงประมาณร้อยละ 18 มีเมืองเติบโตใหญ่บ้างในที่ตั้งไกลลิบระหว่างทศวรรษที่ 1720 ถึง 1860 ประชากรไม่มีอัตราเพิ่มเพราะมีภัยธรรมชาติอาทิภาวะทุพภิกขภัยคร่าชีวิตผู้คนหลายพันคน ในปลายทศวรรษที่ 1700 ธรรมชาติวิปริตจนเก็บเกี่ยวพืชผลไม่ได้ผลไร่นาล่มผู้คนอดหยากและทิ้งที่อยู่ของตน มีศพกองทับถมและมีการกินเนื้อมนุษย์ ในทศวรรษที่ 1830 ภาวะทุพภิกขภัยระบาดไปทั่วผู้คนหลายหมื่นหลายแสนอดตายหรือตาย เพราะติดโรคระบาดชาวญี่ปุ่นผู้หวงโหยต้องกินใบไม้สำหรับย นอกจากภัยธรรมชาติแล้วยังมีประสบการณ์ฆ่าทารกที่ไม่พึงประสงค์เพื่อมิให้ออดตายและเพื่อ

มิให้มีลูกหลานมาก จนครอบครัวต้องแบ่งย่อยชอยถึยบอยู่อาศัยยังชีพกันลำบากบรรดาชามุไรเห็น
ว่าภาวะทุพภิกขภัยและการฆ่าทารกแสดงให้เห็นว่าผู้ปกครองและประชาชนไม่สามารถรักษาศีลธรรม
ในสังคม และผู้ปกครองไม่ผ่อนคลายการเก็บภาษีเลย ทำให้ค่าครองชีพของเจ้าขุนนางและชามุไรก็
สูงขึ้น (จันทรฉาย,2539: 118) ฐานะเศรษฐกิจที่ทรุดต่ำของประชาชนทำให้ประชาชนไม่ศรัทธาโชกุน
อีกต่อไป ความจงรักภักดีก็เสื่อมคลายไปในเมื่อโชกุนไม่สามารถ ให้ความคุ้มครองช่วยเหลือตนได้

ระบบการศึกษา ศาสนา ขงจื้อสมัยใหม่

อียายาสุนันสนุนในด้านการศึกษา โดยรวบรวมเอาเอกสารอันเก่าแก่ ว่าจ้างสื่อสิ่งพิมพ์ และ
ว่าจ้างนักปราชญ์แหล่งลัทธิขงจื้อที่เมืองชิซุโอะ ชื่อผู้ ฮายาชิ ราซัน (Hayashi razan) รวมทั้งก่อตั้ง
นโยบายการศึกษาแห่งโชกุน ลัทธิขงจื้อใหม่แผ่อิทธิพลเข้าไปในแวดวงทางโลกจนกลายเป็นพลัง
ยิ่งใหญ่ทางวัฒนธรรมและการเมือง ทว่าเป็นพลังสร้างสรรค์ที่ประสานกลมกลืนเข้ากันดีกับพลังพุทธ
จักรกับลัทธิขงจื้อใหม่กลายเป็นรากแก้วของวัฒนธรรมญี่ปุ่น ทั้งศาสนาพุทธและลัทธิขงจื้อใหม่ดำรง
คงอยู่โดยสันติร่วมกับธรรมเนียมปฏิบัติของศาสนาตั้งเดิมคือศาสนาชินโต คำว่าชินโตถูกหยิบยกขึ้นมา
ใช้อย่างแท้จริงเป็นครั้งแรกในศตวรรษที่ 8 ให้เป็นความหมายของการยึดถือปฏิบัติพิธีกรรมและเป็น
ความหมายของสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ (Sacred sites) ทวยเทพในศาสนาชินโตเรียกรวม ๆ กันว่าคามิ
(Kami) มีหลายองค์ทรงเกี่ยวข้องกับวัฏจักรแห่งชีวิตการเกษตรและชีวิตชุมชนชาวญี่ปุ่นตั้งเทวาลัย
เล็ก ๆ บูชาเทวดาทัวทั้งแผ่นดินและปลุกเสกเทวดาในเทศกาลงานรื่นเริงและในพิธีการนับถือศาสนา
ชินโตและความเชื่อถือมีจุดหมายที่จะรักษา (จันทรฉาย,2539: 88)

จากที่กล่าวไปข้างต้นจะเห็นว่า อียายาสุนันสนุนลัทธิขงจื้อในด้านปรัชญาการเมืองมากทำให้
อียายาสุนันเอาขงจื้อมาปรับใช้ในยุคของเขา ทำให้แนวความคิดของสำนักขงจื้อที่เน้นตำราขงจื้อใน
ระยะแรก ๆ นั้นได้ถูกแปรเปลี่ยนไปเป็นการเข้าใจในเรื่องของเหตุผลและใช้ภูมิปัญญาพิจารณาเรื่องราว
ต่าง ๆ ของสังคมจากการเรียนรู้ที่ยิ่งใหญ่ (The Great Learning) เกิดปรัชญาลัทธิขงจื้อในแนวใหม่
(Neo-Confucianism) ขึ้นกลุ่มนักปราชญ์จะนิยมการสืบสวนค้นคว้าในเรื่องราวต่าง ๆ เนื่องจาก
หนึ่งในปัจจัยของลัทธิขงจื้อแบบดั้งเดิม คือการ วิเคราะห์ประวัติศาสตร์

เรื่องที่สำคัญที่สุดในการวิเคราะห์และศึกษา คือ ประวัติศาสตร์ญี่ปุ่นชื่อ ไดนิฮอนชิ ซึ่งริเริ่ม
โดย โทกูงาวะ มิซึคุนิ แห่งแคว้นมิโตะ ซึ่งโครงการของเขาก็แสดงให้เห็นถึงธรรมเนียมอันชัดเจนของ
ประวัติศาสตร์ของชาติ ซึ่งมีรากฐานมาจากลัทธิขงจื้อสายซุชิวี่ที่มีอุดมการณ์ที่ซื่อสัตย์ มั่นคงและ
จงรักภักดีต่อผู้ปกครอง จะเห็นว่าลัทธิขงจื้อสามารถใช้เป็นเครื่องมืออบรมประชาชนให้จงรักภักดีต่อ
ผู้ปกครองซึ่งเท่ากับประชาชนให้ความชอบธรรมต่ออำนาจการปกครองโชกุน ซึ่งถือว่าเป็นตัวแทนของ
จักรพรรดิด้วย

ด้วยเหตุนี้คุณธรรมของลัทธิขงจื้อแนวใหม่ของโทกูงาวะก็คือโชกุนอยู่ในฐานะเป็นผู้ปกครองที่ชอบธรรมผู้ถูกปกครองคือ โดเมียวชามูโรและสามัญชนจะต้องปฏิบัติตามหน้าที่พลเมืองที่ดีโดยมีความจงรักภักดีต่อโชกุนอย่างแน่นแฟ้น จากตามที่ได้กล่าวมาแล้วลัทธิขงจื้อแนวใหม่ได้เน้นความสำคัญของการศึกษามากสถาบันโชกุนเองก็ส่งเสริมการศึกษาของประชาชนโดยทั่วไปด้วย แต่ในที่สุดก็เกิดมีกลุ่มนักศึกษาที่สงสัยในฐานะที่ชอบธรรมของโชกุนโทกูงาวะกันขึ้นหลังจากที่ลัทธิขงจื้อแนวใหม่ทำให้ประชาชนจงรักภักดีต่อรัฐบาลโชกุนมาช่วงเวลาหนึ่งแล้ว เกิดการโต้แย้งกันว่าระหว่างจักรพรรดิและโชกุนนั้นใครจะเป็นผู้มีความชอบธรรมหรือสวรรค์ส่งมาให้มีอำนาจปกครองประชาชนมากกว่ากัน การเน้นการศึกษาโดยเฉพาะการศึกษาประวัติศาสตร์ของลัทธิขงจื้อแนวใหม่ทำให้เกิดแนวความคิดใหม่ที่ว่าโชกุนนั้นเป็นผู้แย่งอำนาจการปกครองมาจากจักรพรรดิทำให้เกิดการเผชิญหน้ากันขึ้นระหว่างเมืองเอโดะซึ่งเป็นเมืองหลวงของรัฐบาลทหารบากหรือรัฐบาลโชกุนและเมืองหลวงเกียวโตซึ่งเป็นที่ประทับขององค์จักรพรรดิผู้สนับสนุนฐานะอันชอบธรรมของจักรพรรดิที่เด่นที่สุดได้แก่ โมโตโอรุ โนรินางะ (ค.ศ.1730-1801) ผู้ใช้เวลา 30 ปี ในการศึกษาตีความจากตำนานประวัติศาสตร์เรื่องโคจิไกอันเป็นเทพนิยายปรัมปราของญี่ปุ่นทำให้ได้ทราบเรื่องราวของญี่ปุ่นสมัยโบราณที่ถ่องแท้ขึ้นโดยตีความจากชีวิตความเป็นอยู่ในสมัยแห่งเทพเจ้าแนวความคิดของโมโตโอรุแพร่หลายออกไปเพราะ เขามีสานุศิษย์มากมายภายในระยะเวลา 40 ปี ของชีวิตการเป็นครูหลังปี 1800 การเรียนรู้ที่ยิ่งใหญ่เกี่ยวกับประเทศชาติก็แพร่หลายออกไปจนกลายเป็นสาขาหนึ่งของการศึกษาค้นคว้าในวรรณคดีขึ้นและยังช่วยส่งเสริมให้เกิดความสนใจและนิยมลัทธิชินโตขึ้นใหม่ด้วย นักชาตินิยมและนักต่อต้านชาวต่างชาติอย่างรุนแรงชื่อฮิราตะ อัทสึตาดะ (ค.ศ.1776-1843) ได้เขียนหนังสือเกี่ยวกับลักษณะความเป็นชาติรัฐที่มีเอกภาพของญี่ปุ่นที่เรียกว่าโคกูไตขึ้นเช่นการกล่าวถึงญี่ปุ่นว่าเป็นดินแดนของเทพเจ้าปกครองโดยการสืบสันตติวงศ์ของจักรพรรดิเขาสนับสนุนให้ญี่ปุ่นฟื้นฟูลัทธิชินโตขึ้นมาให้เป็นศาสนารัฐโดยมีจักรพรรดิเป็นองค์ประมุขที่มีอำนาจสูงสุดจนปรากฏว่าเขาถูกทางการจับกุมขังในค.ศ.1841 (เพ็ญศรี,2538: 44)

บรรดานักปราชญ์และนักศึกษาแห่งสำนักมิโตะ ซึ่งให้การอุปถัมภ์การศึกษาวรรณคดีโบราณของญี่ปุ่นและริเริ่มการเขียนประวัติศาสตร์ญี่ปุ่นชื่อไดนิฮอนชิ (Dai Nihon Shi) ขึ้นผลของการศึกษาประวัติศาสตร์เก่าแก่ของญี่ปุ่นจึงทำให้เกิดความคิดต่อต้านสถาบันโชกุนและยกย่องจักรพรรดิขึ้นกลางศตวรรษที่ 19 ทั้งฟื้นฟูความคิดในเรื่องโคกูไต (Kokutai) หรือเอกลักษณ์ของประเทศอันจะทำลายมิได้นั้นคือความเชื่อที่ว่าประเทศญี่ปุ่นเป็นครอบครัวใหญ่และศักดิ์สิทธิ์ มีจักรพรรดิเป็นผู้นำและผู้ปกครองซึ่งทำให้ญี่ปุ่นแตกต่างและอยู่ในฐานะเหนือกว่าชาติอื่น ๆ ในไม่ช้าก็ทำให้เกิดขบวนการต่อต้านโชกุนขึ้นทั่วไปพร้อมด้วยคำขวัญว่าขับไล่บาคูฟุคืนอำนาจให้แก่จักรพรรดิความคิดในเรื่องโคกูไตนี้มีส่วนผลักดันให้มีการปรับปรุงประเทศให้ทันสมัยในสมัยเมอิจิมิคำขวัญในการสร้างประเทศว่า ฟุโกกุเคียวเฮ (Fukoku-kyohei) หมายถึงประเทศที่มั่งคั่งและการทหารที่เข้มแข็งและ

เป็นอิทธิพลต่อการนำประเทศไปสู่ความเป็นจักรวรรดินิยมในศตวรรษที่ 20 ด้วยนับว่าลัทธิขงจื้อซึ่งเป็นวัฒนธรรมจีนนั่นเองได้ถูกคนญี่ปุ่นนำมาดัดแปลงใช้ในฐานะผู้สร้างและผู้ทำลายสถาบันโชกุนในเวลาเดียวกัน (เพ็ญศรี, 2538: 69)

ปัจจัยภายนอก

การเข้ามาของชาติตะวันตก

ในช่วง ค.ศ.1844 นับเป็นปีที่ต่างชาติมีความสนใจญี่ปุ่นโดยเฉพาะ กษัตริย์ดัตช์ได้ทรงส่งสาสน์มากับเรือดัตช์ที่นางาซากิถึงโชกุน ขอให้พิจารณาเปิดประเทศเพราะได้เกิดการปฏิวัติอุตสาหกรรมขึ้นในยุโรปแล้ว แต่รัฐบาลเอโดะกลับได้ตอบปฏิเสธในวันที่ 5 กรกฎาคม ค.ศ.1845 ว่าญี่ปุ่นยอมตกลงมีการค้าแบบจำกัดกับดัตช์และจีนเท่านั้น จะไม่ยอมเปลี่ยนแปลงกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ที่วางไว้ในกรณีของอังกฤษและรัสเซียทั้งนั้น ทั้งสองไม่ยอมรับนโยบายปิดประเทศของญี่ปุ่นแน่นอน แต่ก็ยังมีเคลือบไหวอะไร

ในกรณีของสหรัฐอเมริกา ให้ความสนใจต่อญี่ปุ่นเนื่องจากเหตุผลทางการค้าเช่นกัน อย่างไรก็ตามธุรกิจการล่าปลาวาฬทางแปซิฟิกตอนเหนือและรอบ ๆ เกาะญี่ปุ่น และยังคงแล่นเข้ามาหาสมุทรแปซิฟิกไปติดต่อกับจีนจึงต้องเดินทางผ่านหมู่เกาะญี่ปุ่นและจำเป็นต้องแวะเติมน้ำมันและเสบียงอื่น ๆ แต่กฎหมายโทกูงาวะนั้นเอาโทษกับชาวต่างชาติที่ขึ้นฝั่งญี่ปุ่น ดังนั้นสหรัฐอเมริกาก็จำเป็นต้องเปิดประเทศญี่ปุ่นและบังคับให้ทำสนธิสัญญาด้วย ในที่สุดรัฐบาลอเมริกาก็ส่งนาย เจมส์ บิตเติล มาเจรจากับญี่ปุ่นแต่ก็ยังไม่มีความคืบหน้าใด ๆ แต่เมื่อ 3 ปีต่อมาสหรัฐอเมริกาส่งเรือฟรีเบิลมายังนางาซากิ สามารถทวงตัวลูกเรืออับปางคืนได้แต่ก็ยังไม่สามารถทำความสัมพันธ์ทางทูตได้ จนกระทั่งเกิดการเปลี่ยนแปลงในสหรัฐอเมริกา สหรัฐอเมริกาสามารถได้สิทธิครอบครองโอเรกอนและแคลิฟอร์เนียระหว่าง ค.ศ.1846-1848 และได้ตั้งบริษัทเดินเรือข้ามแปซิฟิกขึ้น (Pacific Mail Steamship Company) เพื่อแล่นเรือไปค้าขายกับจีนด้วยเหตุนี้ญี่ปุ่นซึ่งตั้งอยู่บนเส้นทางการค้าระหว่างสหรัฐอเมริกาและจีนจึงมีความสำคัญดังนั้นแม้ว่าสหรัฐอเมริกาจะไม่แน่ใจว่าตนจะได้ผลประโยชน์ทางการค้ากับญี่ปุ่นแต่ญี่ปุ่นก็ดูเป็นอย่างไร้ขึ้นมากอุปสรรคต่อการเดินเรือไปค้าขายกับจีนเพราะกฎหมายลงโทษชาวต่างชาติที่ไปขึ้นบกที่ญี่ปุ่นที่เข้มงวด สหรัฐอเมริกาจึงไม่อดทนอีกต่อไป โดยนายพลเรือจัตวาแมทธิว เปอร์รี จึงนำขบวนเรือรบจำนวนหนึ่งมายังญี่ปุ่นเพื่อเปิดประเทศญี่ปุ่นเป็นครั้งแรก มีการแสดงแสนยานุภาพจากเรือรบที่ญี่ปุ่นเรียกว่าขบวนเรือดำ สร้างความแตกตื่นให้แก่องการเป็นอย่างยิ่ง ทำให้ญี่ปุ่นยอมรับสาสน์และขอเวลาในการตกลงทำสนธิสัญญา หลังจากนั้นซึ่งนายพลเปอร์รีก็กลับมาอีกครั้ง ในกุมภาพันธ์ ค.ศ.1854 และทำสนธิสัญญาคานางาวะที่อ่าวเอโดะได้

สำเร็จ หลังจากสนธิสัญญาคานางาวะสำเร็จก็มีหลายประเทศเข้ามาสนธิสัญญาเช่นเดียวกับสหรัฐอเมริกา ทำให้พวกพ่อค้าทางยุโรปและสหรัฐอเมริกาเกิดความพอใจที่ตนไม่สิทธิพิเศษอย่างที่เคยบังคับจีนได้ เนื่องจากสนธิสัญญาคานางาวะ ไม่ได้เน้นในการเปิดประเทศเพื่อการค้า จึงเป็นหน้าที่ของสหรัฐอเมริกาส่ง นายทาวเซนต์ ฮาร์ริสมมาเป็นผู้เจรจาให้ยอมทำสนธิสัญญา เข้าได้เขาพบโชกุน และใช้ความพยายามอย่างมากในการเกลี้ยกล่อม และอธิบายถึงสถานการณ์ภายนอกที่จะคุกคามความปลอดภัยของญี่ปุ่นถ้าญี่ปุ่นยังจะตั้งต้นไม่เปิดประเทศเพื่อค้าขายเสรีกับประเทศตะวันตก ทั้งญี่ปุ่นเองก็จะมั่งคั่งขึ้นด้วย ในที่สุดก็มีการทำสนธิสัญญา ทำการค้าเสรีในเมืองท่าที่เปิดขึ้นใหม่

ในปี 1858 ระหว่างสหรัฐอเมริกาและญี่ปุ่นนับเป็นนโยบายยุติการปิดประเทศซึ่งมีมาตั้งแต่ ค.ศ.1630 ซึ่งจะเห็นได้ว่าข้อตกลงดังกล่าวเข้าไปในการปฏิบัติทั้งนี้เพราะราชสำนักเกียวโตและไดเมียวอนุรักษ์นิยมทั้งหลายไม่เห็นด้วย เกิดความขัดแย้งไม่พอใจของรัฐบาลส่วนหนึ่ง ทำให้โชกุนต้องแสวงหาพรรคพวกจากเหล่าไดเมียว ไม่กล้าที่จะตัดสินใจโดยลำพังเหมือนเมื่อก่อน ทั้งยังต้องหาความร่วมมือจากราชสำนักมากขึ้น เป็นการให้ความสำคัญต่อองค์จักรพรรดิ เพราะฉะนั้นขณะที่สำนักโชกุนต้องเผชิญกับปัญหาภายนอกที่วิกฤตที่สุดและนำอับอายฐานะของโชกุนภายในประเทศจึงไม่มั่นคง ในขณะที่ฐานะของคู่แข่งชั้นคือราชสำนักที่เกียวโตและบรรดาขุนศึก “ชั้นนอก” กำลังทวีความแข็งแกร่งยิ่งขึ้นเป็นสัญญาณแห่งความอ่อนแออย่างแน่นอน (ริชาร์ด,2520: 82)

หลังจากเปิดเมืองท่าพ่อค้าต่างชาติเริ่มมาตั้งถิ่นฐานในเมืองท่าตามสนธิสัญญา โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมืองโยโกฮามะ และเมื่อพ่อค้านำเงินเข้าญี่ปุ่นพร้อมกับส่งทองออกไปก็ทำให้เกิดภาวะเงินเฟ้อขึ้น การส่งสินค้าพื้นเมืองออกไปเป็นจำนวนมาก เช่น ไหม และชา ก็ทำให้สินค้าภายในขาดแคลนและมีราคาสูงขึ้นทั้งผ้าฝ้ายราคาถูกจากต่างประเทศก็ทำให้สินค้าผ้าราคาแพงกว่าของญี่ปุ่นขายไม่ออก ทั้งผู้ซื้อและผู้ขายได้ประท้วงอย่างรุนแรงชาวเมืองโอรุคันที่ข้าวขึ้นราคาในค.ศ.1866 ในระยะที่ภาวะเงินเฟ้อสุดขีดเกิดการจลาจลข้าว (Rice Riots) ในนครเอโดะและนครโอซากาชาวเมืองทำลายร้านค้าข้าวหลายร้อยแห่งตามเมืองใหญ่น้อยและหมู่บ้านรายล้อมนครก็เกิดการจลาจลข้าวในปี 1866 ยังมีความไม่สงบด้วยเหตุประท้วงเรื่องราคาไหมชานาและผู้ผลิตหลายพันคนประท้วงรุนแรงแผ่ขยายไปทั่วมีการทำลายทรัพย์สินและทำร้ายเจ้าหน้าที่เจ้าที่ดินกำนันผู้ใหญ่บ้านและนายทุนเงินกู้จากรัฐบาลต้องส่งกำลังทหารไประงับเหตุเป้าของการประท้วงคือชาวญี่ปุ่นเองผู้ประท้วงตำหนิพ่อค้าข้าวและนายทุนเงินกู้ในทศวรรษที่ 1860 ผู้ผลิตไหมผู้อาจจะได้รับกำไรจากการที่ไหมมีราคาสูงก็ตำหนิว่าสภาพยากลำบากของสามัญชนมาจากพ่อค้าต่างชาติและผลของการที่รัฐบาลตกลงที่จะค้าขายแต่ระบอบโทกูงาวะก็ไม่ได้ล้มจมด้วยเหตุปัจจัยนี้เหตุจลาจลนั้นเพียงแต่ส่งเสริมให้บรรดาผู้ต่อต้านระบอบโทกูงาวะยิ่งทรงพลังเท่านั้นผู้ต่อต้านตำหนิรัฐบาลที่ทำให้ประชาชนยากไร้ลำเค็ญและลบลู่พระเกียรติในจักรพรรดิที่เปิดประเทศ (จันท์ธฉาย,2549 :143)

อีกประการหนึ่งการเปิดประเทศก็เกือบเป็นอันตรายเท่า ๆ กันต่อฐานะของโซกูนเพราะในบรรดาชนชั้นซามูไรใครเล่าจะเคารพนับถือ“เซอิไท-โซกูน” จอมทัพผู้ปราบปรามพวกป่าเถื่อนผู้ซึ่งไม่รักษาตำแหน่งอันสูงส่งของตนไว้โดยการยอมจำนนอย่างโจ่งแจ้งต่อการคุกคามของต่างชาติในเมื่อคลอนแคลนทั้งในด้านการเงินอยู่แล้วอำนาจเด็ดขาดของโซกูนก็ไม่อยู่ในภาวะที่จะกู้หน้าได้ช่วงเวลาแห่งการปกครองโดยตรงของโซกูนจึงได้สิ้นสุดลงแล้วด้วยกรณีหนึ่งอเอโยชิโซกูนคนที่สิบสองแห่งตระกูลโทกูงาวะได้ปล่อยให้การปกครองอยู่ในมือของที่ปรึกษาของตนทุกประการอเอโยชิได้เป็นโซกูนในค.ศ.1837 และถึงแก่อนิจกรรมในค.ศ.1953

จากการศึกษาพบว่า การปกครองของโซกูนในสมัยโทกูงาวะ ที่มีระบอบการปกครองทหารหรือบาคูฟุดำเนินไปเกือบ 300 ปี แห่งสันติสุข มีความมั่งคั่งที่มีความหลากหลายในชนชั้นต่าง ๆ และในภูมิภาคต่าง ๆ แต่เมื่อเศรษฐกิจสลับซับซ้อนและมีการผลิตมากขึ้นย่อมให้ทั้งโอกาสและความเสี่ยง การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นทั้งหมดกล่าวไปนี้ เป็นดังปัจจัยที่ส่งผลต่อความล้มเหลวของสถาบันโซกูน

ความแตกต่างไม่สมดุระหว่างความมั่งคั่งกับอำนาจในหมู่บ้านมีมากขึ้นชนชั้นซามูไรชั้นสูง รู้หนังสือ และเคลื่อนไหวไปมามีที่ดินและเงินสดที่จะลงทุนมีการศึกษาและข่าวสารข้อมูลมากพอที่จะช่วยให้ตัดสินใจได้ถูกต้อง สังคมโทกูงาวะไม่มีความเสมอภาค ชาวนายยังคงต้องพึ่งพาเจ้าขุนนางหรือหัวหน้าหมู่บ้านให้เมตตาลดหย่อนภาษี แต่ชาวหมู่บ้านที่อาศัยเจ้าขุนนางทำงานรับใช้เจ้าขุนนางหรือหัวหน้าหมู่บ้านผู้อุปถัมภ์เองก็รู้สึกผูกพันต้องอุ้มชูผู้รับใช้ของตน ในทศวรรษที่ 1800 ความเมตตาเอื้อเฟื้อต่อกันมิได้เด็ดขาดไปแต่พึ่งพากันได้ยากบริวารต้องพึ่งพาค่าจ้างแรงงานมากกว่าความผูกพันต่อกันแบบเป็นการส่วนตัว แม้จะต้องการความช่วยเหลือแต่ก็หวังพึ่งพาได้ยาก การประท้วงในสังคมเกิดมากขึ้นต่อต้านความไม่เสมอภาคกันในการกระจายโภคทรัพย์มากกว่าต่อต้านความไม่เสมอภาคกันทางชนชั้นผู้ปกครองและคนรวยถูกโจมตีมากเพราะไม่มีความเมตตามากกว่าจะถูกโจมตีเพราะเป็นชนชั้นที่เหนือ ทั้งยังมีปัญหาภาวะทุพภิกขภัยระบาดไปทั่วผู้คนหลายหมื่นหลายแสนอดตายหรือตายเพราะติโรคระบาด ทำให้เศรษฐกิจตกต่ำ ชนชั้นไคเมียวและเหล่าซามูไรที่ติดตามเริ่มยากจนลง จนต้องพึ่งพาเหล่าพ่อค้า ทำให้ระบบชนชั้นในสังคมเริ่มล้มเหลว ประชาชนในสังคมเริ่มมีความรู้ มีการศึกษา ซึ่งหนังสือส่วนใหญ่แล้วมักมีพื้นฐานมาจากลัทธิขงจื้อ ที่ช่วยส่งเสริมการให้ความสำคัญต่อจักรพรรดิในฐานะผู้สืบเชื้อสายจากสุริยเทพีซึ่งมีสิทธิจะปกครองแผ่นดินญี่ปุ่นตามสายเลือดราชวงศ์ ประกอบกับการเข้ามาของชาติตะวันตก ช่วยเป็นปัจจัยเร่งอีกหนึ่งปัจจัยทำให้สถาบันโซกูนเริ่มอ่อนแอลง ช่วยให้กลุ่มผู้สนับสนุนการมีอำนาจของจักรพรรดิสามารถชี้ให้เห็นถึงความล้มเหลวของการบริหารบ้านเมืองของโซกูน ผ่านการปล่อยให้ชาติตะวันตกเปิดการค้าเสรีและทำสนธิสัญญาที่ไม่เป็นธรรม จากปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกที่กล่าวมาทั้งหมดนี้มีผลต่อการล่มสลายของสถาบันโซกูนโทกูงาวะ

แนวความคิดและกลุ่มปฏิวัติสู่การฟื้นฟูพระราชอำนาจของจักรพรรดิ

ในช่วงระหว่าง ค.ศ.1853-1860 มีการนำแนวคิดของสำนักมโตะมาใช้ในการต่อต้านโชกุน โทกูงาวะอย่างแท้จริง พวกเขาเชื่อว่ารัฐบาลจะเข้มแข็งทางการทหารต่อต้านตะวันตกได้ก็ต่อเมื่อประชาชนในชาติมีความสามัคคีกัน พลังสามัคคีนี้จะสร้างขึ้นมาก็ขึ้นอยู่กับการที่ประชาชนทั้งหมายถวายความจงรักภักดีต่อจักรพรรดิ (เพ็ญศรี,2538: 96)

มีการผสมผสานแนวความคิดของสำนักมโตะกับข้อเขียนของปัญญาชนในแคว้นใหญ่ ๆ เช่น พุจิตะ โทโกะผู้มีชีวิตอยู่จนถึงค.ศ.1855 และไอซาวะเซชิไซผู้มีชีวิตอยู่จนถึง ค.ศ.1863 ทั้งสองมีชื่อเสียงและมีลูกศิษย์รุ่นหลัง ๆ มากมายนักรบซามูไรเกือบทุกคนขณะนั้นต่างก็จดจำและกล่าวขวัญแนวความคิดของเขาทั้งสองจนติดปากกันทั่วไปมีผลให้เกิดมีการพัฒนาในแคว้นต่าง ๆ จนสามารถมีความเข้มแข็งทางการทหารและเศรษฐกิจขึ้นมาท้าทายอำนาจโชกุนได้ในที่สุดเป็นเพราะโทกูงาวะได้ยอมแพ้ต่อข้อเรียกร้องของอารยชนจึงถือได้ว่าสถาบันโชกุนเป็นผู้ละทิ้งศรัทธาของผู้คนหมดอำนาจชอบธรรมที่จะปกครองในเมื่อผู้คนมีคำขวัญที่จะขับไล่คนต่างชาติก็ต้องเตรียมสู้รบไว้ให้พร้อมทั้งไอซาวะและพุจิตะต่างก็เรียกร้องความจงรักภักดีต่อจักรพรรดิร่วมกันทั่วประเทศเพื่อสามัคคีต่อต้านการคุกคามของต่างชาติด้วยเหตุผลนี้พวกมโตะจึงร่วมมือกับพวกฟื้นฟูลัทธิชินโตแนวใหม่ (เน้นชาตินิยม) (เพ็ญศรี,2538: 100)

แคว้นโชชูก็เป็นอีกแคว้นหนึ่งที่มีความสัมพันธ์กับสำนักมโตะและนำแนวความคิดต่อต้านคนต่างชาติถวายพระเกียรติต่อองค์จักรพรรดิและขับไล่คนป่าเถื่อนมาใช้อย่างแข็งขันทำการปฏิรูปภายในของตนจนมีความมั่นคงทางเศรษฐกิจและมีความเข้มแข็งทางการทหารเช่นเดียวกับซัทสึมะและอิเซิน อย่างไรก็ตามนับได้ว่ากระแสการต่อต้านโชกุนโทกูงาวะนั้นรุนแรงที่สุดในแคว้นโชชูทั้งโชชูเองยังส่งคนของตนไปหาสมัครพรรคพวกต่อต้านโชกุนในหมู่ข้าราชการสำนักในเมืองเกียวโตด้วยแคว้นโชชูเป็นที่รวมของคนหนุ่มหัวรุนแรงที่รักชาติทั้งหลายผู้นำในการต่อต้านรัฐบาลโชกุนที่สำคัญได้แก่โยชิตะโชอิน เขาเป็นผู้ประกอบวีรกรรมเป็นที่ชื่นชมของคนหนุ่มในสมัยเมอิจิต่อมากันมากและเป็นที่ยกย่องของชาวต่างประเทศคือนายโรเบิร์ตทูลย์ส์ตีเวนสันด้วย (เพ็ญศรี,2538: 101)

จากข้อมูลดังกล่าวจะเห็นได้ว่ากลุ่มผู้แข็งข้อต่ออำนาจโชกุนเริ่มมีมากขึ้นเริ่ม ๆ เริ่มมีกลุ่มที่เป็นพันธมิตรกันสร้างความแข็งแกร่งให้กับอุดมการณ์และแนวความคิดต่อจักรพรรดิมากขึ้นเรื่อย ๆ ในกลุ่มซามูไรผู้จงรักภักดีที่ขึ้นชื่อที่สุดคือกลุ่มศิษยานุศิษย์ของโยชิตะโชอิน (Yoshida Shoin) บัณฑิตซามูไรผู้มีบารมีแห่งแคว้นโชชูโยชิตะต้องโทษประหารชีวิตในค.ศ.1856 เมื่อรัฐบาลหลายแห่งช่องสุ่มของบรรดาผู้ต่อต้านรัฐบาลศิษย์ของเขายังคงรุกต่อไปเป็นพลังที่สำคัญในการล้มล้างระบอบโทกูงาวะและสร้างระบอบเมจิ (Meiji regime)

บรรดาชาวยุโรปผู้สืบทอดซึ่งมีความคิดข้องเกี่ยวกับอุดมคติผสมผสานกับความคิดที่จะปฏิรูปเท่าที่จะปฏิบัติได้ (Practical reformism) พวกเขาส่งเสริมการก่อเหตุรุนแรงพวกเขาเชื่อว่าระบบที่ดำรงคงอยู่มิได้นับถือและให้อำนาจหน้าที่แก่คนที่มีความสามารถพิเศษเช่นพวกเขา พวกเขาสดุดียกย่องจักรพรรดิและเกลียดชังชาวต่างชาติที่รุกเข้าญี่ปุ่นพวกเขาจึงฆ่าทั้งศัตรูภายในและศัตรูภายนอกเช่น ล่ามชาวต่างชาติของนายทาวน์เซนต์ฮาร์ริสและพ่อค้าชาวอังกฤษคนหนึ่ง (จันทร์ฉาย, 2539: 144)

การสงครามใน ค.ศ. 1863 ถึง ค.ศ. 1864 นั้นมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงแนวความคิดของกลุ่มความคิดของกลุ่มหัวรุนแรงมาก มีการประเมินค่าของนโยบายเปิดประเทศของรัฐบาลว่าเป็นสิ่งถูกต้องหรือสมควรหรือไม่ หลังการสู้รบที่พวกโซชูได้ก่อเหตุรุนแรงขึ้นในปี ค.ศ. 1863 โดยใช้กำลังโจมตีเรืออเมริกันเพื่อขับไล่ชาติตะวันตก แทนที่จะเป็นรัฐบาลซึ่งรู้ดีว่าตนไม่สามารถขับไล่นารยชนได้

การสู้รบครั้งนี้ทำให้มีประสบการณ์ และทำให้เริ่มเห็นความจำเป็นที่จะต้องศึกษาจากตะวันตกและอาจจะต้องถึงขนาดอยู่ร่วมกันโดยสันติกับชาวตะวันตก แลเห็นแล้วว่า การปิดประเทศเป็นสิ่งที่เป็นไปได้อีกต่อไป กลุ่มชาวยุโรปเริ่มหันมาสนับสนุนการเปิดประเทศว่าจะเป็นวิธีสร้างความแข็งแกร่งให้แก่ประเทศชาติได้ ก็คือ ทากาซุจิ ซินซากุ และดิโด โคอิน แห่งโซชู โอกูโบะ โทชิมิจิ และไซโจ ทากาโมริ แห่งซัทสึมะ ผู้จะเป็นกำลังเข้มแข็งในการฟื้นฟูพระราชอำนาจสมัยเมจิในกาลต่อมา เมื่อวันเวลาผ่านไปประชาชนค่อย ๆ เข้าใจความคิดของโลกตะวันตกอย่างลึกซึ้งเข้าใจสถาบันและวิทยาการตะวันตกอารยธรรมความเจริญแบบตะวันตกกำลังจะหยั่งรากฝังลึกในแผ่นดินญี่ปุ่น

นับแต่นี้ไปการเคลื่อนไหวต่อต้านชาวต่างชาติได้เปลี่ยนทิศทางมามุ่งโจมตีโค่นอำนาจโทกูงาวะ โดยเล็งเห็นว่าการต่อต้านโทกูงาวะจะสำเร็จลงได้ก็ด้วยการมีกำลังทหารและเศรษฐกิจมั่นคง พันธมิตรที่ร่วมกันต่อต้านโซกุนโทกูงาวะก็อยู่ภายใต้การนำของสี่แคว้นใหญ่ คือ ซัทสึมะ โซชู ฮิเซน และโทสะ รวมเรียกว่า ซัท-โซ-ฮิ-โท และมีพันธมิตรที่มีอิทธิพลและเป็นพลังสำคัญในการต่อต้านสถาบันโซกุนและโทกูงาวะอีกหนึ่ง คือ กลุ่มพ่อค้า นายทุน เนื่องจากมีชาวยุโรปและโดเมียวหลายคนไม่พอใจการออกเกณฑ์บังคับและระบบการค้าผูกขาดของรัฐบาลจึงดำเนินการเป็นมิตรผูกพันกันทางการเมืองกับโดเมียวโทซามะ เช่น โดเมียวแห่งซัทสึมะ โซชู ฮิเซน และโทสะ เป็นต้น การดำเนินการต่อต้านโซกุนโทกูงาวะจึงได้รับการสนับสนุนอย่างเข้มแข็งทางการเงินจากกลุ่มพ่อค้า โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากพ่อค้าในโอซากะและเกียวโต ซึ่งกลุ่มพ่อค้านี้ก็หวังผลตอบแทนในด้านสามารถดำเนินการค้าเสรี และได้รับประโยชน์เต็มที่จากการค้าขายกับต่างประเทศโดยไม่มีรัฐบาลเป็นอุปสรรคอีกต่อไป กลุ่มพันธมิตรนี้เองทำให้กำลังทหารของรัฐบาลบากุฟต้องอ่อนลง โชคดีของกบฏต่อต้านโทกูงาวะที่ในเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ. 1867 นั้นเองเจ้าชายมุตสึฮิโตะทรงขึ้นครองบัลลังก์ต่อจากจักรพรรดิโคเมอิผู้ทรงเป็นพระบิดาในนามรัชสมัยที่ชื่อว่า จักรพรรดิเมจิ พระองค์มีอิวาгурะ โทโทมิเป็นที่ปรึกษา และทรงมีพระปรีชาสามารถนับไวยิ่งยกว่าพระราชบิดาผู้แข็งกร้าว

เพื่อหลีกเลี่ยงสงครามกลางเมืองที่รัฐบาลอยู่ในฐานะเปลี้ยพล้ำโชกุนเคกิจังได้รับคำแนะนำให้ลาออกจากตำแหน่งเพื่อให้ญี่ปุ่นได้ปกครองด้วยสภาขุนศึกตามคำแนะนำของโตเมียวแห่งแคว้นโทสะเขาจึงทำหนังสือลาออกต่อราชสำนักในวันที่ 9 พฤศจิกายน ค.ศ.1866 แต่ก็เป็นการสายเกินไป กลุ่มพันธมิตรซัทโชฮิโตะตั้งใจที่จะไม่ยอมเจรจาใด ๆ กับรัฐบาลบากูผู้กลุ่มซัทโชฮิโตะจึงพร้อมใจกันทำรัฐประหารในวันที่ 3 มกราคม ค.ศ. 1868 แล้วมีการประชุมลงโทษโทกูงาวะด้วยการออกพระราชบัญญัติกฤษฎีกาบริบทซัทโชฮิโตะและล้มสถาบันโชกุนการเคลื่อนไหวครั้งนี้มีชื่อว่าการฟื้นฟูพระราชอำนาจสมัยเมอิจิ (Meiji Restoration) กลุ่มพันธมิตรยังได้ประกาศความอ่อนแอของโชกุนในการแก้ปัญหาต่างประเทศและได้สร้างคำขวัญของกลุ่มตนขึ้นใหม่ในการสร้างชาติต่อไปว่า ฟุโกกุ เคียวเฮ ซึ่งหมายถึงการสร้างชาติให้มั่งคั่งทางเศรษฐกิจและเข้มแข็งทางทหารนับเป็นแนวคิดที่มีมาช้านานแล้วในการสร้างชาติญี่ปุ่นซึ่งในคราวนี้ได้ถูกนำมาใช้ในการพัฒนาเศรษฐกิจและการทหารให้ทันสมัยแบบตะวันตก (เพ็ญศรี,2538: 107)

ค.ศ.1868 สถาบันโชกุนล่มสลายลงจักรพรรดิเมจิทรงประกาศอำนาจสมบูรณ์ในฐานะสืบทอดราชของพระองค์ในการปกครองประเทศอย่างแท้จริง 1868 นับเป็นปีที่มีความสำคัญที่สุดปีหนึ่งในประวัติศาสตร์ญี่ปุ่นเพราะในอีก 3 ปีต่อมามีพระบรมราชโองการเลิกล้มระบบศักดินาและนโยบายนับเป็นการเริ่มยุคใหม่อันเป็นยุคแห่งความตื่นตัวเศรษฐกิจและการทหารเลียนแบบมหาอำนาจตะวันตกทั้งหลายเกาหลีจีนและทั่วโลกด้วยขยายอำนาจของญี่ปุ่นก็ได้เริ่มเป็นรูปเป็นร่างขึ้นตั้งแต่นั้นไป (เพ็ญศรี,2538: 108)

การฟื้นฟูอำนาจสมัยเมจิ

การรัฐประหารในวันที่ 3 มกราคม ค.ศ.1868 นั้นนับเป็นการโค่นล้มสถาบันโชกุนโทกูงาวะและสถาปนารัฐบาลกลางแห่งองค์จักรพรรดิเมจิ ซึ่งเป็นการเปิดศักราชใหม่แห่งประวัติศาสตร์การเมืองตามระบอบรัฐธรรมนูญของญี่ปุ่นนักประวัติศาสตร์บางท่าน (ยอร์ชเอ็ม. เบคแมนน์) เรียกสมัยฟื้นฟูพระราชอำนาจนี้ว่าการปฏิวัติสมัยเมจิ การฟื้นฟูพระราชอำนาจนี้มีจุดประสงค์ในการเน้นจักรพรรดิว่าเป็นที่รวมของอำนาจรัฐแต่ไม่ได้หมายความว่า พระองค์จะเป็นผู้ปกครองเองโดยตรง พระองค์เป็นสัญลักษณ์ของการเปลี่ยนประเทศญี่ปุ่นให้ทันสมัย เนื่องจากยังทรงพระเยาว์อยู่มากใน ค.ศ.1868 จึงทรงมีผู้ช่วยกำหนดนโยบายประเทศเป็นคณะบุคคลเรื่อยมา ที่รู้จักกันในนามกลุ่มคณาธิปไตย ทำหน้าที่ในการปฏิรูปประเทศให้ทันสมัย โดยมีกิจกรรมเร่งด่วนมากมาย ได้แก่

คณะปฏิรูปได้เริ่มร่างแผนการของรัฐบาลใหม่ประกาศใช้ในวันที่ 6 เมษายน ค.ศ.1868 ในพระปรมาภิไธยขององค์จักรพรรดิถือได้ว่าเป็นนโยบายในการสร้างชาติของรัฐเรียกชื่อว่าสัตยาธิษฐาน (Charter Oath) ซึ่งมีอยู่ 5 ประการคือ

- (1) จะต้องตั้งสภาบริหารราชการขึ้นทั่วประเทศและใช้หลักประชาธิปไตย
ปรึกษาหารือปัญหาต่าง ๆ
- (2) ทุกคนเป็นพลเมืองของรัฐเท่าเทียมกันมีความสามัคคีกันร่วมมือกันในการพัฒนา
ประเทศ
- (3) พลเมืองทุกคนมีสิทธิเท่าเทียมกันในการเมืองประกอบอาชีพและแสดงความคิดเห็น
- (4) จะต้องเลิกขนบประเพณีดั้งเดิมที่ล้าสมัยและจะดำรงไว้ซึ่งความยุติธรรมตามกฎหมาย
ของสวรรค์และพิภพ
- (5) จะต้องแสวงหาความรู้และวิทยาการต่าง ๆ ทั่วโลกเพื่อสถาปนาจักรวรรดิญี่ปุ่น
ให้เข้มแข็งและมีรากฐานที่มั่นคง

การประกาศสัตยาธิษฐานดูเหมือนว่าจะเป็นการสะท้อนความพยายามเปลี่ยนแปลงโครงสร้างสังคมการเมืองญี่ปุ่นใหม่ที่เปิดพื้นที่ให้กับประชาชนมากขึ้น โดยทุกข้อจะสังเกตว่า กลุ่มคนชาติปีโตยมีการเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชน และเน้นความเท่าเทียมในสังคมอย่างไม่เคยปรากฏมาก่อน แต่แน่นอนว่าถ้อยคำตามปฏิญญาไม่สามารถเป็นจริงครบถ้วนได้ในทางปฏิบัติและในความเป็นจริงได้จากการปกครองในสมัยโทกูงาวะที่ฝังรากลึกอยู่ในสังคมเกือบกว่า 300 ปีมาแล้ว ทำให้ประชาชนยังคงอยู่ในกรอบเดิม ๆ ที่คนญี่ปุ่นยังคงเคยชินกับการปกครองในลักษณะในลักษณะผู้นำและผู้ตามมาก่อน และอำนาจการปกครองตกส่วนใหญ่อยู่ในมือชามูไรชั้นล่างจากแคว้นซัทสึมะ โจชูโทสะ และอิเซน ร่วมกับสถาบันจักรพรรดิมากกว่าประชาชนทั่วไป ในช่วงเวลาดังกล่าวเสรีภาพและความเท่าเทียมกันนี้มีส่วนร่วมในการปกครองและผลประโยชน์ของประชาชนเป็นสิ่งที่มิอาจละเลยได้ซึ่งเป็นฐานของการเรียกร้องพื้นที่การเมืองที่กว้างมากขึ้นอีกในเวลาต่อมาโดยเฉพาะในสมัยจักรพรรดิไทโช ที่ถือได้ว่าเป็นยุคที่ประชาธิปไตยเบ่งบาน

สรุปได้ว่ากลุ่มคนชาติปีโตยปกครองบ้านเมืองได้ระบบเผด็จการฟาสซิสต์มากกว่าเสรีนิยม การเปลี่ยนแปลงของญี่ปุ่นจึงเป็นการริเริ่มจากเบื้องบนมายังเบื้องล่างโดยกลุ่มผู้นำเป็นผู้กระตุ้นผลักดันให้ญี่ปุ่นอยู่ในทิศทางที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและรุนแรง โดยมีกระบวนการปฏิรูปในหลาย ๆ ด้านโดยมุ่งเน้นในการส่งเสริมพระราชอำนาจของจักรพรรดิเป็นอันดับสูงสุด

การปฏิรูปการเมืองการปกครองและสังคม

คณะกรรมาธิการได้เชิญจักรพรรดิเมจิให้ทรงมาประทับที่ปราสาทเดิมของโชกุนที่เกี่ยวข้อง และย้ายเมืองหลวงจากเกียวโตมาเอโดะ และเปลี่ยนชื่อเอโดะมาเป็นโตเกียว และทำการยกเลิกระบบแคว้นแคว้น และเปลี่ยนมาเป็นจังหวัด จำนวน 72 จังหวัด และปรับปรุงระบบบริหารใหม่เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพต่อสัตยาธิษฐานที่ประกาศออกไปในเดือนเมษายน โดยประกาศแยกอำนาจการปกครองออกเป็นอำนาจนิติบัญญัติ อำนาจบริหาร และอำนาจตุลาการ ทำให้มีการตรวจสอบและถ่วงดุลอำนาจระหว่างกัน

นอกจากนี้ยังมีการยกเลิกระบบชนชั้นเพื่อให้ทุกคนมีฐานะเดียว คือ พลเมืองที่จงรักภักดีต่อประเทศชาติเท่านั้น จึงไม่ชามูไร ชาวนา ช่างฝีมือ หรือพ่อค้าอีกต่อไป ซึ่งเป็นการทำลายกฎเกณฑ์ที่อียายาสุ เคยทำไว้ให้หมดไปอย่างสมบูรณ์ ทุกคนสามารถประกอบอาชีพตามที่ตนต้องการ สามารถตั้งนามสกุลของตนเอง และยังแก้ไขความไม่เป็นธรรมในสังคม ยกฐานะสตรี และต้อนรับพวกเอตะ ฮินิน ซึ่งเป็นชนชั้นต่ำของสังคม เป็นการส่งเสริมตามสัตยาธิษฐานข้อที่ 3 แต่อย่างไรก็ตามความเคยชินที่ถูกปลูกฝังอย่างช้านานเปรียบเป็นดังรากแก้วที่ยากจะถอดออกไปได้ ทำให้เรื่องชนชั้นในสังคมไม่อาจหายไปได้โดยสิ้นเชิง นั่นคือพวกคาโซกุ คือชนชั้นสูง คือพวกได้เมียและขุนนางเดิม พวกชิโซกุ คือพวกชามูไรเก่า และพวกเฮนิน คือ สามัญชนทั่วไปและทหารเกณฑ์

การปฏิรูปทางการศึกษา

กลุ่มกรรมาธิการเห็นว่าการศึกษาเป็นสิ่งจำเป็นมากสำหรับการเปลี่ยนแปลงญี่ปุ่นให้ทันสมัย โดยมีพระราชบัญญัติประถมศึกษา ค.ศ.1872 ได้วางขอบเขตการศึกษาตั้งแต่เบื้องต้น เบื้องกลาง เบื้องสูงไว้ เพราะการเรียนเป็นกุญแจสำคัญนำไปสู่ความสำเร็จในชีวิต และการศึกษายังเป็นสิ่งส่งเสริมสัตยาธิษฐานในข้อ 5 คือการที่จะต้องแสวงหาความรู้และวิทยาการต่าง ๆ ทั่วโลกเพื่อสถาปนาจักรวรรดิญี่ปุ่นให้เข้มแข็งและมีรากฐานที่มั่นคง ยุคสมัยเมจิตอนต้นในช่วง 1870 จึงเป็นยุคแห่งอารยธรรมและความรู้แจ้ง นิยมเรียกว่า บุมเม โคกะ ในยุคนี้ผู้คนกระตือรือร้นในการเรียนรู้อารยธรรมใหม่ที่ทันสมัย และส่งเสริมอุตสาหกรรมการค้า มีการเปิดภาษาต่างประเทศและวัฒนธรรมต่างประเทศ เช่น นิยมรับประทานขนมปังแทนข้าว การแต่งกายเป็นแบบยุโรปทั้งชาย ทั้งหญิง การรับเอาวัฒนธรรมตะวันตกมาส่งผลไปยังจักรพรรดิ รัฐบาลสร้างสัญลักษณ์ครอบครัวสถาบันพระมหากษัตริย์ จักรพรรดินีและ ข้าราชการบริวารล้วนแต่งกายแบบตะวันตก เพื่อสร้างเอกลักษณ์สถาบันจักรพรรดิให้ทันสมัย จักรพรรดิปรากฏพระองค์เป็นจักรพรรดิทันสมัย โรงเรียนทุกแห่งบูชาพระบรมฉายาลักษณ์ซึ่งถือเป็นสัญลักษณ์และภาพลักษณ์ของจักรพรรดิเมจิ (จันทร์ฉาย,2539: 164)

การสร้างรัฐธรรมนูญเมจิ

การปฏิรูปต่าง ๆ เหล่านี้ชี้ให้เห็นถึงความมุ่งมั่นของกลุ่มคนอาธิปไตยที่จะแก้ไขปัญหาเร่งด่วน คือ การสร้างชาติให้ก้าวหน้าภายใต้รัฐบาลแห่งองค์จักรพรรดิ การสร้างรัฐธรรมนูญเมจิในช่วง ค.ศ.1883 มีการประกาศว่าองค์จักรพรรดิทรงมีพระราชโองการที่จะประทานรัฐธรรมนูญให้แก่ประชาชนในปี 1890 เหล่านี้ทำให้รัฐบาลมีค่านิ่งในการร่างรัฐธรรมนูญก็คือ การเน้นอำนาจสูงสุดขององค์จักรพรรดิและอำนาจในการบริหารทั้งทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคมของรัฐบาล ด้วยเหตุผลนี้รัฐบาลญี่ปุ่นจึงได้ส่งนาย อิโตและคณะของเขาออกเดินทางไปยังต่างประเทศเพื่อศึกษารัฐธรรมนูญฉบับต่าง ๆ ของประเทศตะวันตก และพบว่ารัฐธรรมนูญปรัสเซียมีลักษณะสอดคล้องกับความต้องการของญี่ปุ่นมากที่สุดที่เน้นอำนาจสูงสุดขององค์จักรพรรดิและคณะรัฐมนตรีไม่ต้องอยู่ภายใต้การควบคุมของรัฐสภา ทั้งคณะรัฐมนตรีและทหารก็ขึ้นตรงต่อองค์จักรพรรดิ อิโตนั้นต้องดำเนินการปฏิรูปการบริหารหลาย ๆ อย่างให้สำเร็จลุล่วงไปเพื่อเป็นการปูทางให้รัฐบาลตามระบอบรัฐธรรมนูญดำเนินไปอย่างราบรื่น กล่าวคือ

1. สถาปนาสถาบันขุนนางข้าราชการใหญ่ โดยเลียนแบบเยอรมนี ทั้งนี้เพื่อปูพื้นฐานสำหรับสมาชิกของสภาสูงหรือสภาขุนนาง ซึ่งมีหน้าที่ถ่วงดุลย์อำนาจสภาต่ำหรือสภาผู้แทนราษฎร แนนอนว่าสมาชิกเหล่านี้ต้องเป็นแขนขาให้แก่กลุ่มคนอาธิปไตยต่อไป
2. มีการปรับปรุงคณะรัฐมนตรีใหม่ กลุ่มบริหารทั้งหมดของประเทศประกอบด้วยนายกรัฐมนตรี 1 คน และคณะรัฐมนตรีว่าการกระทรวงต่าง ๆ แห่งรัฐ นับว่าเป็นการรื้อฟื้นทฤษฎีการเมืองของญี่ปุ่นซึ่งกำหนดให้องค์จักรพรรดิทรงปกครองด้วยการรับฟังรายงานต่าง ๆ จากคณะรัฐมนตรีของพระองค์ทรงตัดสินพระทัยแก้ปัญหาต่าง ๆ จากคำแนะนำของบรรดาคณะรัฐมนตรีที่ได้ทูลถวายรายงานนั้น ซานโจ (Sanjo) ซึ่งเป็นอดีตประธานสภาสูงได้เขียนไว้ว่าสภาบริหารจะเป็นเสมือนสภาสูงสุดของคณะรัฐมนตรีที่มีอำนาจหน้าที่ติดต่อกับองค์จักรพรรดิโดยตรงพระบาทพระกรรมและพระเนตรของพระองค์
3. วางโครงสร้างของรัฐบาลตามระบอบรัฐธรรมนูญ ด้วยการแต่งตั้งข้าราชการระดับต่ำด้วยการคำนึงถึงความสามารถ (merit system) มากกว่าชาติกำเนิดเพราะต้องผ่านการสอบคัดเลือกเข้ามาซึ่งมีผลทำให้มหาวิทยาลัยกลายเป็นโรงฝึกอบรมข้าราชการพลเรือนอนุรักษนิยมที่จะเข้ามาทำงานให้แก่คณะรัฐบาลจากการปฏิรูปพื้นฐานดังกล่าวใน ค.ศ. 1886

อโตะจึงตัดสินใจกำหนดการให้สัตยาบันรัฐธรรมนูญที่ร่างขึ้นด้วยวิธีการใหม่ กล่าวคือได้มีการสถาปนากลุ่มบริหารขึ้นมาใหม่เป็นองค์กรพิเศษ ได้แก่ คณะองคมนตรี เป็นกลุ่มการบริหารที่ได้รับคำสั่งโดยตรงจากจักรพรรดิ นับว่าสถาบันบริหารหรือคณะรัฐมนตรีนี้มีอำนาจมากกว่าสภาบริหารของอังกฤษ เพราะได้รับการแต่งตั้งจากองค์จักรพรรดิ จึงมีสิทธิยับยั้งกฎหมายใด ๆ ที่สภาล่างเสนอขึ้นมาซึ่งจักรพรรดิทรงปกครองโดยผ่านรัฐมนตรีแห่งรัฐ

การพระราชทานรัฐธรรมนูญให้แก่รัฐมนตรีคูโรตะในปี 1889 นั้น นับเป็นรัฐธรรมนูญลายลักษณ์อักษรฉบับแรกในโลกตะวันออก นโยบายทางรัฐบาลจึงมุ่งความสำคัญที่โคกูไต (Kokutai) หรือเอกลักษณ์ของญี่ปุ่นซึ่งต้องมีจักรพรรดิสืบเนื่องตามสายโลหิต (เชื้อสายสุริยเทพี) ตามกันมาไม่ขาดสายชั่วกาลปาวสานต์จักรพรรดิจะทรงเป็นองค์ประมุขที่ศักดิ์สิทธิ์อันผู้ใดจะล่วงละเมิดมิได้ทรงอยู่เหนือการวิพากษ์วิจารณ์ใด ๆ และทรงมีพระราชอำนาจอย่างเต็มที่ในการบังคับบัญชาการปกครองและการทหารของรัฐ (มาตราที่ 4, 9-16) จักรพรรดิทรงเป็นเจ้าของแผ่นดิน ประชาชนและทรัพย์สินทั้งหมดสภาไดเอทจะเข้าแทรกแซงการคลังของสำนักพระราชวังไม่ได้ (มาตรา 45) และเมื่อนำรัฐธรรมนูญมาปฏิบัติการใช้เป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศ ทำให้กลุ่มคณาธิปไตยกลายเป็นสถาบันการเมืองทันที มีลักษณะการบริหารในนามว่า สภาเกนโร หรือ คณะรัฐบุรุษอาวูโส

สรุป บทบัญญัติรัฐธรรมนูญที่สำคัญที่สุดตามเจตนารมณ์ของกลุ่มคณาธิปไตยคือหลักอำนาจอธิปไตยเป็นขององค์จักรพรรดิ เพราะพระองค์ทรงสืบเชื้อสายมาจากองค์สุริยเทพี โดยมีสภาเกนโรได้ดำเนินนโยบายสร้างชาติใหม่ โดยเน้นการพัฒนาอุตสาหกรรม กับการทหารที่เรียกว่า ฟุโกกุ เคียวเฮ

การพัฒนาเมจิ

หลังจากการฟื้นฟูพระราชอำนาจให้กลับคืนมาอยู่ในมือของจักรพรรดิอย่างสมบูรณ์แล้ว ประเทศญี่ปุ่นก็ดำเนินนโยบายการพัฒนาประเทศก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว ตามนโยบายหลักประจำชาติคือ ฟุโกกุ เคียวเฮ กล่าวคือ การมีประเทศที่รุ่งเรือง และกองทัพที่แข็งแกร่ง เป็นนโยบายที่ทำให้ประเทศญี่ปุ่นรอดพ้นจากการเป็นเหยื่อของจักรวรรดินิยมตะวันออก เนื่องจากมีประเทศที่เข้มแข็งและมั่นคง แต่ในขณะเดียวกันการพัฒนาอย่างก้าวกระโดดเช่นนี้ก็นำพาประเทศให้ก้าวเข้าไปกับอำนาจการสงคราม จากการยึดถือว่านโยบายเรือปืนของตะวันตกหรือการจักรวรรดินิยมทางการทหารและเศรษฐกิจ เป็นสิ่งถูกต้องสากล

การพัฒนาด้านเศรษฐกิจและการทหาร (ฟุโกกุ เคียวเฮ)

รัฐบาลมีนโยบายเน้นการพัฒนาอุตสาหกรรมทันที ในขณะที่ประเทศในเอเชียเช่นกันนั้นยังคงทำการพัฒนาการเกษตรให้ทันสมัยก่อนที่จะก้าวเข้าสู่สังคมอุตสาหกรรม ประเทศญี่ปุ่นได้เปลี่ยนโครงสร้างพื้นฐานของเศรษฐกิจเป็นอุตสาหกรรมแบบทุนนิยมจากเดิมที่ใช้ระบบศักดินาสวามิภักดิ์ใน

สมัยโทกูงาวะ ระบบทุนนิยมญี่ปุ่นคือ บทบาทกลางของการผูกขาดที่ต่อมา เรียกว่า ไซบัตสึ โดยอาศัย ความผูกพันใกล้ชิดกับรัฐบาลและทำงานร่วมกันเป็นเครื่องเชื่อมระหว่างอุตสาหกรรมหลักด้วยกัน ประเทศญี่ปุ่นได้ให้ความสำคัญของอุตสาหกรรมหนักเบื้องต้นเพื่อให้บรรลุถึงวัตถุประสงค์ ของ การสร้างประเทศให้รุ่งเรืองควบคู่ไปกับการทหารที่เข้มแข็ง คณะเมจิยังคงสร้างพื้นฐานเศรษฐกิจ ต่อไปอีก 20 ปี ได้แก่ การสร้างรถไฟขึ้นแทนรถลาก รถม้าและเกวียน การสร้างประมวลกฎหมาย พาณิชยและเปิดธนาคารที่มีความชำนาญเฉพาะ เพื่อให้สินเชื่อระยะแก่อุตสาหกรรม เพราะในช่วงแรกนักลงทุนน้อยจากยังขาดแคลนเงินทุน และค่อย ๆ มั่นคงขึ้นในทุก ๆ ปี ผลผลิตที่เพิ่มอัตรา ร้อยละ 5 มากกว่าอัตราเติบโตของการผลิตระดับโลกที่อยู่ในระดับร้อยละ 3.5 (จันทร์ฉาย,2539: 196) ญี่ปุ่นยังเห็นความจำเป็นในการลงทุนในอุตสาหกรรมอื่น เช่น อุตสาหกรรมเบาจำพวก เครื่อง อุปโภคบริโภค ซึ่งสนับสนุนให้มีการใช้ในประเทศรวมถึงการส่งออกอีกด้วย

การพัฒนาทางด้านทหาร เป็นปัจจัยสำคัญทำให้ประวัติศาสตร์ชาติของประเทศญี่ปุ่น เจริญรุ่งเรือง เนื่องจากกิจกรรมทางทหารเป็นตัวกระตุ้นให้เกิดการพัฒนาในทางเศรษฐกิจ ประเทศ ญี่ปุ่นจึงส่งเสริมในด้านการทหารให้เจริญรุ่งเรืองเทียบเท่าชาติตะวันตก โดยยึดนโยบายเรือปืนของ ชาติตะวันตก คือการล่าอาณานิคมเพื่อสนองต่อการขยายตัวทางอุตสาหกรรมของตน สถาบัน ทหารญี่ปุ่นในยุคนี้มีอำนาจสูงมากในระบบการเมืองของประเทศ เป็นอิสระทั้งจากรัฐบาลและรัฐสภา ขึ้นตรงต่อองค์จักรพรรดิเท่านั้นตามมาตราที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญเมจิบทที่ 1 ได้แก่ มาตราข้อที่ 11 จักรพรรดิมีอำนาจสูงสุดในการบังคับบัญชากองทัพบกและกองทัพเรือ และมาตราข้อที่ 13 จักรพรรดิ มีหน้าที่ประกาศสงคราม ยุติสงคราม และลงนามในสนธิสัญญา (Beckmann,1975: 151) ซึ่งรูปแบบ การพัฒนาทหารของญี่ปุ่นในสมัยนี้มีความรุนแรงจนพาประเทศเข้าสู่การรุกรานเพื่อนบ้านและการทำ สงครามกับต่างประเทศหลายครั้ง

การสร้างจักรวรรดิ

ญี่ปุ่นเริ่มทำการสร้างจักรวรรดิ โดยได้รับอิทธิพลจากชาติตะวันตกจากนโยบายเรือปืน ซึ่งมีความสอดคล้องกับนโยบายหลักของญี่ปุ่นคือ พุกอกุ เคียวเฮ การสร้างชาติดลบันดาลให้ชาวญี่ปุ่นเกิด การรักชาติ จนกลายเป็นระบอบวาระแห่งชาติ ค.ศ.1910 ญี่ปุ่นเริ่มการเข้าสู่นักจักรนิคมอย่างจริงจัง ซึ่งในช่วงแรกญี่ปุ่นทำการสร้างจักรวรรดิโดยเริ่มขึ้นบุกเกาหลี ในค.ศ.1876 บังคับให้เกาหลีลงนามใน สนธิสัญญากังฮวา เปิดเมืองท่า 3 เมืองให้ญี่ปุ่นค้าขายและให้สิทธิสภาพนอกอาณาเขต ทั้ง กระบวนการและผลของกระบวนการไม่ได้แตกต่างไปจากกระบวนการที่เพอร์รี่เคยกระทำกับญี่ปุ่น การกระทำของญี่ปุ่นนำไปสู่สงครามกับประเทศจีนในปลายปี ค.ศ.1894 แต่ก็ต้องยุติอย่างรวดเร็ว เนื่องจากกองทัพของญี่ปุ่นนั้นแข็งแกร่งกว่าจีน เป็นผลทำให้ฐานะของประเทศญี่ปุ่นทั้งทางเศรษฐกิจ

และการเมืองนานาชาติดีขึ้นมาก โดยเฉพาะค่าปฏิกรรมสงครามที่ได้รับจากจีน ทำให้ญี่ปุ่นเกิดตระหนักในผลดี และผลประโยชน์ของการทำสงครามรุกรานต่างชาติ จึงมีความต้องการเข้าครอบครองเกาหลีให้เป็นอาณานิคมของตนตามรูปแบบของลัทธิจักรวรรดินิยมต่อไป เกิดสงครามตามมา เช่น สงครามรัสเซีย-ญี่ปุ่น สงครามโลกครั้งที่หนึ่ง และสงครามโลกครั้งที่สอง ผลของสงครามทำให้ฐานะของประเทศเปลี่ยนแปลงไป ญี่ปุ่นได้แสดงให้เห็นคุณลักษณะพื้นฐาน 3 ประการของคนญี่ปุ่น ประการที่หนึ่ง ความรักชาติซึ่งทำให้ ญี่ปุ่นมีชื่อเสียงไปทั่วโลก ประการที่สอง คนญี่ปุ่นมีความสามารถพิเศษในการแยกแยะ อารยธรรมสมัยใหม่ และสามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ ประการที่สาม คนญี่ปุ่นเป็นชาติ ที่เข้มแข็งและมั่นคง ในขณะเดียวกันผลของสงครามก็ได้ทำให้สูญเสียกำลังคนและทรัพยากรมหาศาล อาวุธยุทโธปกรณ์มากมาย และได้นำพาประเทศเข้าระบบทางการทหารที่รุนแรงมากขึ้นจนเกิดลัทธิทหารนิยม และชาตินิยมที่รุนแรงขึ้น ลัทธิเหล่านี้ได้ค่อย ๆ ประทุขึ้นตามยุคสมัยตามลำดับตั้งแต่ยุคเมจิ ไทโช โดยเฉพาะในยุคโชวะนำไปสู่ความเปลี่ยนแปลงของสถาบันจักรพรรดิครั้งใหญ่อีกครั้ง

จากการศึกษาพบว่าสมเด็จพระจักรพรรดิเมจิไม่ได้เป็นเพียงสัญลักษณ์ของการพัฒนาชาติไปสู่จุดมุ่งหมายแห่งการเป็น ชาติอารยะ ที่ทันสมัยและมีรัฐภายใต้ระบอบรัฐธรรมนูญเท่านั้น แต่ยังเป็นสัญลักษณ์ของ โคะจู้ไต (โครงสร้างแห่งการเป็นชาติรัฐ) ที่อ้างกันว่าประกอบไปด้วยจักรพรรดิ พสกนิกร และผืนแผ่นดินแห่งทวยเทพ ที่เชื่อมโยงกันอยู่ทั้งโดยกาลเวลาและพิภพโลก ดังนั้นพระองค์จึงได้รับการบูชาประหนึ่งประมุขทางศาสนาของญี่ปุ่น และความเป็นอวตาร ท้ายที่สุด หลังจากที่พระองค์ได้ดำเนินการเปลี่ยนแปลงบ้านเมืองในหลาย ๆ อย่าง เช่นฟื้นฟูพระราชอำนาจแห่งราชสมัยเมจิ หรือการรวมอำนาจรัฐมาไว้ยังเมืองหลวง ศูนย์กลางการปกครอง การจัดตั้งรัฐบาลตามบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ การเติบโตเป็นชาติอำนาจทางอุตสาหกรรม และกำลังทหารในทวีปเอเชีย สมเด็จพระจักรพรรดิเมจิกี้ เสด็จสวรรคตด้วยอาการพระหทัยวาย ทรงกลายเป็นสัญลักษณ์แห่งความภาคภูมิใจนั้นอย่างชัดเจน นับได้ว่าลัทธิการนับถือจักรพรรดิได้ค่อย ๆ ก่อตัวขึ้นรอบองค์สมเด็จพระจักรพรรดิเมจินี่เอง

สถาบันจักรพรรติก่อนสงครามมหาเอเชียบูรพา

ภายหลังจากการสวรรคตของจักรพรรดิเมจิ เจ้าชายโยชิฮิโตะ ทรงขึ้นครองราชย์ต่อและเสด็จเสวยราชย์ทรงพระนามว่า จักรพรรดิไทโช ทรงเสวยราชย์เมื่อมีพระชนมายุ ได้ 33 พรรษา ทรงมีพลังอำนาจอันดึงดูดใจของรัชสมัยไทโช ผสมกับการเป็นพระราชโอรสและรัชทายาทในสมเด็จพระจักรพรรดิเมจิล้วนเสริมส่งภาพลักษณ์ในทางที่ดีให้แก่ราชกาลทั้งสิ้น แต่จากรายงานความเห็นสำคัญ อย่างเซอร์โคลด แมคโดนัลด์ เอกอัครราชทูตอังกฤษ มีการแสดงข้อคิดเห็นกันทั่วว่า

สมเด็จพระจักรพรรดิไทโชทรงขาดบางสิ่งบางอย่างทางด้านกำลังพระสติปัญญา เป็นเรื่องที่ไม่ว่าใคร หากใช้ความสังเกตเพียงผิวเผิน ก็สามารถมองออกในเวลาไม่นาน อาการเหล่านี้เกิดจากที่ในตอนที่เป็นมกุฎราชกุมารโยชิฮิโตะ ทรงประชวร เยื่อหุ้มสมองอักเสบ ทำให้เกิดผลกระทบต่อสุขภาพกาย และการควบคุมอารมณ์รวมถึงสติปัญญา ทำให้ความรู้สึกโดยรวมของผู้คนที่ทั่วไปมักมอง เจ้าชายโยชิฮิโตะ ไม่ทรงปราดเปรื่องนัก ข้อบังคับต่าง ๆ และกฎระเบียบปฏิบัติภายในพระราชวังเอง ยังเป็นกรอบจำกัดให้เจ้าชายโยชิฮิโตะไม่ทรงสามารถริเริ่มกระทำการใดด้วยพระองค์เองได้ เมื่อเจริญพระชนมายุขึ้น ก็จำต้องขยับเดินไปตามจังหวะที่คณาจารย์และคณะที่ปรึกษาคอยกำกับถวายอีก อาจเป็นกระจกสะท้อนให้เห็นถึงขอบเขตต่อกฎเกณฑ์ภายในวังย่ำหนักในเรื่องการแบ่งชนชั้นวรรณะ และอาจเป็นปฏิกิริยาส่วนพระองค์ต่อการถูกกำกับราวกับหุ่นเชิด พระองค์โปรดที่จะพระราชดำเนินออกไปเยี่ยมครอบครัวชาวบ้าน ซึ่งในสายตาผู้ที่ชื่นชมพระองค์ในองค์สมเด็จพระจักรพรรดิไทโช พระราชไมตรีและความเป็นกันเองเช่นนี้เป็นเสมือนเนื้อแท้อันงามในพระราชจริยวัตรโอบโอบ โทษินางะ ก็เขียนเล่าในทำนองเดียวกันว่า “สมเด็จพระจักรพรรดิไทโช เป็นบุคคลที่ชวนให้รักด้วยพระราชจริยวัตรที่ติดดินประดุจสามัญชน”

สมเด็จพระจักรพรรดิไทโชมีพระราชนิยามที่จะผลักดันให้ความสัมพันธ์ระหว่างพระองค์และเหล่าพสกนิกรใกล้ชิดแน่นแฟ้นกว่าที่สมเด็จพระราชบิดาเคยทรงบำเพ็ญมา ย้ำชัดว่าลักษณะดังกล่าวเป็นพระราชอัชฌาสัยที่เป็นเอกลักษณ์ส่วนพระองค์จริง ๆ แต่ในสายตานักวิจารณ์ทั้งหลายที่นิยมในพระราชจริยวัตรอันสง่ากว่าในสมเด็จพระจักรพรรดิเมจิ พระราชอัชฌาสัยแบบสามัญในมกุฎราชกุมารโยชิฮิโตะ กลับทำให้ดูทรงธรรมดาและอ่อนด้อยเกินไปอย่างไม่อาจให้อภัย ในสมัยนั้น แรงกดดันจากฝ่ายต่าง ๆ เพื่อแก่งแย่งชิงดีกันในวงการเมือง แล้วลุกลามเข้ามาถึงในวังหลวง กับรายการดำเนินการต่าง ๆ ในระหว่างสงครามฝ่ายญี่ปุ่น ที่มีเข้ามาไม่ขาดสาย ได้ทรงเปลี่ยนพระองค์ไปคนละคน เก็บพระองค์ อมทุกข์ และเหนื่อยล้า อย่างมาก เนื่องสุขภาพที่ย่ำแย่นำไปสู่การเกิดตำแหน่งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ขึ้น โดยเจ้าชายอิโรฮิโตะ เพื่อกำหนดจุดตั้งต้นใหม่ของราชวงศ์ ในช่วงทศวรรษ 1920

สมัยไทโชสิ้นสุดลงในปี ค.ศ.1921 โดยมีจักรพรรดิพระองค์ใหม่ทรงตั้งรัชสมัยพระองค์ว่า โชวะ อันหมายถึง สันติสุขอันบริสุทธิ์ แต่หากศึกษาดูแล้วจะพบว่ายุคโชวะเป็นยุคที่เต็มไปด้วยความรุนแรงของชาตินิยม และลัทธิทหารนิยมที่ก่อตัวมาตั้งแต่สมัยไทโช และประทุขึ้นในสมัยโชวะนำพาประเทศสู่การเปลี่ยนแปลงของสถาบันจักรพรรดิจากเทพผู้มนุษย์

การเมืองการปกครอง

นโยบายการปกครองประเทศภายในสมัยไท้จะอยู่ในลักษณะของการพัฒนาลัทธิเสรีนิยม ประชาธิปไตยเป็นแนวทางสำคัญของการดำเนินกิจการทางการเมืองของญี่ปุ่น ประชาชนได้รับการประกันที่จะมีสิทธิเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น พุด เขียน โฆษณา แม้จะถูกจำกัดด้วยกฎหมายรักษาความสงบ ค.ศ.1925 แต่ประชาชนก็สามารถตั้งพรรคการเมืองตามอุดมการณ์ฝ่ายซ้ายซ้ายหรือสังคมนิยมคอมมิวนิสต์ (เพ็ญศรี, 2538: 190) แต่ในขณะเดียวกันในทุก ๆ พรรคและสถาบันหลาย ๆ แห่งนั้น ความรู้สึกชาตินิยมรุนแรงกำลังฟักตัวอยู่ในช่วงทศวรรษนั้นเช่นกัน จะเห็นได้ว่าในยุคไท้โซ เป็นยุคที่สับสน ไม่มีความแน่นอนในหลาย ๆ อย่าง การออกกฎหมายรักษาความสงบใน ค.ศ.1925 ที่บทลงโทษรุนแรงมากขัดกับกฎหมายเลือกตั้งเสรีนิยม ทศนคติของประชาชนมีความหลากหลาย โดยเฉพาะฝ่ายทหารนิยม และพลเรือนหรือฝ่ายเสรีนิยมนั้นมีความแตกต่างกันมาก จนดูเหมือนว่าประเทศต้องเลือกนโยบายสองประการนี้ คือ จะดำเนินนโยบายจักรวรรดินิยมหรือทหารนิยม หรือจะเลือกเอาการอยู่ร่วมกันทั้งทางการเมืองและเศรษฐกิจระหว่างนานาชาติโดยสันติอีก แต่ปัญหาด้านเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นภายหลังสงครามโลกครั้งที่หนึ่ง ก็ทำให้ลัทธิทหารนิยมเป็นต่อปัญหานี้เกิดขึ้นเนื่องจากสงครามสิ้นสุด ประเทศต่าง ๆ เริ่มฟื้นตัวจากหายนะของสงคราม ญี่ปุ่นไม่อาจผลิตสินค้าประเภทอาวุธยุทโธปกรณ์ปัจจัยขายได้อีกต่อไป อุตสาหกรรมในสงครามโลกครั้งที่หนึ่งได้สร้างช่องว่างให้เกิดขึ้นระหว่างคนรวยและคนยากไร้เกิดปัญหาเศรษฐกิจตกต่ำทั่วโลกและญี่ปุ่นเกิดเงินเฟ้อขึ้นภายในอุตสาหกรรมจึงต้องหยุดชะงัก ซึ่งกระทบเทือนเป็นอย่างหนักเพราะต้องพึ่งพาการค้าต่างประเทศ ในปี 1918 ที่เกิดเงินเฟ้ออย่างหนักเนื่องจากต่างประเทศได้เข้ามาซื้อสินค้าญี่ปุ่นเป็นจำนวนมาก เกิดโรงงาน ห้างร้านต่าง ๆ มากมาย ราคาสินค้าพุ่งขึ้นสูงอย่างรวดเร็ว แต่ค่าจ้างกลับต่ำเพราะต้องแย่งงานกันทำ กระทบไปถึงชาวนาที่ราคาข้าวก็สูงมากชาวนาไม่อาจจะรับภาระนี้ได้ เพราะส่วนใหญ่เป็น ผู้เช่าที่นา การครองชีพในชนบทฝืดเคืองมาก สร้างความไม่พอใจจนเกิดจลาจลหลายครั้ง โดยเฉพาะในกลุ่มทหารเนื่องจากมีทหารบางส่วนเป็นลูกชาวนา ทำให้ประชาชนรังเกียจว่ารัฐบาลพลเรือนจะเป็นปากเสียงให้แก่พ่อค่านายทุนผู้ขูดรีดทั้งหลายโดยไม่คำนึงถึงสวัสดิการเรื่องปากเรื่องท้องของประชาชน ดังนั้นรัฐบาลพลเรือนจึงอยู่ในฐานะไร้สมรรถภาพและประสิทธิภาพประชาชนหันมาให้ความศรัทธาต่อฝ่ายทหารที่ดูจะซื่อสัตย์และมีความรักชาติมากกว่าฝ่ายพลเรือนทั้งยังถูกปลุกกระดมในบรรดากลุ่มสนับสนุนลัทธิทหารนิยมหรือลัทธิจักรวรรดินิยมถือว่าการทำสงครามเป็นสิ่งถูกต้องของและอีกประการหนึ่งที่ทำให้ลัทธิทหารนิยมไม่สามารถหยุดยั้งได้ เนื่องจากในทศวรรษที่ 1930 ระบบการเมืองที่สร้างขึ้นในสมัยเมจิได้ทำให้บรรดาผู้นำยากที่จะไกล่เกลี่ยประนีประนอมความขัดแย้งกันได้รัฐธรรมนูญได้เอื้ออำนาจสถาบันใดให้ตรวจสอบเพื่อควบคุมนายทหารผู้ปฏิบัติการโดยมิได้รับ

อนุมัติจักรพรรดิเท่านั้นที่ทรงมี พระราชอำนาจโดยทฤษฎีที่จะกุมบังเหียนกองทัพยกแต่พระองค์ก็ ทรงพิสูจน์ให้เห็นว่าไม่ทรงสามารถและไม่ทรงเต็มพระทัยที่จะทรงใช้พระราชอำนาจในวิถีทางนี้

โดยสรุปแล้วเมื่อระเบียบแบบแผนประชาธิปไตยตกอยู่ในกองไฟภายในประเทศและ ต่างประเทศเมื่อสิ้นทศวรรษที่ 1920 และต้นทศวรรษที่ 1930 บรรดาผู้นำเลือกจักรพรรดิและ จักรวรรดิมากกว่าประชาธิปไตยเมื่อต้องตกอยู่ในภาวะเศรษฐกิจตกต่ำและความตึงเครียดระหว่าง ประเทศบรรดาผู้นำเลือกจักรวรรดิมากกว่าลัทธินิยมความร่วมมือกันสร้างจักรวรรดิ (Cooperative imperialism) พวกเขาได้ละทิ้งวิถีทางประชาธิปไตยไปสู่ระบอบที่ใฝ่อำนาจทรงพลังเข้มแข็งยิ่ง ประชาธิปไตยที่เบ่งบานในสมัยไทโซจึงค่อย ๆ เทียวแห้งเฉาและเปิดทางให้แก่เผด็จการทหารใน ตอนต้นทศวรรษ 1930 ซึ่งมีอิทธิพลถึงกับผลักดันให้ญี่ปุ่นดำเนินนโยบายต่างประเทศที่รุนแรงและ รุกรานเพื่อนบ้าน จนเกิดเป็นสงครามมหาเอเซียบูรพา ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของสงครามโลกครั้งที่สอง ในที่สุด

ลัทธิทหารนิยม

ลักษณะสำคัญที่สุดของการเมืองในทศวรรษที่ 1930 คือความเชื่อมโยงรากลึกภายในวงการทหาร และการที่ทหารมีอำนาจขึ้นมาเหนือระบบราชการพระราชสำนักและพรรคการเมืองแนวโน้มนิยมเอียงทั้ง สองแนวนี้สัมพันธ์เกี่ยวข้องกันเหตุผลหนึ่งสำหรับการเคลื่อนที่ออกห่างจากรัฐบาลพรรคการเมืองคือ ความเชื่อในมวลหมู่รัฐบุรุษอาวุโสว่า ผู้นำทหารเท่านั้นที่สามารถควบคุมพวกหัวเลื้อยร้อนในยศชั้น ทหารได้ (จันทร์ฉาย, 2539: 319) ตั้งแต่ปลายทศวรรษที่ 1920 จนถึง ค.ศ. 1936 นายทหารหัวรุนแรง มากมายหลายคนต้องสุมกันในกลุ่มวิถีทางจักรพรรดิ และสมาคมซางุระ พยายามทำรัฐประหารหลาย ต่อหลายครั้งโดยมุ่งทำลายรัฐบุรุษอาวุโสที่ปรึกษาองค์จักรพรรดิเพื่อบรรลุถึง การฟื้นฟูพระราชอำนาจ สมัยโชวะ กล่าวคือ การปลุกฝังอุดมการณ์จักรพรรดินิยม โดยมีทหารทำหน้าที่สำคัญเรียกร้องให้ถวาย ความจงรักภักดีต่อพระองค์เพื่อปลุกความรู้สึกชาตินิยม เพื่อความสามัคคีของคนทั้งชาติ และทำการ ปฏิรูปการปกครองใหม่ใหม่โดยมีรัฐบาลทหารถวายความจงรักภักดีต่อองค์จักรพรรดิ ยุติการแข่งขัน แย่งชิงอำนาจกันของบรรดาพรรคและนักการเมืองทั้งหลายที่มักจะทะเลาะวิวาทกัน อย่างไรก็ตาม กลุ่มโคโตะไม่สามารถที่รัฐประหารสำเร็จได้สักครั้งเนื่องจากโดนกลุ่มควบคุม หรือโทเซปราบทำให้ สถาบันทหารไม่แตกแยกอีกต่อไป ทำให้เป็นการเพิ่มพูนกองกำลังกองทัพให้แข็งแกร่งขึ้น และเมื่อ โทเซปราศจากคู่แข่งคือพวก โคโตะ ทำให้ประสานความแตกแยกที่มีอยู่ในกองทัพได้เข้าแทรกแซง อำนาจการเมืองอย่างเปิดเผย โดยมีจุดมุ่งหมายหันเหขบวนการชาตินิยมรุนแรงไปปฏิบัติการรุกราน ขยายแสนยานุภาพของญี่ปุ่นโพ้นทะเลมากขึ้นด้วยการตัดสินใจทำสงครามกับจีนใน ค.ศ. 1937

หนึ่งในสงครามที่เกิดจากลูกเรือของทหารลัทธิทหารนิยม คือ การทำสงครามกับจีน เป็นการ
 ทำสงครามต่อผู้ในบริเวณกว้างขวางโดยญี่ปุ่นได้ถือเอาเหตุการณ์ปะทะกันที่สะพานมาร์คโพลโลใกล้
 กรุงปักกิ่งเป็นข้ออ้างส่งทหารญี่ปุ่นเข้ายึดเมืองใหญ่ ๆ ของจีนตลอดชายฝั่งทางเหนือจรดใต้ ปลายปี
 1937 ผู้นำทหารและฝ่ายเสนาธิการทหารในญี่ปุ่นตั้งใจทำสงครามเต็มที่ กองทัพญี่ปุ่นที่ทำสงคราม
 กับจีนนั้นแข็งแกร่งมากจนรัฐบาลจีนต้องถอยร่นไปยังแผ่นดินตอนในจนถึงเมืองจุงกิง และมีท่าทีจะ
 ยอมเจรจากับญี่ปุ่น แต่ญี่ปุ่นเชื่อว่าทางออกของสงครามยุทธศาสตร์คือ การแสวงหาชัยชนะที่เด็ดขาด
 และรวดเร็ว ปลายปี 1938 นายกรัฐมนตรี โคโนเอะ ก็สามารถประกาศแผน ระเบียบใหม่ในเอเชีย
 ตะวันออก ซึ่งเป็นการประสานงานกันภายใต้การนำของญี่ปุ่นทางทหาร การเมือง เศรษฐกิจและ
 วัฒนธรรม ระหว่างจีน แมนจูเกว และญี่ปุ่น เพื่อที่จะช่วยให้ดินแดนบริเวณนี้พ้นจากอำนาจความ
 กดดันและอิทธิพลของชาวผิวขาว แต่ในความเป็นจริงแล้วญี่ปุ่นก็ต้องการควบคุมเอเชียอาคเนย์เพื่อ
 เป็นแหล่งกระจายทรัพยากรแร่ธาตุ น้ำมัน ยางและดีบุกให้กองทัพและเป็นฐานปฏิบัติการในการล้อม
 วงโจมตีพรรคจีนชาตินิยม (จันท์ธฉาย, 2539: 331) อย่างไรก็ตามจีนก็ไม่ยอมเจรจากับข้อเสนอในการ
 จัดระเบียบใหม่ในเอเชียตะวันออกของญี่ปุ่น นอกจากจะยุติเท่านั้น ขณะเดียวกันญี่ปุ่นก็เริ่มปะทะกับ
 สหภาพโซเวียตตามพรมแดน ทำให้ญี่ปุ่นเสียหายหนัก การทำสงครามในจีนทำให้ความสัมพันธ์ของ
 ญี่ปุ่นและมหาอำนาจตะวันตกลักษณะเสื่อมทรามลงตามลำดับ เพราะอำนาจเศรษฐกิจญี่ปุ่นทำให้
 ผลประโยชน์ของมหาอำนาจที่เคยมีลดลง ดังนั้นเมื่อญี่ปุ่นใช้นโยบายรุกรานจีนอย่างเต็มที่ใน
 ค.ศ. 1939 มหาอำนาจตะวันตกคือ สหรัฐอเมริกา และอังกฤษ จึงเริ่มมีปฏิกิริยาต่อต้านญี่ปุ่น และใน
 ที่สุดสงครามจีนอันยืดเยื้อก็ได้กลายเป็นสงครามมหาเอเชียบูรพา ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของสงครามโลกครั้งที่
 สอง

สงครามมหาเอเชียบูรพา

ญี่ปุ่นอ้างว่าการสร้างวงศ์ไพบูลย์แห่งมหาเอเชียบูรพา (Greater East Asia Coprosperity
 Sphere) เพื่อจะจัดระเบียบให้บริเวณอันกว้างใหญ่ดังกล่าวมีฐานะเศรษฐกิจที่เลี้ยงตัวเองได้โดยไม่ถูก
 ชาวผิวขาวเอารัดเอาเปรียบและให้อยู่ใต้ความดูแลทางการเมืองของญี่ปุ่นรัฐบาลอิสระในประเทศ
 ต่าง ๆ จะปฏิบัติตามพันธะในฐานะประเทศในอารักขาหรือประเทศบริวารของญี่ปุ่นทหารญี่ปุ่นจะ
 ทำหน้าที่รักษาความสงบมั่นคงและสันติภาพมาสู่ประชาชนชาติในดินแดนแห่งนี้ญี่ปุ่นจะสร้างสรรค์ระบบ
 หลักธรรมใหม่ที่ปราศจากวัตถุนิยมและความแตกแยกทางสังคม (เพ็ญศรี, 2538: 241) โดยมีปัจจัย
 ผลักดันคือ ญี่ปุ่นคิดว่าตนเองเป็นชาติพันธุ์ที่เหนือกว่าชาติอื่นในเอเชีย ในเมื่อปกครองโดยจักรพรรดิ
 ผู้ทรงสืบเชื้อสายมาจากเทพีอามาเตราสุโอมิกามิ ตามตำนานลัทธิชินโต จึงมีสิทธิที่จะเป็นใหญ่
 คุ้มครองชาติอื่น โดยมีภารกิจมาให้คนญี่ปุ่นรู้สึกว่าเป็นบ้านต้อนรับคนญี่ปุ่นในฐานะ เหนือกว่า

เพราะเป็นผู้มาช่วยปลดแอกให้ แต่อุปสรรคใหญ่อยู่ที่สหรัฐอเมริกาเท่านั้น เนื่องจากต้องพิจารณาว่า สหรัฐอเมริกานั้นกำลังเตรียมการทำสงครามอยู่หรือไม่ และดูเหมือนอเมริกาจะไม่เห็นด้วยกับเรื่องที่ว่า ญี่ปุ่นทำโดยแสดงท่าทีบีบบังคับญี่ปุ่นทางเศรษฐกิจเลิกค้าขายกับญี่ปุ่นโดยสิ้นเชิง แต่ทหารญี่ปุ่นกำลังฮึกเหิมมากมุ่งทำสงคราม โดยมีพลเอกโทโจ อิเดกิ นายกรัฐมนตรีลัทธิทหารนิยมแข็งกร้าวเป็นเผด็จการโดยสมบูรณ์ ในขณะที่รัฐมนตรีอเมริกัน นายคอร์เดล ฮัล ได้ยื่นเสนอข้อตกลง และถ้าญี่ปุ่นยอมรับจะยินดีทำการค้าขายกับญี่ปุ่นอย่างเต็มที่ แต่ในขณะที่สหรัฐอเมริกากำลังรอคอยคำตอบ กองทัพญี่ปุ่นก็เปิดฉากทำสงครามโจมตีอ่าวเพิร์ล โดยไม่ทันตั้งตัวนับเป็นความสำเร็จเพียง 5 เดือนหลังจากที่อ่าวเพิร์ลแตก ญี่ปุ่นก็ได้ครอบครองเอเชียบูรพาสมตามแผนวงศ์ไพบูลย์มหาเอเชียบูรพาของตน แต่ต่อมาในปี ค.ศ.1943 ฝ่ายสัมพันธมิตรวางแผนตีได้ญี่ปุ่นอย่างหนักหน่วง ปลายสงคราม ญี่ปุ่นอยู่สภาพสิ้นหวัง การรถไฟหยุดชะงัก เชื้อเพลิงแทบไม่มีเหลือ ไม่มีการผลิตอุตสาหกรรมที่ไม่ใช่ทางทหารเลย นับว่าญี่ปุ่นแพ้แล้วตั้งแต่เดือนเมษายนแต่ก็ยังไม่ยอมจำนน ในที่สุดเมื่อสัมพันธมิตรประชุมกันที่ยัลต้าในเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ.1945 และสหภาพโซเวียตก็รับปากที่จะทำสงครามกับญี่ปุ่นในเดือนพฤษภาคมในวันที่ 26 กรกฎาคม ค.ศ.1945 สหรัฐอเมริกาอังกฤษสหภาพโซเวียตและจีนจึงออกแถลงการณ์ที่เรียกคำประกาศแห่งปอตสדם (Potsdam's Declaration) ยื่นคำขาดให้ญี่ปุ่นเลือกเอาสันติภาพความมั่นคงและความยุติธรรมหากยอมจำนนโดยไม่มีเงื่อนไขหรือความหายนะโดยสิ้นเชิง ถ้าปฏิเสธ (เพราะตัดสินใจจะใช้ระเบิดปรมาณู) แต่ท่าทีของญี่ปุ่นคือความไม่แยแสในคำประกาศแห่งปอตสדםและประชาชนรวมพลังกันสะสมอาวุธเท่าที่จะหาได้เช่นหอกไม้ไผ่สำหรับการเผชิญหน้ากับการยกพลขึ้นบกของศัตรูชนิดตัวต่อตัวด้วยเหตุนี้จึงไม่มีใครคัดค้านการตัดสินใจของสหรัฐอเมริกาที่จะใช้ระเบิดปรมาณูลูกแรกที่ฮิโรชิมาในวันที่ 6 สิงหาคม ค.ศ. 1945 สหภาพโซเวียตประกาศสงครามในวันที่ 8 สิงหาคม ค.ศ. 1945 และเมืองนางาซากิก็ถูกถล่มราบด้วยระเบิดปรมาณูลูกที่สองในวันที่ 9 สิงหาคม ค.ศ. 1945 ถึงกระนั้นทหารญี่ปุ่นก็ยังคงตั้งมั่นจนสมเด็จพระจักรพรรดิต้องทรงเข้าแทรกแซงด้วยการประกาศตัดสินพระทัยแน่วแน่ที่จะยอมจำนนโดยไม่มีเงื่อนไขต่อคำประกาศแห่งปอตสדםในวันที่ 14 สิงหาคมก่อนที่จะทรงประกาศเป็นทางการทางวิทยุกระจายเสียงในวันที่ 15 สิงหาคม ค.ศ. 1945 เวลา 12.00 (เพ็ญศรี, 2538: 252-253)

ประเทศญี่ปุ่นภายหลังการแพ้สงคราม

จักรพรรดิทรงยินยอมยุติสงครามเมื่อสถานการณ์คับขันเกิดขึ้นคือสหรัฐอเมริกาที่ระเบิดไฮโดรเจน 1 ลูกถล่มนครฮิโรชิมา อีกลูกถล่มนครนางาซากิ สหภาพโซเวียตประกาศสงครามต่อญี่ปุ่นในวันที่ 8 สิงหาคมและกองทัพรัสเซียบุกแมนจูเรียในวันต่อมาถึงกระนั้นแม้เผชิญสถานการณ์เช่นนั้น ญี่ปุ่นก็ยังต้องใช้เวลาอีกเกือบ 1 สัปดาห์ที่จะตกลงยอมแพ้เที่ยงคืนวันที่ 9 สิงหาคมหลังจากการ

ประชุมทั้งวันโดยมีจักรพรรดิทรงเป็นประธานเสนาธิการทหารบกเสนาธิการทหารเรือและรัฐมนตรีว่าการกองทัพบกก็ยังมียืนหยัดต่อไปพวกเขาต้องการให้ญี่ปุ่นเจรจายอมแพ้โดยเงื่อนไขว่าต้องไม่มีการยึดครองญี่ปุ่นและไม่มีการดำเนินคดีอาชญากรรมสงครามจักรพรรดิพระราชดำริคล้ายตาม นายกรัฐมนตรีและสมาชิก 2 คนของสภาที่ปรึกษาราชการแผ่นดินสูงสุดแห่งรัฐ (Supreme Council of State) ที่ให้ญี่ปุ่นยอมแพ้โดยมีเงื่อนไขเดียวคือ การรักษาสถาบันพระมหากษัตริย์ สหรัฐอเมริกาเสนอคำตอบว่าประชาชนชาติญี่ปุ่นจะได้รับอนุญาตให้ตัดสินพระชะตากรรมของจักรพรรดิอันที่จริงในระยะเวลาสั้นบรรดานักวางแผนระดับสูงในวอชิงตันตั้งใจที่จะรักษาจักรพรรดิไว้และจะใช้พระองค์เพื่ออำนวยความสะดวกให้การยึดครองญี่ปุ่นราบรื่นในวันที่ 14 สิงหาคมจักรพรรดิทรงเชื่อว่าพระองค์จะทรงอยู่ในฐานะที่เหนือกว่าภายใต้สหรัฐอเมริกามากกว่าภายใต้รัสเซียจึงทรงทำลายภาวะหยุดชะงักของที่ประชุมด้วยการโปรดให้ยอมรับเงื่อนไขยอมแพ้จากสหรัฐอเมริกาวันต่อมามีพระราชดำรัสทางวิทยุกระจายเสียงไปทั่วประเทศในวันที่ 2 กันยายน ค.ศ.1945 มีการลงนามในเอกสารยอมแพ้บนเรือรบ 9 Missouri ในอ่าวโตเกียว ต่อหน้านายพลเอกแมคอาเธอร์ (จันทร์ฉาย, 2539: 359)

การควบคุมประเทศญี่ปุ่นต่อจากนั้นฝ่ายสัมพันธมิตรได้มอบหมายให้พลเอกแมคอาเธอร์ เป็นผู้บัญชาการสูงสุดฝ่ายสัมพันธมิตรกล่าวกันว่าพลเอกแมคอาเธอร์บุคลิกลักษณะของผู้นำเป็นพิเศษไม่เหมือนคนสามัญโดยทั่วไปมีทั้งความเยือกเย็นและเมตตาไม่เคยเดินทางไปคลุกคลีกับคนญี่ปุ่นเลยเขาเลือกจะอยู่เหนือเมฆและส่งคำสั่งลงมาปกครองญี่ปุ่น แต่บุคลิกภาพดังกล่าวเป็นที่ประทับใจคนญี่ปุ่นเพราะอยู่ในแบบฉบับโชกุนโทกูงาวะซึ่งก็ทำให้ดูขัดกับอุดมการณ์ประชาธิปไตยอย่างไรก็ตามโดยทั่วไปแล้วพลเอกแมคอาเธอร์ดำเนินการปกครองญี่ปุ่นอย่างมีประสิทธิภาพตัวอย่างเช่น การยกเลิกระบบทหารทั้งหมดได้ภายในระยะเวลาสั้นโยกย้ายทหารและพลเรือนโพ้นทะเลกลับญี่ปุ่นได้อย่างเรียบร้อยสั่งสินค้าอาหารกระป๋องมาช่วยญี่ปุ่นในช่วงเกิดการขาดแคลนอาหารอยู่ 2-3 ปี รับผิดชอบต่อการออกกฎหมายแรงงานใหม่เพื่อความเป็นธรรมแก่กรรมกรทำการร่างรัฐธรรมนูญใหม่จัดทำโครงสร้างการบริหารและการศาลให้เป็นระบบเดียวกันทั่วประเทศปฏิรูปที่ดินสลายตัวไซบัทสึปล่อยนักโทษการเมืองกระจายอำนาจการปกครองโดยเน้นประชาธิปไตยจนกลายเป็นอุดมการณ์ของคนญี่ปุ่นปัจจุบันทำให้คนญี่ปุ่นรู้จักเสรีภาพและสิทธิมนุษยชนคนญี่ปุ่นส่วนใหญ่จึงนิยมคนอเมริกันมาก

การดำเนินการยึดครองญี่ปุ่นยาวนานกว่า 7 ปี เพื่อให้มั่นใจว่าในอนาคตญี่ปุ่นจะต้องไม่เป็นผู้ใช้กำลังรุกรานหรือคุกคามความสงบสุขและปลอดภัยของชาวโลกโดยที่ญี่ปุ่นจะได้รับการสถาปนาให้มีความรับผิดชอบต่อการดำรงไว้ซึ่งสันติภาพเคารพสิทธิอธิปไตยของประเทศอื่นยึดหลักประชาธิปไตยและบริหารประเทศไปตามความต้องการของประชาชนอำนาจอธิปไตยทางดินแดนของญี่ปุ่นถูกจำกัดให้อยู่เหนือหมู่เกาะฮอนชูฮอกไกโดคีวชูชิโกกุและเกาะเล็ก ๆ ที่อยู่ต่อเนื่องตามที่กำหนดไว้เพื่อให้สอดคล้องกับข้อตกลงต่าง ๆ ที่สหรัฐอเมริกามีส่วนผูกพันอยู่ด้วย ทั้งจะต้องถูกปลดอาวุธโดยสิ้นเชิง

สถาบันต่าง ๆ ที่ทำหน้าที่สนับสนุนกิจการสงครามทั้งหมดจะถูกกองทัพคนญี่ปุ่นจะถูกส่งเสริมให้นิยม นับถือเสรีภาพส่วนบุคคลเคารพต่อสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานโดยเฉพาะเสรีภาพในการนับถือศาสนา การประชุมรวมกลุ่มการพูดการพิมพ์และการจัดตั้งองค์กรประชาธิปไตย (เพ็ญศรี, 2538: 286) แต่เมื่อ ค.ศ. 1951 พลเอกแมคอาเธอร์ถูกปลดจากตำแหน่งอันเนื่องมาจากสงครามเกาหลี ทำให้มีผู้บังคับ ต่อไปเข้ามาแทนที่ คือ นายจอห์น ฟอสเตอร์ ดัลเลส รับหน้าที่เจรจาโน้มน้าวให้อังกฤษ ออสเตรเลีย และประเทศอื่น ๆ ทำสัญญาสันติภาพกับญี่ปุ่นโดยดี จนได้มีการลงนามสนธิสัญญาสันติภาพ ณ นครซานฟรานซิสโก กำหนดคืนอำนาจให้แก่ญี่ปุ่นซึ่งจะมีผลบังคับใช้ในวันที่ 28 เมษายน ค.ศ. 1952

สถาบันจักรพรรดิภายหลังการแพ้สงคราม

การบริหารที่สำคัญที่สุดของพลเอกแมคอาเธอร์ในช่วงแรกของการยึดครองคือ การร่าง รัฐธรรมนูญขึ้นใหม่ เมื่อแมคอาเธอร์ไม่ต้องการยึดเย็ดรัฐธรรมนูญให้แก่คนญี่ปุ่นเขาจึงเร่งรัด นายกรัฐมนตรีญี่ปุ่นคือ นายชิเกฮาระให้แก้ไขรัฐธรรมนูญเมจิเสียใหม่โดยให้มีพื้นฐานสังคม ประชาธิปไตยที่มั่นคงได้มีการแต่งตั้ง ดร. มัตสึโมโตะโจจิเป็นประธานคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ ใหม่ แต่ดำเนินงานกันล่าช้ามากเพราะโต้เถียงกันเองและคอยฟังเสียงภายนอกด้วยจึงใช้เวลาถึง 3 เดือนด้วยกันเมื่อเสนอร่างรัฐธรรมนูญต่อแมคอาเธอร์แล้วปรากฏว่าแทบไม่แตกต่างกันกับ รัฐธรรมนูญเมจิเดิมทั้งนี้เพราะประธานคณะกรรมการนั้นเป็นพวกอนุรักษนิยมรุนแรงโดยเฉพาะเมื่อ กล่าวถึงฐานะองค์จักรพรรดิและสิทธิมนุษยชนดูไม่แน่นอนยึดหยุ่นให้ผู้บริหารสามารถฉวยประโยชน์ และตีความได้ตามใจชอบ แมคอาเธอร์ซึ่งใจร้อนเพราะเหลือเวลาที่จะมีการเลือกตั้งทั่วไปอีกเพียง 2 เดือนเท่านั้นก็ได้ตั้งคณะทำงานร่างรัฐธรรมนูญของคณะยึดครองขึ้นมาใหม่ซึ่งมีผู้รับผิดชอบที่สำคัญ คือพลเอกคอกอนิฮิโรชิ พินเอกซาร์ลส์แอล.เคตส์ และพินโทมิโลอี. โรเวลและผู้บัญชาอัลเฟรดอาร์, ยัสซึผู้รู้กฎหมายเป็นอย่างดีโดยที่แมคอาเธอร์ได้กำชับว่าการร่างรัฐธรรมนูญนั้นจะต้องคำนึงถึงหลัก พื้นฐานคือดำรงสถาบันจักรพรรดิอยู่ต่อไป แต่ให้สอดคล้องกับหลักประชาธิปไตยญี่ปุ่นจะต้องไม่ก่อ หรือเข้าสู่สงครามในอนาคตตามที่นายกรัฐมนตรีนายชิเกฮาระได้แจ้งความจำนงไว้แล้วต่อแมคอาเธอร์ และยกเลิกโครงสร้างระบบพิวตัลทั้งหมด คณะทำงานของผู้บัญชาการทหารสูงสุดก็ได้แบ่งงานกันทำ ตามความสามารถในมาตราต่าง ๆ ของรัฐธรรมนูญเป็นงานที่ทำหายที่ต้องทำแข่งกับเวลาทำให้ทุกคน พุ่มเทความสามารถทั้งใจและกายอย่างกระตือรือร้นร่วม 6 วันเต็ม ๆ ในที่สุดก็สำเร็จเรียบร้อยในวันที่ 12 กุมภาพันธ์อันเป็นวันเกิดของประธานาธิบดีลินคอล์นผู้ให้กำเนิดลัทธิประชาธิปไตยแก่ สหรัฐอเมริกา (เพ็ญศรี, 2538: 292)

พลเอกแมคอาเธอร์เห็นชอบกับร่างรัฐธรรมนูญนี้โดยแก้ไขเล็กน้อยแล้วส่งผ่านไปให้รัฐบาลญี่ปุ่นพิจารณาอีกครั้งหนึ่งโดยกำชับให้ทุกคนทำความเข้าใจกับภาษาอังกฤษที่ใช้เขียนนั้นให้ถูกต้อง และถ้าไม่มีใครค้านก็จะประกาศเป็นรัฐธรรมนูญให้ประชาชนทั่วไปรับทราบก่อนการเลือกตั้งนับเป็นคำขอร้องแกมบังคับของแมคอาเธอร์ให้รัฐบาลญี่ปุ่นยอมลงมติผ่านร่างรัฐธรรมนูญดังกล่าวแน่นอนที่ย่อมมีปฏิกริยาในทางลบต่อร่างรัฐธรรมนูญนั้นในเมื่อคณะรัฐบาลญี่ปุ่นยังไม่มีประสบการณ์แบบประชาธิปไตยที่จะต้องกลายเป็นผู้รับใช้มวลชน แต่ภายใต้บรรยากาศความกดดันของคณะยึดครองทำให้พวกเขาต้องยอมรับโดยุษฎี โดยสาระสำคัญของรัฐธรรมนูญโชวะนั้นมิดังนี้

ประชาชนญี่ปุ่นขอให้คำมั่นสัญญาโดยผ่านคณะผู้แทนราษฎรในรัฐสภาโตเอทว่า จะร่วมมือกับประชาชาติอื่นจรดลงความสงบสุขและนำเสรีภาพมาสู่ดินแดนญี่ปุ่นทั้งจะไม่ยอมเข้าสู่สงครามอีกตลอดไปไม่มีความเชื่อมั่นในรัฐบาลประชาธิปไตย เชื่อในความยุติธรรมและศรัทธาของประชาชาติที่ต้องการสันติภาพโดยเข้าร่วมเป็นสมาชิกที่ดีขององค์การโลกเพื่อรักษาไว้ซึ่งสันติภาพขจัดเผด็จการ ความเป็นทาสการกดขี่ข่มเหงทั้งหลายให้สิ้นให้มนุษย์โลกรอดพ้นจากความกลัวและความโลภ

รัฐธรรมนูญโชวะได้ผ่านรัฐสภาในเดือนตุลาคม ค.ศ. 1946 นับแต่นั้นไปอำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชนมีให้องค์จักรพรรดิรัฐสภาเป็นสถาบันการเมืองสูงสุดรัฐธรรมนูญใหม่จึงทำให้โครงสร้างทางการเมืองของญี่ปุ่นเปลี่ยนโฉมหน้าไปกล่าวโดยสรุปที่สำคัญคือ ล้มเลิกสิทธิของญี่ปุ่นที่จะมีกองทัพบก เรืออากาศหรือกำลังรบใด ๆ และต้องเลิกใช้สงครามเป็นเครื่องมือตัดสินกรณีพิพาทระหว่างประเทศ และกำจัดสถาบันการเมืองต่าง ๆ ที่ไม่เป็นประชาธิปไตยเช่นสภาองคมนตรีและหน่วยบัญชาการทหาร และมีการประกาศสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานของคนญี่ปุ่นและตั้งระบบรัฐสภาแบบอังกฤษโดยให้รัฐบาลรับผิดชอบต่อรัฐสภาและให้พรรคการเมืองที่มีคะแนนเสียงข้างมากในสภาผู้แทนราษฎรเป็นผู้เลือกนายกรัฐมนตรีนายกรัฐมนตรีจะพ้นจากตำแหน่งหรือยุบสภาได้หากไม่ได้เสียงไว้วางใจ และสภาล่างหรือผู้แทนราษฎรมีตำแหน่งที่มั่นคงมีสภาสูงหรือวุฒิสภาเข้าแทนที่สภาขุนนางเดิม แต่มีอำนาจในวง และสตรีมีสิทธิเท่าเทียมบุรุษ

การเติบโตของลัทธิทหารนิยม ชาตินิยม และจักรวรรดินิยมมีผลเกี่ยวเนื่องกันอย่างลึกซึ้ง จนนำไปสู่สงครามความรุนแรงระหว่างประเทศต่าง ๆ ในเอเชีย และประเทศมหาอำนาจ จากกระทำในช่วงแรกที่ยึดหลักจักรพรรดินิยม ทำประเทศให้เจริญรุ่งเรืองและเทิดทูนสถาบันจักรพรรดิ แต่ภายหลังกองกำลังทหารเริ่มแปรเปลี่ยนเป็นความรักชาติสุดกู่ ฮึกเหิมจนไม่มีใครสามารถห้ามปรามได้ แม้กระทั่งจักรพรรดิ สร้างความเสียหายให้แก่ประเทศชาติและสถาบันจักรพรรดิเทพ โดยลดสถานะเหลือเป็นสถานะจักรพรรดินุชย์

การปรับตัวของจักรพรรดิจากจักรพรรดิเทพสู่จักรพรรดินุชย์ ค.ศ.1946

ภายหลังคำประกาศแสดงความยอมแพ้ และยกเลิกความเป็นเทพของพระองค์ โดยมีข้อความว่า “เราอยู่เคียงข้างกับประชาชนความสัมพันธ์ระหว่างเราและประชาชนไม่ได้ขึ้นอยู่กับเพียงนิทานหรือเทพนิยายความสัมพันธ์นี้ไม่ได้บ่งถึงความรับรู้ที่ผิด ๆ ว่าจักรพรรดิเป็นเทพและประชาชนชาวญี่ปุ่นเป็นชนชาติที่เหนือชนชาติอื่นและมีจุดมุ่งหมายที่จะปกครองโลก” จักรพรรดิก็ทรงปรับเปลี่ยนบทบาทใหม่ของตัวเองทันที จักรพรรดิอิโรฮิโตะทรงเสด็จประพาสตามสถานที่ต่าง ๆ เพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดระหว่างจักรพรรดิและประชาชนดังที่จักรพรรดิเมจิทรงกระทำตลอดระยะเวลาที่ญี่ปุ่นอยู่ภายใต้การยึดครองของสหรัฐอเมริกาจักรพรรดิได้เสด็จพร้อมทั้งข้าราชการราชสำนักชั้นผู้ใหญ่ไปในที่ต่าง ๆ ทั่วประเทศญี่ปุ่นไม่ว่าจะเป็นหมู่บ้านโรงเรียนโรงพยาบาลหรือการแข่งขันต่าง ๆ ในการเสด็จแต่ละครั้งจักรพรรดิจะทรงมีปฏิสัมพันธ์กับประชาชนทั้งนี้เพื่อสร้างความสัมพันธ์ใกล้ชิดให้กำลังใจและให้การสนับสนุนแก่ประชาชนที่เผชิญกับสภาวะการณ์ที่ยากลำบากหลังสงครามจากการเสด็จเยี่ยมเยียนราษฎรในที่ต่าง ๆ และการมีข่าวผ่านทางสื่อมวลชนทำให้ประชาชนตระหนักถึงภาพลักษณ์ของจักรพรรดิในฐานะเป็นมนุษย์ชัดเจนมากยิ่งขึ้นการเสด็จของพระองค์ได้รับการต้อนรับอย่างมากจากประชาชนแสดงให้เห็นถึงความจงรักภักดีของชาวญี่ปุ่นที่มีต่อองค์จักรพรรดิและไม่ได้มองว่าพระองค์เป็นผู้ก่อให้เกิดสงครามดังจะเห็นได้จากการสำรวจความคิดเห็นของประชาชนในวันที่ 12 พฤศจิกายน ค.ศ.1945 ซึ่งประกาศผลในวันที่ 9 ธันวาคมในปีเดียวกันร้อยละ 95 ของชาวญี่ปุ่นยังคงต้องการให้จักรพรรดิเป็นผู้ปกครองประเทศเพียงร้อยละ 5 เท่านั้นที่ให้ยกเลิกสถาบันนี้ นอกจากนี้จักรพรรดิยังทรงประทานสัมภาษณ์หนังสือพิมพ์ซึ่งไม่เคยปรากฏมาก่อนในประวัติศาสตร์ญี่ปุ่นทางราชสำนักได้ขอให้นักข่าวไม่สัมภาษณ์เรื่องเกี่ยวกับสงครามการสัมภาษณ์เปิดโอกาสให้พระองค์แสดงความห่วงใยความเป็นอยู่ของประชาชนเช่นเดียวกับพระองค์ทรงแสดงเวลาเสด็จเยี่ยมประชาชนตามี่ต่าง ๆ การกระทำเหล่านี้ล้วนแล้วแต่เป็นการเน้นภาพลักษณ์ของจักรพรรดิในฐานะเป็นมนุษย์เป็นประมุขของประเทศที่มีความห่วงใยและความผูกพันกับประชาชนชาวญี่ปุ่นดังคำที่กล่าวว่า “จักรพรรดิของประชาชน” (สุรางค์ศรี, 2555: 294-295)

ในค.ศ.1989 เมื่อจักรพรรดิอิโรฮิโตะสวรรคตหลังจากที่ทรงประจวบเป็นระยะเวลาานาราชบัลลังก์จึงตกแก่องค์รัชทายาทอะกิฮิโตะ (Crown Prince Akihito) ประวัติของพระองค์แสดงให้เห็นถึงความเป็น “จักรพรรดิของมวลชน” และ “จักรพรรดินานาชาติ” อย่างชัดเจนในรัชสมัยของพระองค์ญี่ปุ่นเป็นประเทศมหาอำนาจทางเศรษฐกิจได้ดุลการค้ากับนานาประเทศประเทศมีความมั่นคงทั้งทางด้านการเมืองเศรษฐกิจและสังคมมีบทบาทและอำนาจในวงการเมืองระหว่างประเทศทางด้านการศึกษาจักรพรรดิอะกิฮิโตะเมื่อเยาว์วัยได้รับการศึกษาจากอาจารย์พิเศษชาวอเมริกันชื่อ ลิซาเบธวินนิ่ง พระองค์ทรงเรียนภาษาอังกฤษความรู้แบบตะวันตกและการปกครองระบอบ

ประชาติปีโตยนนอกจากนั้นก็ได้รับการฝึกฝนทางทหารจากนายพลคนสำคัญ ๆ พระองค์ทรงได้รับการเลี้ยงดูเช่นเดียวกับพระราชบิดาคือทรงได้รับการเลี้ยงดูโดยแยกออกจากพระราชบิดาและพระราชมารดา ทรงศึกษาที่โรงเรียน Elementary school ซึ่งเป็นโรงเรียนของทางราชสำนัก

นอกจากนี้จักรพรรดิอะกิฮิโตะยังการเสด็จเยือนประเทศทางตะวันตก แล้วมกุฎราชกุมารอะกิฮิโตะยังได้อภิเษกสมรสกับสามัญชนคือนางสาวโณตะมิชิโกะ ซึ่งความรักของทั้งสองพระองค์เริ่มต้นที่สนามเทนนิสที่เมืองคะรุอิสะวะ การอภิเษกสมรสกับสามัญชนของพระองค์แตกต่างและแหวกจากประเพณีที่ปฏิบัติกันมาแต่ดั้งเดิมซึ่งจักรพรรดิจะเลือกสตรีในตระกูลขุนนางเป็นคู่อภิเษก ไม่ใช่สตรีจากครอบครัวชนชั้นกลางการดำเนินชีวิตของมกุฎราชกุมารอะกิฮิโตะและเจ้าหญิงมิชิโกะแตกต่างจากการดำเนินชีวิตของครอบครัวจักรพรรดิในสมัยโบราณทั้งสองพระองค์ทรงสร้างพระราชวังอยู่ร่วมกันกับพระราชโอรสและพระราชธิดาแตกต่างจากตัวพระองค์เองที่เติบโตแยกจากจักรพรรดิและจักรพรรดินีนอกจากนี้มกุฎราชกุมารอะกิฮิโตะยังทรงแสดงเจตน์จำนงว่าจะทรง “ แยกหน้าที่ต่อสาธารณชนออกจากชีวิตแต่งงาน ” และเจ้าหญิงมิชิโกะก็แสดงเจตน์จำนงว่าจะเลี้ยงพระราชโอรสและพระราชธิดาด้วยพระองค์เองทั้งสองพระองค์มีพระราชโอรสองค์แรกคือเจ้าชายนะรุฮิโตะ (Prince Naruhito, 1960-ปัจจุบัน) ปัจจุบันนี้คือมกุฎราชกุมารทั้งสองพระองค์ทรงแสดงออกถึงการมีครอบครัวแบบคนธรรมดาโดยมีเจ้าหญิงมิชิโกะเป็นแม่บ้านดูแลพระราชโอรสทั้งสองพระองค์และเข้าถึงจิตใจของประชาชนคนชั้นกลางของญี่ปุ่น การดำเนินชีวิตของมกุฎราชกุมารอะกิฮิโตะและเจ้าหญิงมิชิโกะแตกต่างจากการดำเนินชีวิตของครอบครัวจักรพรรดิในสมัยโบราณทั้งสองพระองค์ทรงสร้างพระราชวังอยู่ร่วมกันกับพระราชโอรสและพระราชธิดาแตกต่างจากตัวพระองค์เองที่เติบโตแยกจากจักรพรรดิและจักรพรรดินีนอกจากนี้มกุฎราชกุมารอะกิฮิโตะยังทรงแสดงเจตน์จำนงว่าจะทรง “ แยกหน้าที่ต่อสาธารณชนออกจากชีวิตแต่งงาน ” และเจ้าหญิงมิชิโกะก็แสดงเจตน์จำนงว่าจะเลี้ยงพระราชโอรสและพระราชธิดาด้วยพระองค์เองทั้งสองพระองค์มีพระราชโอรสองค์แรกคือเจ้าชายนะรุฮิโตะ (Prince Naruhito, 1960-ปัจจุบัน) ปัจจุบันนี้คือมกุฎราชกุมารทั้งสองพระองค์ทรงแสดงออกถึงการมีครอบครัวแบบคนธรรมดาโดยมีเจ้าหญิงมิชิโกะเป็นแม่บ้านดูแลพระราชโอรสทั้งสองพระองค์และเข้าถึงจิตใจของประชาชนคนชั้นกลางของญี่ปุ่น (สุรางค์ศรี, 2555: 304)

นอกจากสร้างครอบครัวของพระองค์แบบคนธรรมดาแล้วทั้งสองพระองค์ยังทรงเลี้ยงดูพระราชโอรสทั้ง 2 พระองค์และพระราชธิดาด้วยพระองค์เองไม่ได้ให้อยู่แยกออกไปเหมือนจารีตประเพณีทรงส่งพระราชโอรสทั้งสองไปศึกษาที่อังกฤษอีกด้วยเหมาะสมกับสมญานามว่าจักรพรรดินานาชาติ” แม้แต่การเลือกพระสุนสาที่ทรงตามพระทัยพระราชโอรสพระสุนิสาทองสองพระองค์มาจากครอบครัวชนชั้นกลางโดยเฉพาะอย่างยิ่งเจ้าหญิงโอะวะตะมะซะโกะ (Owada Masako 1963-ปัจจุบัน) พระสุนิสานองครักษ์ทายาทนอกจากมาจากครอบครัวชนชั้นกลางแล้วพระองค์เองก็มีประวัติที่น่าสนใจอย่างยิ่งคือได้รับการศึกษามหาวิทยาลัยที่มีชื่อถึง 3 แห่งคือมหาวิทยาลัยฮาร์เวิร์ด

มหาวิทยาลัยอ็อกฟอร์ดและมหาวิทยาลัยโตเกียวและทำงานที่กระทรวงต่างประเทศเมื่ออภิเษกกับองค์รัชทายาทแล้วพระองค์ก็ลาออกจากงานและปฏิบัติพระราชภารกิจแบบเจ้าหญิงรัชทายาทจักรพรรดิอะกิฮิโตะและจักรพรรดินีมิจิโกะยังคงดำรงบทบาทจักรพรรดิของมวลชนต่อมาได้ทรงพยายามลดช่องว่างระหว่างพระองค์กับประชาชนและให้ความช่วยเหลือชาวญี่ปุ่นที่เดือดร้อนตกทุกข์ได้ยากเช่นในเดือนมกราคม ค.ศ. 1995 เกิดแผ่นดินไหวที่เมืองโกเบทั้งสองพระองค์ก็เสด็จเยี่ยมเยือนพสกนิกรจักรพรรดินีได้สวมกอดให้กำลังใจผู้ประสบภัยอย่างไม่ถือพระองค์ (สุรางค์ศรี, 2555: 305)

สรุป

สถาบันจักรพรรดิเกิดความเปลี่ยนแปลงอย่างมากในช่วงการก่อนการเริ่มต้นญี่ปุ่นสมัยใหม่จนถึงใน ค.ศ. 2019 หากย้อนกลับไปในช่วงแรกที่สถาบันโชกุนปกครองประเทศญี่ปุ่น จะเห็นได้ว่าจักรพรรดิไม่ได้มีอิทธิพลอะไรต่อการเมืองและสังคมในสมัยนั้นมากนัก จักรพรรดิเป็นเพียงผู้ทำพิธีเป็นเสมือนสื่อกลางที่ติดต่อกับเทพเจ้าตามความเชื่อศาสนาชินโต โชกุนเป็นเสมือนคนที่ปกครองบ้านเมืองที่แท้จริงโดยมีจักรพรรดิอยู่ในสถาบันสูงสุดเป็นที่เคารพนับถือทางศาสนา แต่ไม่ได้เป็นผู้เกี่ยวข้องกับทางโลกใด ๆ แต่ในความเป็นจริงแล้วหากยึดถือตามความเชื่อในศาสนาชินโตจะพบว่า จักรพรรดิตั้งหากคือผู้ปกครองประเทศที่แท้จริง เป็นผู้มีสิทธิชอบธรรมในการครอบครองบัลลังก์ที่แท้จริง และหากผนวกเข้าด้วยกันกับหลักการตามลัทธิขงจื้อจะเป็นการส่งเสริมความคิดนี้ที่ว่า จักรพรรดิในฐานะผู้สืบเชื้อสายจากสุริยเทพซึ่งมีสิทธิจะปกครองแผ่นดินญี่ปุ่นตามสายเลือดราชวงศ์ ซึ่งในสมัยนั้นก็มีกลุ่มที่มีความคิดความเชื่อนี้ ทำให้เกิดการต่อต้านสถาบันโชกุน และเรียกร้องให้เกิดการฟื้นฟูสถาบันจักรพรรดิ และตั้งอำนาจสู่มือจักรพรรดิตามที่สมควรที่จะได้รับดั้งเดิม อีกทั้งความอ่อนแอของโชกุนในสมัยนั้นที่เจอทั้งปัญหาเศรษฐกิจ และการเข้ามาของชาติตะวันตกเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยเร่งให้กระบวนการทวงคืนอำนาจจักรพรรดินี้สำเร็จเร็วขึ้นจากการทำรัฐประหารของกลุ่มซัทโซฮิโตะกลุ่มผู้ต่อต้านโชกุน หรือที่กลายมาเป็น คณาธิปไตยในสมัยเมจิพยายามเน้นถึงความจงรักภักดีที่ประชาชนต้องมีต่อองค์จักรพรรดิ เพื่อสร้างความร่วมมือร่วมใจของประชาชน และเพื่อพัฒนาประเทศและเพื่อให้ประชาชนทำตามนโยบายของรัฐบาล ในการปลูกฝังความจงรักภักดีต่อองค์จักรพรรดิ รัฐบาลได้สอดแทรกความคิดลงไปในที่ต่าง ๆ ทั้งการศึกษา ศาสนา การทหาร รวมถึงมีการออกรัฐธรรมนูญที่สำคัญคือ รัฐธรรมนูญเมจิ ทำให้สถาบันจักรพรรดิมีอำนาจมากที่สุดตั้งแต่เคยมีมา โดยจักรพรรดิไม่ได้มีอำนาจเฉพาะทางด้านพลเรือนแต่ยังให้อำนาจทางการทหารอีกด้วย โดยบัญญัติให้พระองค์เป็นผู้บัญชาการกองทัพบกสูงสุด ซึ่งหมายความว่ากองกำลังทหารที่ขึ้นตรงกับจักรพรรดิเพียงผู้เดียว ทำให้กองกำลังทหารมีอำนาจสูงสุดเช่นกัน ซึ่งในช่วงปี 1910 การพัฒนาประเทศดำเนินไปอย่างอุกอาจตามนโยบายฟูโกกุ เคียวเฮ และประเทศก็ค้นพบหนทางที่นำไปสู่ความร่ำรวยและมั่งคั่งจากประเทศเพื่อน

บ้าน โดยการทำสงครามล่าอาณานิคม ซึ่งภายในประเทศขณะนั้นก็มีการปลูกแนวความคิดทหารนิยม และชาตินิยมอย่างรุนแรง อันเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้กองกำลังทหารมีความคิดและกระทำที่ออกอาจ ในการกระทำสงครามขยายอำนาจของชาติญี่ปุ่นให้ครอบคลุมเอเชียตะวันออก อย่างเช่นเหตุการณ์ มุกเดนเป็นต้น การกระทำของทหารทำให้รัฐบาลต้องยอมรับว่าตนไม่สามารถคุมสถานการณ์ได้อีกต่อไป ลัทธิชาตินิยมได้ครอบงำทหารไปทุกหย่อมหญ้า ด้วยความคิดที่ญี่ปุ่นคือชาติที่มีจักรพรรดิเป็น ผู้นำและผู้ปกครองซึ่งทำให้ญี่ปุ่นแตกต่างและอยู่ในฐานะเหนือกว่าชาติอื่น อยู่เหนือกว่าทุกชนชาติ ประเทศต่าง ๆ ควรอยู่ในอาณัติของประเทศญี่ปุ่นอีกทั้งยังประกาศแนวคิดการสร้างวงศ์ไพบูลย์แห่ง มหาเอเชียบูรพา นำไปสู่สงครามมหาเอเชียบูรพา ที่ทำให้สถานะจักรพรรดิเปลี่ยนแปลงไปอีกครั้งจากการแพ้สงครามให้แก่ฝ่ายสัมพันธมิตร ทำให้สถานะจักรพรรดิเทพ ถูกลดบทบาทลงเป็นจักรพรรดิ มนุษย์เป็นเพียงสัญลักษณ์ของประเทศเท่านั้น จักรพรรดิได้ปรับเปลี่ยนหน้าที่ของตนโดยการเสด็จ เยี่ยมเยือนราษฎรในที่ต่าง ๆ มีการเผยแพร่ภาพส่วนพระองค์กับครอบครัวผ่านหนังสือพิมพ์ แสดงให้เห็นถึงความธรรมดาปละชน ทำให้ภาพลักษณ์ของสถาบันจักรพรรดิเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมทีละน้อย โดยเฉพาะในช่วงของจักรพรรดิอะกิฮิโตะ ทำให้สถาบันจักรพรรดิญี่ปุ่นมีภาพลักษณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป อย่างชัดเจน ประวัติของพระองค์แสดงให้เห็นถึงความเป็น จักรพรรดิของมวลชน และจักรพรรดินานาชาติจากการเสด็จเยือนต่างประเทศ และทรงพยายามลดช่องว่างระหว่างพระองค์กับประชาชน และการเข้าช่วยเหลือประชาชนที่เดือดร้อน และเยี่ยมเยือนประชาชนอย่างไม่ถือตัว

บรรณานุกรม

- จันทร์ฉาย ภัคธิดา. (2539). **ประวัติศาสตร์ญี่ปุ่นสมัยใหม่**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- เพ็ญศรี กาญจนมัย. (2538). **ญี่ปุ่นสมัยใหม่**. กรุงเทพฯ: สำนักเนติกุลการพิมพ์.
- ภัทร์อร พิพัฒน์กุล. (2557). “โคะจิกิ: จากตำนานเทพสู่หนังสือเรียนและวรรณกรรมสำหรับเด็ก.” **ระดับปริญญาบัณฑิต คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์**.
- ริชาร์ด สตอร์รี่. (2520). แปลโดย พรรณี สรุงบุญมี และ ม.ร.ว.ประกายทอง สิริสุข. **ประวัติศาสตร์ญี่ปุ่นสมัยใหม่**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เจริญวิทย์การพิมพ์.
- สตีเฟ่น, แอส ลากัน. (2548). แปลโดย เอเซีย. **สามจักรพรรดิแห่งดินแดนอาทิตย์อุทัย**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ศรีสารา.
- สุรางค์ศรี ดันเสียงสม. (2555). สถาบันจักรพรรดิกับการปรับปรุงประเทศให้ทันสมัย. **เอเชียปริทัศน์** 41, 2: 117-125.
- อรรธยา สุวรรณระดา. (2554). **ประวัติวรรณคดีญี่ปุ่น**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อี.แอส นอร์แมน. (2526). **ญี่ปุ่น: การก่อตัวเป็นชาติสมัยใหม่**. แปลจาก Japan's emergence as a modern state. แปลโดย พรรณี ฉัตรพลรักษ์. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- Beckmann, George M. (1975). **The making of the Meiji Constitution: The Oligarches and the Constitutional Development of Japan**. Connecticut: Greenwood Press.

ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ-สกุล นางสาว อรورا วณิชกิริติ
ที่อยู่ 416 พระราม9 ซอย 41 แขวงสวนหลวง เขตสวนหลวง กรุงเทพมหานคร
10250
วันเกิด วันเสาร์ที่ 25 เดือนตุลาคม พ.ศ.2540

ประวัติการศึกษา

พ.ศ.2562 กำลังศึกษาในระดับปริญญาอักษรศาสตรบัณฑิต สาขาเอเชียศึกษา มหาวิทยาลัย
ศิลปากร
พ.ศ.2559 สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลายจากโรงเรียนเตรียมอุดมศึกษา
พัฒนาการ